

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Vztahy Evropské Unie a Ruska
Relations Between the European Union and Russia

Student: Bc. Kateřina Kalužová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.

Ostrava 2013

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kateřina Kalužová**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6210T004 Eurospráva**
Specializace: **00 Eurospráva**
Téma: **Vztahy Evropské unie a Ruska**
Relations Between the European Union and Russia

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie a její významní partneři
 3. Postavení Ruska ve světové ekonomice
 4. Politické, ekonomické a energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-807-3252-236.
BINDI, Federiga M. *The foreign policy of the European Union: Assessing Europe's role in the world*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2010. ISBN 978-081-5701-408.
GREGOR, Jan a Miroslava ŠAFRÁNKOVÁ. *Rusko členem EU?: (historické, kulturní, geopolitické a socioekonomické aspekty)*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-808-6708-935.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012
Datum odevzdání: 26.04.2013

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně pod vedením Ing. Radomíra Kani, Ph.D. a uvedla jsem veškerou použitou literaturu a další použité zdroje.“

V Ostravě, 26. dubna 2013

.....

Kateřina Kalužová

S poděkováním mému vedoucímu diplomové práce Ing. Radomíru Kaňovi, Ph.D., za vedení, podnětné připomínky a čas, který mi věnoval. Za poskytnuté informace bych na tomto místě chtěla poděkovat rovněž paní Ing. Mileně Jeníkové z Ministerstva průmyslu obchodu České republiky.

OBSAH:

1	Úvod	8
2	Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie a její významní partneři	10
2.1	Smlouva o Evropské unii	10
2.2	Druhý pilíř: Společná zahraniční a bezpečnostní politika.....	13
2.2.1	Nástroje SZBP	14
2.2.2	Institucionální systém SZBP	14
2.3	Reformy Společné zahraniční a bezpečnostní politiky	15
2.3.1	Amsterodamská smlouva	15
2.3.2	Smlouva z Nice	17
2.4	Lisabonská smlouva	18
2.4.1	Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.....	21
2.4.2	Evropská služba pro vnější činnost	22
2.4.3	Společná bezpečnostní a obranná politika.....	24
2.4.4	Bojové skupiny Evropské unie.....	26
2.5	Vztahy Evropské unie s významnými partnery.....	27
2.5.1	Spojené státy americké.....	27
2.5.2	Země Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP)	28
2.5.3	Latinská Amerika	29
2.5.4	Čína	30
2.5.5	Rusko.....	31
3	Postavení Ruska ve světové ekonomice.....	33
3.1	Studená válka a rozpad SSSR	33
3.2	Rusko v 90. letech 20. století	35
3.3	Rusko v novém tisíciletí.....	37
3.4	Ekonomická charakteristika Ruska	41
3.5	Struktura ruské ekonomiky	43
3.5.1	Průmysl	43
3.5.2	Zemědělství	45
3.5.3	Služby.....	46
3.6	Postavení Ruska ve světovém obchodu s nerostnými surovinami	46
3.7	Vstup Ruska do Světové obchodní organizace	48
3.8	Vztahy Ruska s hlavními obchodními partnery	50
3.8.1	Čína	51
3.8.2	Ukrajina.....	52
3.8.3	USA.....	53

4	Politické, ekonomické a energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem	57
4.1	Politické vztahy EU a Ruska	58
4.1.1	Dohoda o partnerství a spolupráci	58
4.1.2	Čtyři společné prostory EU a Ruska	60
4.1.3	Vízový režim mezi EU a Ruskem	62
4.1.4	Konflikt s Gruzíí, otázka Kosova a amerického protiraketového systému	63
4.2	Ekonomické vztahy mezi EU a Ruskem	64
4.2.1	Bilaterální obchod EU a Ruska	65
4.2.2	Postoj EU k přistoupení Ruska k WTO	69
4.2.3	Vliv ruských společností v EU	69
4.3	Energetické vztahy mezi EU a Ruskem	70
4.3.1	Energetický dialog EU-Rusko	70
4.3.2	Dlouhodobá perspektiva vzájemných vztahů EU a Ruska v oblasti energetiky	72
4.3.3	Vzájemná závislost EU a Ruska	73
4.3.4	Nové plynovody	76
5	Závěr	80
	Seznam literatury	82
	Seznam zkratk:	93
	Seznam použitých tabulek	95
	Seznam použitých obrázků	95
	Seznam použitých grafů	95
	Seznam příloh	97

1 Úvod

Vztahy Evropské unie a Ruska jsou nepostradatelnou součástí dnešního dění. Jejich vzájemná spolupráce je systematicky budována především od počátku devadesátých let, kdy došlo k rozpadu Svazu sovětských socialistických republik. Již tehdy bylo jasné, že bude určitě lepší se zaměřit na jakési oboustranné partnerství, než aby docházelo k budoucímu soupeření. Rusko se nacházelo v poměrně špatné ekonomické situaci, a proto bylo ochotné se podřídit některým požadavkům ze strany Evropské unie. Nicméně po politických změnách v roce 2000 bylo jasné, že se situace mění. Rusko se v průběhu let opět stalo jednou z nejvýznamnějších ekonomik světa a Evropská unie se v rámci své zahraniční a bezpečnostní politiky musí soustředit na to, aby vzájemné vztahy fungovaly.

Cílem této diplomové práce je nejen charakterizovat současné postavení Ruska ve světové ekonomice a mezinárodně politických vztazích, ale také vyhodnotit úroveň a formu vzájemných vztahů Ruska a Evropské unie.

Na základě cíle je v diplomové práci stanovena tato **hypotéza**: *Vztahy Evropské unie a Ruska jsou postaveny na vzájemném partnerství, které je založeno na obchodní a energetické závislosti.*

V průběhu vypracovávání diplomové práce je použito několik vědeckých metod, jedná se zejména o metodu analýzy, komparace, dedukce a metodu historickou.

Celá práce je tvořena třemi klíčovými částmi. První část je zaměřena na založení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Maastrichtskou smlouvou, její následný vývoj a reformy. Rovněž jsou zahrnuty vztahy Evropské unie s jejími významnými partnery – Spojenými státy americkými, zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku, Latinskou Amerikou, Čínou a Ruskem.

Druhá část, která se zabývá postavením Ruska ve světové ekonomice, je pojata širěji, než jen z ekonomického hlediska. Nejprve se zabývá politicko-ekonomickým vývojem Ruska od dob studené války až do současnosti. Dále se soustředí na ruskou ekonomiku a postavení Ruska ve světě v oblasti nerostných surovin. Rovněž je zahrnuto členství Ruska ve Světové obchodní organizaci a vztahy s významnými obchodními partnery – Čínou, Ukrajinou a Spojenými státy americkými.

Třetí část je soustředěna na tři roviny spolupráce mezi Evropskou unií a Ruskem – politickou, obchodní a energetickou. Tato část je klíčová pro zhodnocení vzájemných vztahů, protože poskytuje ucelený přehled celé řešené problematiky, který je podložen statistickými daty. Zahrnuta jsou také aktuální témata či události, které nejen měly, ale stále mají dopad na vzájemné vztahy Evropské unie a Ruska.

Při zpracování diplomové práce bylo čerpáno nejen z českých, ale také ze zahraničních zdrojů a empirických studií. Důležitým zdrojem aktuálních informací byly také oficiální internetové portály Evropské unie, Evropské komise, Evropské služby pro vnější činnost, Stále mise Ruské federace při Evropské unii apod. Statistická data byla pro svůj velký rozsah čerpána z více zdrojů – jako příklad lze uvést Eurostat, ale také čínský nebo ukrajinský statistický úřad. Rovněž byly použity interní zdroje, které byly poskytnuty Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky. Je zjevné, že oblast vztahů Evropské unie a Ruska je velmi komplexní problematikou. Pro adekvátní nastudování dané problematiky bylo proto nutné využít velké množství zdrojů.

2 Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie a její významní partneři

Počátky spolupráce v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky lze nalézt již v počátcích samotné evropské integrace, kdy bylo roku 1951 vytvořeno Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) pro řešení poválečné situace v Evropě¹. Úkolem byl nejen rozvoj, ale také kontrola dvou klíčových průmyslových odvětví – ocelářství a těžby a zpracování uhlí. Za důvod vzniku by se dala označit rovněž potřeba kontroly nad Německem, aby se nemohlo znovu dostat do pozice agresora. Kromě členství v ESUO byly signatářské země, s výjimkou Německa, členy Západní unie² a současně členy NATO³. V následujících desetiletích však postupně vyvstala potřeba ještě hlubší integrace v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, viz [1, str. 590-607].

Vzhledem k vývoji a dnešnímu uspořádání Evropské unie (EU) je důležité se věnovat nejen Společné bezpečnostní a zahraniční politice, která je klíčovým aspektem pro udržování míru a bezpečnosti nejen v Evropě, ale také ve světě. Dalším podstatným faktorem jsou bilaterální vztahy EU s důležitými partnery, jejichž fungování bezprostředně souvisí s inovacemi, které zavedla Lisabonská smlouva. Mezi zmíněné důležité partnery se řadí především Spojené státy americké (USA), Rusko, Čína, Země Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP) a Latinská Amerika.

Obsah této kapitoly se zaměří na založení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) Maastrichtskou smlouvou, její následný vývoj a reformy. Další část této kapitoly je věnována vztahům EU s výše zmíněnými významnými partnery.

2.1 Smlouva o Evropské unii

Na počátku devadesátých let řešilo Společenství zásadní otázku svého budoucího vývoje. Předsedající země, kterými byly Lucembursko a posléze Nizozemsko, se snažily

¹ Evropské společenství uhlí a oceli bylo vytvořeno na základě smlouvy, kterou podepsalo šest zemí – Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Itálie, Francie a Německo.

² Členy Západní unie se země staly na základě podepsání Bruselského paktu - obranné smlouvy mezi Francií a Velkou Británií ze 4. března 1947, která byla 17. března 1948 rozšířena o Belgii, Nizozemí a Lucembursko. V roce 1954 se stala základem pro vznik Západoevropské unie [6, str. 12].

³ NATO (North Atlantic Treaty Organization) – Severoatlantická aliance, vznikla podpisem dohody 4. dubna 1949 ve Washingtonu.

o koordinaci představ jednotlivých členských států o možnosti vybudovat politickou unii. Zároveň probíhaly mezivládní konference (zahájeny 15. prosince 1990 na summitu v Římě), které se touto problematikou rovněž zabývaly. Jednalo se především o to, jestli integrační proces dále prohlubovat, nebo setrvat na stávající integrační úrovni a přistoupit k zahájení procesu rozšiřování Společenství, o jehož členství na konci osmdesátých a na počátku devadesátých let požádalo Rakousko, Kypr, Malta, Švédsko, Finsko, Švýcarsko a Norsko.

V rámci tohoto integračního procesu se také střetávaly názory dvou významných představitelů tehdejší doby – J. Delorse, který stál v čele Komise a M. Thatcherové, ministerské předsedkyně Velké Británie. J. Delors zastával názor, že rozšiřování Společenství je nezbytné provádět společně s procesem prohlubování integrace, jehož podmínkou je supranacionalizace pravomocí. M. Thatcherová zaujímala odmítavý postoj k posilování supranacionalizace. Podrobně postup hledání konsensu popisují např. Fiala a Pitrová [1, str. 128-130] nebo Nugent [7, str. 82-86]. Konečný **Návrh smlouvy o EU** byl předložen Lucemburskem. Jeho základem byl tzv. model chrámu s třípilířovou strukturou.

První pilíř: Evropská společenství

Jednalo se o pilíř nadnárodního (supranacionálního) charakteru, tzn. že v této oblasti rozhodovaly orgány Společenství. Představoval nejsilnější a chronologicky nejstarší pilíř, protože byl spjat s Evropským společenstvím uhlí a oceli (Pařížská smlouva, 1951), Evropským hospodářským společenstvím a Evropským společenstvím pro atomovou energii (Římské smlouvy, 1957).

Druhý pilíř: Společná zahraniční a bezpečnostní politika

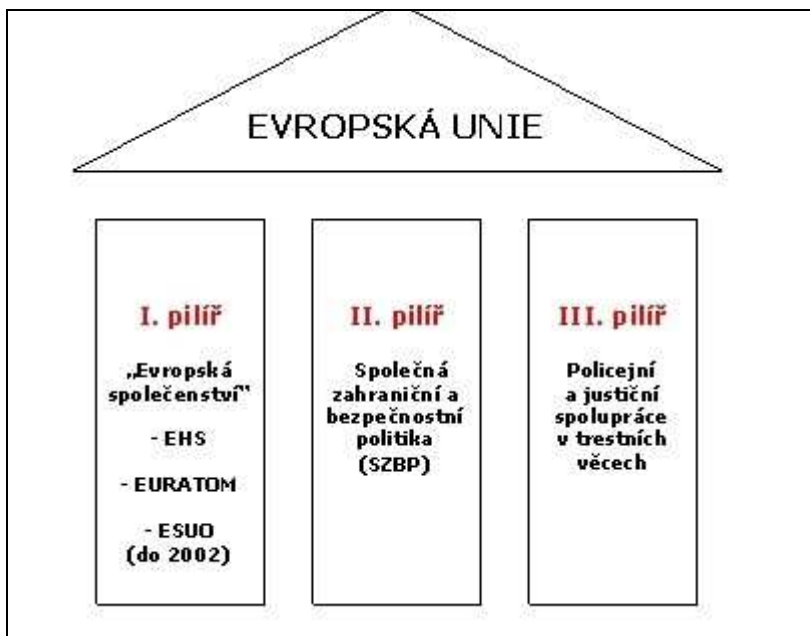
Zahrnoval všechny oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Byl to pilíř mezivládního charakteru - o společných krocích se rozhoduje na úrovni Evropské rady. Základním rozhodovacím nástrojem byl společný postoj. Pokud jej Evropská rada zaujala, tak povinností členských států byla implementace tohoto postoje do své zahraniční politiky. Tento pilíř je však podrobně rozebrán v podkapitole 2.2.

Třetí pilíř: Spolupráce v oblasti justice a vnitra

Podstatou třetího pilíře bylo vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva na základě policejní a soudní spolupráce v trestních věcech a spolupráce při předcházení

a potírání rasismu a xenofobie. Rozhodování mělo mezivládní charakter stejně jako u druhého pilíře.

Obrázek 2.1 Pilířová struktura, tzv. Maastrichtský chrám

Zdroj: Tři pilíře EU [14]

Definitivní podoba Smlouvy o EU byla přijata na zasedání Evropské rady v nizozemském Maastrichtu, které se konalo ve dnech 9. až 10. prosince 1991. Proto je velmi často používán název Maastrichtská smlouva. Text smlouvy byl podepsán 7. února 1992. Smlouva vstoupila v platnost k 1. listopadu 1993, i když původní předpoklad byl konec roku 1992. Důvodem zpoždění byl komplikovaný ratifikační proces v členských zemích⁴.

⁴ Dánsko, které podstoupilo proces ratifikace Maastrichtské smlouvy jako první, ji v referendu zamítlo. Aby se celý projekt nezhroutil hned na svém počátku, tak se v ratifikačním procesu pokračovalo. Francie byla druhou zemí, která se rozhodla o ratifikaci pokusit – Smlouva byla nakonec těsnou většinou schválena. Poté, co si Dánsko vymohlo právo nepřijmout společnou měnu, tak bylo hlasování opakováno a Smlouva byla schválena. Nečekaně se však objevila další překážka – německý Ústavní soud byl odpůrci požádán o rozhodnutí, jestli je Smlouva slučitelná s německou ústavou. Soudu trvalo několik měsíců, než vydal své stanovisko, že Smlouva německé ústavě neodporuje a tím se celý proces ratifikace ještě více protáhl. Německo ratifikovalo Maastrichtskou smlouvu jako poslední země [8, str. 398].

2.2 Druhý pilíř: Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Společná zahraniční a bezpečnostní politika, jak ji definuje Zlý [6, str. 78], byla novou oblastí integrace zakotvenou do Smlouvy o EU, která ji orientuje k prvním krokům politické integrace. Měla by se realizovat prostřednictvím systematické spolupráce a prováděním společných akcí v souladu se společnými zájmy členských států EU.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika je ve Smlouvě o EU zmíněna v preambuli, několika člancích a v průvodních deklaracích. Samostatně je jí věnována Hlava V, Ustanovení o Společné zahraniční a bezpečnostní politice. V preambuli je uvedeno rozhodnutí zemí *uskutečňovat SZBP včetně možné tvorby společné obranné politiky, která by mohla vést ke společné obraně, a posilovat tak evropskou identitu a nezávislost, a to v zájmu podpory míru, bezpečnosti a pokroku v Evropě a ve světě*. Závazky uvedené v preambuli se dále objevují v podobě konkrétních cílů v článku 3 Smlouvy o EU [1].

Hlava V Smlouvy o EU se pak dále věnuje prováděcím ustanovením SZBP. Podle článku J.1 *Unie a její členské státy vymezují a provádějí společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, která se řídí ustanoveními této hlavy a zahrnuje všechny oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky*. Rovněž jsou obsaženy hlavní **cíle SZBP**:

- Chránit společné hodnoty, základní zájmy a nezávislost Unie;
- Posilovat bezpečnost Unie a jejích členských států ve všech formách;
- Zachovávat mír a posilovat mezinárodní bezpečnost v souladu se zásadami Charty OSN, jakož i se zásadami Helsinského závěrečného aktu a cíli Pařížské charty;
- Podporovat mezinárodní spolupráci;
- Rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod.

Všechny uvedené cíle plní EU zaváděním systematické spolupráce mezi členskými státy podle článku J.2 při provádění jejich politik a postupným prováděním společných akcí podle článku J.3 v oblastech, ve kterých mají členské státy důležité společné zájmy.

2.2.1 Nástroje SZBP

Výše zmíněná **společná akce** byla jedním ze dvou konkrétně definovaných nástrojů, z hlediska účinků tzv. nástroj k provádění SZBP. Podle Smlouvy byla společná akce přijímána na úrovni Rady ministrů na základě obecných doporučení Evropské rady. V případě rozhodnutí o zahájení společné akce musely být přesně stanoveny její cíle, prostředky, doba trvání a další konkrétní podmínky. Evropskou radou bylo stanoveno, že podmínkou vedení akce je existence *společného zájmu*, který je stanoven pomocí zhodnocení tří faktorů:

1. Geografická blízkost regionu či země;
2. Význam daného ohrožení pro hospodářskou či politickou stabilitu oblasti, ve které má EU své zájmy;
3. Bezpečnostní zájmy EU.

Poslední specifikací, která byla přijata na zasedání Evropské rady v Bruselu 29. října 1993, byl výčet priorit společných akcí. Jako klíčové bylo uvedeno dosažení stability a míru v Evropě, soustředění pozornosti na Střední východ, jižní Afriku, oblast bývalé Jugoslávie a Rusko [1, str. 617].

Druhým nástrojem byl **společný postoj**, který je vzhledem k účinkům řazen na úroveň systematické spolupráce. Společný postoj byl Radou přijat kdykoliv to považovala za nutné a členské státy musely zajistit, aby jejich vnitrostátní politika byla v souladu se společnými postoji. Lze tedy říci, že se jedná o společné stanovisko, které EU v případě nutnosti zaujala.

2.2.2 Institucionální systém SZBP

Pravomoci institucí EU, které tvoří a vykonávají SZBP, jsou vymezeny ve Smlouvě o EU především v článcích J.5 až J.9, Hlava V. Hlavními aktéry v tomto systému byly předsednická země, Evropská rada, Evropský parlament a Rada EU, zapojena byla také Komise.

Za koordinátora byla určena **Evropská rada**, která vymezovala zásady a obecné směry SZBP. **Země předsedající EU** odpovídala za provádění společných akcí, vyjadřovala postoj EU v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích. Odst. 3 článku

J.5 uvádí, že předchozí a následující předsednický stát⁵ je nápomocen v plnění těchto úkolů, stejně tak **Komise** je plně zapojena.

V článku J.7 je vymezeno postavení **Evropského parlamentu (EP)**. Předsednictví konzultovalo s EP hlavní hlediska a základní možnosti SZBP. Muselo být zajištěno, že jeho názory byly náležitě brány v úvahu. Evropský parlament byl předsednictvím a Komisí pravidelně informován o vývoji zahraniční a bezpečnostní politiky Unie. Evropský parlament mohl Radě klást dotazy nebo jí dávat doporučení. Každoročně byla pořádána diskuze o pokroku při provádění SZBP.

Hlavním orgánem v rámci SZBP však byla **Rada EU**. Rada přijímala rozhodnutí nezbytná pro vymezení a provádění společné zahraniční a bezpečnostní politiky na základě obecných směrů přijatých Evropskou radou. Dbala na jednotu, spojitost a účinnost postupů Unie (článek J.8, odst. 2).

2.3 Reformy Společné zahraniční a bezpečnostní politiky

Postupem času vyvstala nutnost rozšíření a doplnění zakládajících smluv⁶. Jednoduše řečeno, s rozvojem integrace se potřeby nejen legislativního charakteru měnily, a to se samozřejmě týkalo i SZBP. Tyto reformy jsou obsaženy v Amsterodamské smlouvě a Smlouvě z Nice, které zakládající smlouvy mění, nikoliv nahrazují.

2.3.1 Amsterodamská smlouva

Během prvních let existence SZBP byly zaznamenány jisté nedostatky v jejím fungování – nebyla dostatečně efektivní. Náročnost přijetí jakéhokoliv rozhodnutí by se dala přisoudit jak množství institucí, které do rozhodovacího procesu zasahovaly, tak i nedostatku kolektivní politické vůle. Ne vždy tak byly kroky EU vůči vnějším subjektům jasně čitelné. Reforma SZBP obsažená v Amsterodamské smlouvě, která vstoupila platnost 1. května 1999, změnila a přečíslovala Smlouvu o EU a Smlouvu o ES, měla v těchto ohledech přinést

⁵ Předsednická trojka – předchozí, současný a následující předsednický stát.

⁶ Zakládající smlouvy: **Smlouva o Evropské unii** (1992), **Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství** (1957), **Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii** (1957) a **Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli** (1951).

pozitivní změny. Hlava V zůstala zachována, stejně tak obecné vymezení cílů SZBP, do článku 11 Smlouvy o EU revidované Amsterodamskou smlouvou však bylo začleněno a zdůrazněno zabezpečení integrity EU. Dále byla do čl. 11 vložena věta týkající se loajality členských států, které *spolupracují na rozšiřování a posilování své vzájemné politické solidarity*. Za tři nepodstatnější přínosy však lze považovat **zpřesnění nástrojů SZBP**, novou možnost hlasování – tzv. **konstruktivní abstence** a vytvoření **funkce Vysokého zmocněnce pro SZBP**.

Společný postoj je článkem 15 Smlouvy definován jako *přístup Unie ke konkrétní záležitosti geografické nebo tématické povahy. Členské státy zajistí, aby jejich národní politiky byly v souladu se společnými postoji*. **Společné akce** jsou obsaženy v článku 14 Smlouvy a *slouží k řešení specifických situací, při nichž se operační akce ze strany Unie považuje za žádoucí. Společné akce stanoví své cíle, rozsah, prostředky, které dostane Unie k dispozici a je-li to nezbytné dobu trvání a podmínky svého provádění*. Rovněž byla zdůrazněna nutnost souladu národních politik se SZBP.

Dále byl v Amsterodamské smlouvě formulován nový nástroj SZBP – **společná strategie**, která byla následně prováděna prostřednictvím společných akcí a postojů. Článek 13 Smlouvy ji definuje jako činnost Unie v oblastech, kde členské státy mají *důležité společné zájmy*. *Společné strategie vymezují své cíle, dobu trvání a prostředky, které Unie a členské státy dají k dispozici*.

Konstruktivní abstence umožnila státům vyslovit nesouhlas s konkrétní aktivitou v oblasti SZBP a současně nezablokovat tuto aktivitu na úrovni EU vetem (což dříve možné nebylo, hlasovalo se především jednomyslně nebo kvalifikovanou většinou). Smlouva stanovila, že člen Rady se může zdržet hlasování s odkazem na článek 23 Smlouvy, kde je mechanismus konstruktivní abstence popsán. Pokud tento krok učiní, pak příslušný stát nehlasuje, ale v případě, že je rozhodnutí přijato, tak akceptuje fakt, že toto rozhodnutí zavazuje EU jako celek, musí se zdržet jakékoliv akce, která by byla v rozporu s akcí EU. Vedle tohoto mechanismu byla definována ještě funkční pojistka, která může zabránit hlasování kvalifikovanou většinou⁷. V článku 23 je řečeno, že prohlásí-li člen Rady, že z důležitých důvodů národního zájmu zamýšlí být proti přijetí rozhodnutí kvalifikovanou

⁷ Kvalifikovanou většinou se rozhodovalo o přijetí společných akcí, společných postojů nebo o rozhodnutích na základě společné strategie.

většinou, hlasování se nekoná. Rada může kvalifikovanou většinou požádat, aby záležitost byla postoupena Evropské radě k jednomyslnému rozhodnutí [1, str. 625].

Post **Vysokého zmocněnce pro SZBP** byl ve Smlouvě vyjádřen článkem 26 - *pomáhá Radě v záležitostech spadajících do společné zahraniční a bezpečnostní politiky především tím, že přispívá k formulování, přípravě a provádění rozhodnutí týkajících se politiky, a tím, že případně vede jménem Rady na žádost předsedajícího politický dialog s třetími stranami*⁸.

Celkově tedy lze říci, že Amsterodamská smlouva přinesla jasnější definice a nové postupy, které by měly přispět k usnadnění rozhodovacího procesu a snazšímu výkladu SZBP.

2.3.2 Smlouva z Nice

Uspořádání SZBP na základě Amsterodamské smlouvy se postupem času začalo jevit jako opětovně nedostatečné. Nároky na ni rostly rovněž se vznikem a vývojem Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP)⁹. Smlouva z Nice vznikla na základě jednání zástupců členských států na mezivládní konferenci, která proběhla 7. až 9. prosince 2000, smlouva byla podepsána 26. února 2001 a v platnost vstoupila 1. února 2003.

Smlouva z Nice například otevřela možnost použít ustanovení týkající se mechanismů zesílené spolupráce. Za tímto účelem byly do smlouvy přidány nové články 27a – 27e. Zesílená spolupráce je dle smlouvy určena např. k provádění společných akcí a k přijímání společných postojů a nemůže se týkat otázek souvisejících s vojenstvím nebo obranou (čl. 27b). Oproti předchozí smlouvě tak nepřináší ani tak změny institucionálního charakteru, které by měly zásadní vliv na její fungování, ale předmětem změn bylo spíše zpružnění SZBP.

⁸ První vysoký zmocněnec pro SZBP byl jmenován na summitu v Kolíně nad Rýnem. Stal se jím Javier Solana, španělský politik. Do funkce nastoupil 18. října 1999.

⁹ Bezpečnostní a obranná politika Evropské unie (EBOP) vytváří rámec pro společnou obrannou politiku, ze které by případně mohla vzejít skutečná kolektivní obrana. EBOP byla vyhlášena na zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem v roce 1999 a jejím cílem je umožnit rozvoj vojenských i civilních kapacit pro zvládání krizí a prevenci konfliktů na mezinárodní úrovni a tím napomoci zachování míru a mezinárodní bezpečnosti v souladu s Chartou OSN. Vývoj EBOP, v níž se nepočítá s budováním evropské armády, je kompatibilní s cíli NATO a je s NATO koordinován.

2.4 Lisabonská smlouva

Lisabonská smlouva (LS) je zatím poslední zásadní změnou na úrovni primárního práva. Skládá se ze Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. Obsah LS byl vypracován za německého předsednictví EU v první polovině roku 2007, definitivně dohodnuta a schválena pak byla na zasedání Evropské rady v Bruselu 21. až 23. června 2007. Samotná smlouva pak byla podepsána 13. prosince v Lisabonu. Lisabonská smlouva vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009¹⁰. Hlavním cílem a důvodem pro vznik této smlouvy byla potřeba reformovat instituce EU a její fungování, dále usiluje o posílení pozice EU na mezinárodním poli.

Lisabonská smlouva zavádí v oblasti SZBP dvě hlavní inovace. Jedná se o vytvoření postu **Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku**, s tímto souvisí rovněž vznik Evropské služby pro vnější činnost. Druhou inovací je **rozvoj společné bezpečnostní a obranné politiky**. Těmito dvěma významným změnám jsou věnovány subkapitoly 2.4.1 a 2.4.3.

Lisabonská smlouva přinesla také další, méně podstatné změny, které souvisí především s prováděním SZBP:

1. **Zrušení druhého pilíře** – Lisabonská smlouva ruší rozdělení na tři pilíře. SZBP představovala v rámci pilířové struktury EU druhý pilíř na úrovni mezivládní spolupráce, která zůstává zachována, tzn. členské státy mají i nadále výlučné právo v rozhodovacím procesu¹¹. Sloučení pilířů nemá dopad ani na způsob rozhodování ve věcech

¹⁰ Ratifikace LS se neobešla bez obtíží. „Rebelujícími státy“ byly Irsko a Česká republika. Situace v obou zemích však byla odlišná. V Irsku se konala dvě referenda. První se konalo 12. června 2008 a záporně se vyjádřilo 53,4 % voličů. Druhé referendum se konalo 3. října 2009 a 67,1 % voličů hlasovalo pro smlouvu. Toto druhé referendum však bylo vyhlášeno až poté, co vedoucí představitelé EU nabídli záruky národní suverenity a dohodli se na tom, že na každý stát bude i nadále připadat jeden komisař. Irským „ano“ LS si podmínil podepsání smlouvy polský prezident L. Kaczyński, učinil tak 10. října 2009. Ratifikace Českou republikou byla poměrně komplikovanou záležitostí. Nejprve byla 26. listopadu schválena Ústavním soudem, který konstatoval, že není v rozporu s národní ústavou. Posléze byla v rozmezí února až května 2009 schválena jak Poslaneckou sněmovnou ČR, tak i Senátem. V září 2009 však byl skupinou senátorů předložen další návrh Ústavnímu soudu na přezkoumání slučitelnosti s Ústavou. Dále prezident ČR Václav Klaus požadoval výjimku pro ČR z Listiny základních práv a svobod EU kvůli Benešovým dekretům, požadoval záruky, že nebudou narušeny. Tato výjimka byla ČR udělena, dále bylo 27. října Ústavním soudem opětovně konstatováno, že smlouva není v rozporu s Ústavou a nakonec byla LS dne 3. listopadu 2009 prezidentem Klausem podepsána. ČR byla poslední zemí, která LS ratifikovala.

¹¹ Vzhledem k mezivládnímu charakteru zůstává SZBP, narozdíl od ostatních oblastí vnější činnosti Unie, upravena v celém rozsahu ve Smlouvě o EU. Lisabonská smlouva však mění strukturu úpravy SZBP ve Smlouvě o EU, neboť stávající hlava V SEU bude v kapitole I obsahovat obecná ustanovení o vnější činnosti Unie společná pro všechny její oblasti, tedy i ty, jež jsou dále upraveny v části páté SFEU, a kapitola II bude věnována zvláštním ustanovením o SZBP [16, str. 55].

SZBP. Hlavní úloha i nadále patří Evropské radě a Radě EU, zachována zůstává také zásada jednomyslnosti. Sloučení pilířů navíc vede k odstranění Evropského společenství, které je nahrazeno EU. Z toho důvodu disponuje EU **právní subjektivitou**, která až dosud náležela pouze Evropským společenstvím. Právní subjektivita uděluje EU na mezinárodní úrovni nová práva. EU je tak například od nynějška schopna uzavírat mezinárodní dohody či vstupovat do různých organizací nebo se připojit k mezinárodním úmluvám.

2. **Nástroje SZBP** - Lisabonská smlouva pozměňuje typ aktů přijímaných v oblasti SZBP. Dřívější nástroje, například společné strategie, společné postoje a společné akce, se nahrazují. Evropská rada a Rada EU od nynějška výlučně rozhodují o:

- Strategických zájmech a cílech Unie;
- Činnostech Unie;
- Postojích Unie;
- Způsobech realizace činností a postojů Unie.

3. **Rozhodování** - Lisabonská smlouva nepřináší významné změny v rozhodování v oblasti SZBP. Evropská rada je orgánem pověřeným definovat strategie a obecné směry EU. Rada EU je následně pověřena vypracovat a realizovat prováděcí opatření. V rámci SZBP nelze přijímat legislativní akty (článek 31 Smlouvy o EU).

Členské státy a vysoký představitel pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku disponují v oblasti SZBP **právem iniciativy**. Vysoký představitel toto právo vykonává za podpory Komise. Kromě toho pravidelně informuje Evropský parlament a konzultuje s ním provádění SZBP. Zejména pak musí dbát na to, aby byly náležitě zohledněny názory Parlamentu.

Jednomyslnost zůstává všeobecným pravidlem při rozhodování Rady a Evropské rady v záležitostech týkajících se SZBP. Lisabonská smlouva nicméně zavádí **zvláštní překlenovací ustanovení**¹², které je možné aplikovat na celou SZBP vyjma rozhodnutí

¹² Zvláštní překlenovací ustanovení mají oproti obecným překlenovacím ustanovením některé procesní zvláštnosti. Například vnitrostátní parlamenty obecně nedisponují právem podat námitku, které jim přiznává obecné překlenovací ustanovení. V jiných případech může být použití některých zvláštních překlenovacích ustanovení schváleno rozhodnutím Rady, a ne Evropské rady, jak tomu je v případě obecného překlenovacího ustanovení. Podmínky použití zvláštních překlenovacích ustanovení se tedy liší případ od případu a jsou popsány

souvisejících s vojenstvím nebo obranou. Evropská rada může díky tomuto překlenovacímu ustanovení zmocnit Radu k přijímání určitých opatření rozhodováním kvalifikovanou většinou. Článek 31 Smlouvy o EU počítá se čtyřmi dalšími výjimkami, při nichž Rada zasedá v kvalifikované většině.

4. **Úloha Soudního dvora EU** – Lisabonská smlouva zachovává primární nepříslušnost Soudního dvora v oblasti SZBP (článek 24 Smlouvy o EU). Existují však dvě výjimky, kdy Soudní dvůr může vykonat soudní přezkum:

- **kontrola zákonitosti omezujících opatření**, přijatých Unií vůči fyzickým či právnickým osobám (článek 275 Smlouvy o fungování EU);
- **kontrola** uvedená v článku 40 Smlouvy o EU a vztahující se k **respektování pravomoci** evropských orgánů během uvádění SZBP v činnost.

Článek 218 Smlouvy o fungování EU navíc počítá s tím, že Soudní dvůr může obdržet stanovisko o **slučitelnosti mezinárodní dohody** se zakládacími smlouvami EU.

5. **Financování SZBP** – Lisabonská smlouva nepřináší žádné změny v oblasti financování a výdajů SZBP. Výdaje související s vojenstvím nebo s obranou jsou i nadále financovány členskými státy. Ostatní výdaje jsou financovány z rozpočtu EU (stejně tomu bylo i po celé předchozí fungování SZBP). Nicméně LS zavádí dva nové mechanismy, které zaručují rychlé financování v případě nejnaléhavějších zásahů:

- naléhavé zásahy, které jsou závislé na unijním rozpočtu, budou využívat **postupů rychlého financování**, jehož specifika stanoví Rada;

v člancích Smluv, které předpokládají jejich použití. Existuje šest zvláštních překlenovacích ustanovení, použitelných:

- na víceletý finanční rámec (článek 312 Smlouvy o fungování EU);
- na společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (článek 31 Smlouvy o EU);
- na justiční spolupráci ve věcech rodinného práva (článek 81 Smlouvy o fungování EU). Toto zvláštní překlenovací ustanovení je jediné, pro které mají vnitrostátní parlamenty vyhrazeno právo podat námitku;
- na posílenou spolupráci v oblastech, kde se rozhoduje jednomyslně nebo zvláštním legislativním postupem (článek 333 Smlouvy o fungování EU);
- v oblasti sociální politiky (článek 153 Smlouvy o fungování EU);
- ve věcech životního prostředí (článek 192 Smlouvy o fungování EU).

- naléhavé zásahy, které jsou závislé na financování členskými státy, budou využívat **fondy pro zahájení operace** vytvořeného příspěvky členských států [15].

2.4.1 Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku

Lisabonská smlouva zřizuje funkci Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku (High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy). Na základě článku 18 Smlouvy o EU je jmenován, se souhlasem Komise, Evropskou radou a to kvalifikovanou většinou. Stejným postupem jej může Evropská rada i odvolat. Vysoký představitel spolu s předsedou Komise a ostatními členy Komise podléhají schválení Evropským parlamentem. Dále na základě odstavců 2,3 a 4 článku 18 a také podle článku 27 Smlouvy o EU jsou stanoveny funkce a pravomoci, které Vysoký představitel zastává:

- Vede společnou zahraniční a bezpečnostní politiku unie. Přispívá svými návrhy k vytváření této politiky a provádí ji jako zmocněnec Rady. Stejně jedná i v oblasti společné bezpečnostní a obranné politiky.
- Předsedá Radě pro zahraniční věci.
- Je jedním z místopředsedů Komise. Vysoký představitel zajišťuje soudržnost vnější činnosti Unie. V rámci Komise odpovídá za úkoly, které jí přísluší v oblasti vnějších vztahů, a za koordinaci dalších hledisek vnější činnosti Unie.
- Zastupuje Unii v záležitostech společné zahraniční a bezpečnostní politiky a jménem Unie vede politický dialog se třetími stranami a vyjadřuje postoj Unie v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích.
- Řídí Evropskou službu pro vnější činnost a delegace Unie ve třetích zemích a v mezinárodních organizacích.

Do funkce Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku byla dne 19 listopadu 2009, tedy ještě před tím, než 1. prosince vstoupila v platnost

Lisabonská smlouva, jmenována Catherine Ashton¹³. Lisabonská smlouva tedy v jejích rukou soustřeďuje tři funkce, které se týkají SZBP a vnější činnosti EU, což má mít za následek větší soudržnost, účinnost a viditelnost EU. Neznamená to ale, že by Vysoká představitelka měla monopol na vnější zastupování EU. Lisabonská smlouva ukládá také předsedovi Evropské rady zajišťovat na své úrovni vnější zastupování EU, aniž by přitom zasahoval do pravomocí Vysokého představitele. Text však neupřesňuje, jak se má tato činnost mezi oba tyto činitele rozdělit, a ponechává tak praxi, aby rozhodla o roli každého z nich.

Při výkonu své funkce se vysoký představitel opírá o Evropskou službu pro vnější činnost (článek 27, odst. 3 Smlouvy o EU). V případě potřeby asistují Vysokému představiteli i útvary Rady a Komise.

2.4.2 Evropská služba pro vnější činnost

Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ, European External Action Service – EEAS) vznikla dne 26. července 2010 na základě návrhu vysoké představitelky Catherine Ashton a rozhodnutím Rady ministrů. Svou činnost ESVČ zahájila dne 1. ledna 2011.

Právním základem pro rozhodnutí Rady o organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost je čl. 27 odst. 3 Smlouvy o EU [12, str. 46-47]: „*Při výkonu své funkce se vysoký představitel opírá o Evropskou službu pro vnější činnost. Tato služba působí ve spolupráci s diplomatickými službami členských států a skládá se z úředníků příslušných oddělení generálního sekretariátu Rady a Komise, jakož i z vyslaného personálu vnitrostátních diplomatických služeb. Organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost stanoví rozhodnutí Rady. Rada rozhoduje na návrh vysokého představitele po konzultaci s Evropským parlamentem a po obdržení souhlasu Komise.*“

Evropská služba pro vnější činnost spadá do pravomocí Vysokého představitele. Často bývá označována jako evropská diplomatická služba. Zaměstnanci ESVČ jsou jmenováni

¹³ **Catherine Margaret Ashton**, baronka Ashton of Upholland, je britská a evropská politička, předtím než byla jmenována vysokou představitelkou Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, tak zastávala funkci evropské komisařky pro obchod v období říjen 2008 až prosinec 2009. Od 9. února 2010 je první místopředsedkyně Evropské komise.

Vysokým představitelem, pocházejí ze tří zdrojů: z příslušných oddělení generálního sekretariátu Rady, Komise a z diplomatických služeb členských států.

Evropská služba pro vnější činnost Vysokému představiteli asistuje při zajišťování souladu a koordinace vnější činnosti Unie, ale také při přípravě politických návrhů a jejich provádění po jejich schválení Radou. Služba je rovněž nápomocna předsedovi Evropské rady, předsedovi Komise a jejím členům při výkonu jejich funkcí v oblasti vnějších vztahů a zajišťuje úzkou spolupráci s členskými státy. Součástí struktury ESVČ je celosvětová síť více než 140 delegací a zastoupení EU. ESVČ na svém oficiálním webovém portálu rovněž uvádí výčet aktivit, kterým se EU ve světě věnuje:

- Budování a udržování míru v problémových oblastech;
- Zodpovědnost v sousedských vztazích v rámci Evropské politiky sousedství;
- Rozvojová pomoc – EU je největším dárce rozvojové pomoci;
- EU je členem **Kvartetu** (spolu s Organizací spojených národů, Spojenými státy a Ruskem), který pracuje na mírovém procesu na Blízkém východě;
- Usiluje o dodržování lidských práv v celosvětovém měřítku;
- Úzce spolupracuje s Organizací spojených národů (OSN);
- Zachování světové bezpečnosti – organizace civilních a vojenských misí;
- Řešení humanitárních krizí;
- Angažuje se v činnostech týkajících se zabránění změn klimatu;
- EU je významným subjektem mezinárodního obchodu, podporuje volný a spravedlivý mezinárodní obchodní systém;
- Rozšiřování EU pomáhá stabilizaci méně rozvinutých zemí.

Je evidentní, že škála působení EU je opravdu velmi široká. Podrobněji o jednotlivých činnostech EU ve světě viz [21].

2.4.3 Společná bezpečnostní a obranná politika

Evropská bezpečnostní a obranná politika (EBOP) je Lisabonskou smlouvou nahrazena Společnou bezpečnostní a obrannou politikou (SBOP), které je nově věnován celý oddíl 2 v kapitole 5 Smlouvy o EU. Jak je uvedeno v článku 42 Smlouvy o EU [12, str. 55], *Společná bezpečnostní a obranná politika je nedílnou součástí SZBP. Zajišťuje Unii operativní schopnost, která se opírá o civilní a vojenské prostředky. Unie je může použít pro mise vedené mimo území Unie k udržení míru, předcházení konfliktů a posílení mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami Charty Organizace spojených národů. Plnění těchto úkolů je založeno na využití schopností poskytnutých členskými státy.*

Cílem specifického vymezení této politiky je především postupné budování **společné evropské obrany**. Členské státy se tak mohou podílet na vojenských nebo humanitárních misích a jsou vázány doložkou o solidaritě v oblasti evropské obrany. Navíc mají možnost navázat v této oblasti užší spolupráci, zejména v rámci Evropské obranné agentury¹⁴ nebo prostřednictvím stálé strukturované spolupráce (článek 46 Smlouvy o EU).

V návaznosti na předchozí smlouvy zůstává společná bezpečnostní a obranná politika převážně mezivládní problematikou. Rozhodnutí v Radě jsou přijímána na principu jednomyslnosti. Co se týká vztahů této politiky a NATO, tak SBOP nemá být náhradou NATO v Evropě, ale má jej pouze doplňovat. Takto by EU měla být schopna „v případech, kdy se neúčastní NATO jako celek“ provádět vlastní vojenské operace¹⁵.

Výše je zmíněno, že SBOP umožňuje EU organizovat mise mimo její vlastní území. Cílem těchto misí je především posilovat mezinárodní bezpečnost a udržovat mír. Pravidla těchto misí určuje Rada, která také může provedením mise pověřit skupinu států disponující dostatečnými prostředky. Mise probíhající v rámci SBOP jsou tak zajišťovány nejen finančně, ale např. i materiálně, členskými státy. Existuje několik druhů misí, které jsou v rámci této politiky organizovány:

¹⁴ Úkolem Evropské obranné agentury je posilovat **vojenské schopnosti** členských států. Za tímto účelem musí agentura určovat **společné cíle** členských států v oblasti vojenské kapacity; zavádět **programy** a zajišťovat jejich správu tak, aby bylo dosaženo stanovených cílů; harmonizovat **operativní potřeby** členských států, a zlepšovat tak metody pořizování vojenského vybavení řídit **výzkumnou činnost** v oblasti obranných technologií, v neposlední řadě také přispívá k posilování **průmyslové a technologické** základny obranného odvětví a zlepšování účinnosti vojenských výdajů. Více o EDA viz [24].

¹⁵ Výše uvedená základní charakteristika vzájemného vztahu obou organizací je potvrzena ve dvou dokumentech. Jedná se o Deklaraci Evropské unie a NATO o Evropské bezpečnostní a obranné politice (dřívější označení SBOP) z r. 2002 a o dohodu „Berlín plus“ z r. 2003 [23].

- Humanitární a záchranné mise;
- Mise pro předcházení konfliktům a udržení míru;
- Mise bojových sil k řešení krizí;
- Společné akce k odzbrojení;
- Poradní a pomocné mise ve vojenské oblasti;
- Stabilizační operace po ukončení konfliktů.

Lisabonská smlouva (článek 42 Smlouvy o EU) dále připouští možnost, že při prosazování společné bezpečnostní a obranné politiky může dojít k zásahu **mnohonárodních sil**. Tyto síly jsou výsledkem vojenského spojení mezi některými členskými státy. Hlavní evropské vojenské útvary jsou:

- **Eurofor**, složený z pozemních vojsk Francie, Itálie, Portugalska a Španělska;
- **Eurocorps**, jehož se účastní pozemní vojska Belgie, Francie, Lucemburska, Německa a Španělska;
- **Euromarfor**, složený z námořních vojsk Francie, Itálie, Portugalska a Španělska;
- **Evropská letecká skupina**, do které patří letecké síly Belgie, Francie, Itálie, Německa, Nizozemska, Spojeného království a Španělska [22].

SBOP zavádí rovněž důležitou klauzuli týkající se **kolektivní sebeobran**y, která je uvedena v odst. 7, článek 42 Smlouvy o EU. *Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států.*

Je tedy zjevné, že SBOP zavádí mnoho možností, jak se EU může nejen bránit, ale jak se může angažovat i na mezinárodní scéně, aniž by tím narušovala činnost NATO.

2.4.4 Bojové skupiny Evropské unie

Evropská unie se při nebezpečí vzniku nějakého konfliktu vždy snaží, aby mu bylo zabráněno diplomatickou cestou. Pokud však toto řešení selže, je nutné použití takových prostředků, které budou schopny situaci vyřešit v co nejkratší možné době a co nejefektivněji. Právě z tohoto důvodu byly vytvořeny bojové skupiny EU, tzv. Battle Groups (BG). Koncept těchto bojových skupin byl schválen v červnu 2004. Jeho realizace byla oficiálně zahájena v listopadu 2004 a členské státy si rovněž stanovily závazek, že bude vytvořeno třináct bojových skupin¹⁶. Česká republika má vedoucí postavení v bojové skupině, která je k dispozici od roku 2009 a tvoří ji společně se Slovenskem¹⁷.

BG jsou podřízeny operačnímu velitelství EU a velikost jedné takové skupiny se pohybuje okolo 1500 vojáků. Existuje několik typů operací, ve kterých mohou být BG nasazeny:

- Oddělení znepřátelených stran použitím síly včetně nastolení míru a zabezpečení zásobovacích linií.
- Operace na předcházení konfliktu včetně preventivního nasazení vojsk, odzbrojovacích operací a prosazení embarga.
- Evakuační operace v nepřátelském prostředí.
- Asistence při humanitárních operacích včetně asistence při odstraňování následků katastrof a asistence při evakuaci uprchlíků.

¹⁶ Přehled třinácti bojových skupin:

1. Francie;
2. Itálie;
3. Španělsko;
4. Velká Británie;
5. Francie, Německo, Belgie, Lucembursko;
6. Francie a Belgie;
7. Německo, Nizozemí, Finsko;
8. Německo, Rakousko, Česká republika;
9. Itálie, Maďarsko, Slovinsko;
10. Itálie, Španělsko, Řecko, Portugalsko;
11. Polsko, Německo, Slovensko, Lotyšsko;
12. Švédsko, Finsko, tato skupina zahrnuje rovněž Norsko;
13. Velká Británie, Nizozemí [38].

¹⁷ Podrobněji o BG viz The Role of EU Battlegroups in European Defence [37] nebo EU Battlegroups [38].

- Obsazení míst vstupů v prostoru operace (např. přístavů nebo letišť) a zajištění přísunu hlavních sil při operacích většího rozsahu.

Bojové skupiny jsou schopny operovat kdekoliv ve světě ve vzdálenosti do 6000 kilometrů od Bruselu (kromě arktického prostředí). O jejich nasazení by mělo být rozhodnuto do pěti dnů, rozmístit se na místě určení by se měly do deseti dnů od rozhodnutí s tím, že by měly být schopny na tomto místě setrvat třicet dní s možností prodloužení až na 120 dní.

Je zjevné, že možnosti nasazení BG jsou poměrně široké, a proto je třeba zdůraznit, že v této oblasti funguje těsná spolupráce s NATO, aby byla zajištěna adekvátní interoperabilita. Co se týká České republiky, tak jednotky vyčleněné pro EU vycházejí ze sil předurčených pro NATO [36].

2.5 Vztahy Evropské unie s významnými partnery

Evropská unie má diplomatické styky téměř se všemi zeměmi světa. Udržování těchto styků zajišťuje Evropská služba pro vnější činnost, která přímo podléhá, jak již bylo zmíněno, Vysoké představitelce Catherine Ashton. EU se skrze tuto službu snaží vystupovat jako jeden celek a také ona, stejně jako jakákoliv jiná země, má své významné bilaterální partnery. Do této skupiny lze zařadit Spojené státy americké (USA), Země Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP), Latinskou Ameriku, Čínu a Rusko.

2.5.1 Spojené státy americké

Evropská unie a USA navázaly diplomatické vztahy již v roce 1953, ale vzájemná spolupráce byla formalizována až v listopadu 1990, kdy vznikla Transatlantická deklarace (Transatlantic Declaration). Od prosince roku 1995 pak základ vzájemných vztahů tvořila Nová transatlantická agenda (New Transatlantic Agenda, NTA). V souladu s NTA a Transatlantickým hospodářským partnerstvím (Transatlantic Economic Partnership, TEP) zahájeným v roce 1998 byla v roce 2007 vytvořena Transatlantická ekonomická rada (Transatlantic Economic Council, TEC), čímž byla zdůrazněna důležitost vzájemných ekonomických vztahů. Tato formální podpora vzájemných vztahů napomáhá k tomu, že v současnosti tvoří obchod mezi EU a USA 31 procent světového obchodu a přes 49 procent

světového HDP. Dále spolupracují v oblastech spravedlnosti a vnitřních věcí, boje proti terorismu, energie a energetické bezpečnosti, životního prostředí, vědy a techniky, vzdělávání a odborné přípravy [25].

Celkově je jejich vzájemná spolupráce usnadněna vzájemnou kulturní a hodnotovou blízkostí. Nicméně existují i rozpory ve vzájemných vztazích. Jako příklad lze uvést nepodepsání Kjótského protokolu¹⁸ ze strany USA, EU naopak tento dokument vždy silně podporovala.

2.5.2 Země Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP)

Spolupráce v této oblasti je založena především na koloniální minulosti několika členských zemí EU. V současné době se jedná o 79 především rozvojových zemí: 48 v subsaharské Africe, 16 v Karibiku a 15 v Tichomoří. Vztahy EU s těmito zeměmi jsou upraveny několika komplexními dohodami - První taková dohoda byla uzavřena r. 1963 v Yaoundé, dále byla rozšířena tzv. dohodami z Lomé (1975) a nejnověji dohodou z Cotonou v r. 2000 která byla revidována v roce 2005 v Lucemburku a pak v roce 2010 v Ouagadougou¹⁹. První dohody měly podporovat rozvoj zemí v období dekolonizace, ale dohoda z Cotonou je mnohem hlouběji zaměřena. EU skrze ni prosazuje princip kondicionality, který podmiňuje poskytnutí rozvojové pomoci zlepšováním stavu demokracie, právního státu a ekonomickými reformami v dotčených zemích. Hlavními pilíři této dohody tak jsou rozvojová spolupráce, hospodářská a obchodní spolupráce a politická dimenze.

Hlavním finančním nástrojem pro rozvojovou spolupráci v zemích ACP je Evropský rozvojový fond (ERF). ERF je nyní ve svém desátém kole (2008-2013) a zahrnuje tři finanční rámce – národní, regionální a třetí, intra-ACP, na řešení společných výzev, kterým čelí státy ACP přesahující geografická kritéria [27].

¹⁸ Kjótský protokol, přijatý v prosinci 1997 a připojený k Rámcové úmluvě OSN o změnách klimatu, vyjadřuje nový přístup mezinárodního společenství k fenoménu klimatických změn. Tímto protokolem se průmyslové země zavázaly, že v průběhu let 2008–2012 sníží emise šesti skleníkových plynů (oxidu uhličitého, metanu, oxidu dusného, fluorovaných uhlovodíků, perfluorovaných uhlovodíků a hexafluoridu síry) alespoň o pět procent v porovnání s hodnotami z roku 1990. Členské státy EU se zavázaly, že v uvedeném období sníží tyto emise až o osm procent.

¹⁹ Lomé je hlavním městem státu Togo, Cotonou je největší město státu Benin a Ouagadougou je hlavním městem státu Burkina Faso.

2.5.3 Latinská Amerika

EU je největším investorem v tomto regionu a zároveň je jeho druhým největším obchodním partnerem. Narozdíl od zemí ACP, EU nemá s touto oblastí uzavřenu nějakou komplexní smlouvu. Jedná se spíše o bilaterální dohody s jednotlivými zeměmi. Například s Chile uzavřela v r. 2002 asociační dohodu, s Argentinou Rámcovou dohodu o obchodu a ekonomické spolupráci, s Mexikem Dohodu o ekonomickém partnerství, politické koordinaci a spolupráci. Z hlediska bilaterálních vztahů jsou pro EU nejdůležitější vztahy s Brazílií a Mexikem - oběma těmito zemím navrhla EU strategické partnerství.

Současné politické priority EU vůči Latinské Americe jsou definovány ve sdělení "EU-Latinská Amerika: globální hráči v partnerství" z roku 2009 (EU-Latin America: Global players in Partnership" 2009), které aktualizuje sdělení o "Posíleném partnerství mezi Evropskou unií a Latinskou Amerikou" z roku 2005 (Stronger Partnership between the European Union and Latin America" 2005). Dále existuje Regionální strategický dokument 2007-2013 (Regional Strategy Paper 2007-2013), který definuje konkrétní oblasti pro regionální programy rozvojové spolupráce. Pro období 2007-2013 činí pomoc EU kolem tří miliard euro, přičemž ve stejném období je Evropská investiční banka oprávněna poskytovat půjčky až do výše 2,8 miliard euro.

Oba partneři se rovněž setkávají na oficiálních summitech. Mezi EU, Latinskou Amerikou a státy karibské oblasti jsou organizovány jednou za dva roky, zatím poslední se konal v Madridu v roce 2010. Oba partneři se setkávají rovněž na ministerské úrovni ve formátu EU a tzv. skupina Rio²⁰, poslední setkání proběhlo v Praze v roce 2009. Mezi nejdůležitější témata ve vztazích EU a Latinské Ameriky patří otázky ekonomické a finanční, životní prostředí, migrace, klimatické změny, zaměstnanost a sociální otázky, věda a výzkum [28].

V rámci Latinské Ameriky je důležité zmínit také Mercosur (tzv. Společný jižní trh), jakožto významné integrační uskupení. V roce 1995, EU a Mercosur podepsaly Meziregionální rámcovou dohodu o spolupráci, která vstoupila v platnost v roce 1999. Společné prohlášení připojené k dohodě vytváří základ pro politický dialog mezi stranami.

²⁰ Tato skupina zemí byla vytvořena v roce 1986, nyní má 23 členů, viz [29].

EU poskytuje pomoc Mercosuru prostřednictvím svého regionálního programu 2007-2013 přijatého v srpnu 2007 v rámci regionální strategie pro Mercosur. Regionální program poskytuje podporu ve výši 50 milionů euro na podporu projektů ve třech prioritních oblastech:

1. Posilování institucí Mercosuru;
2. Podpora Mercosuru v přípravě na realizaci Dohody o přidružení (Association Agreement);
3. Podpora účasti občanské společnosti na procesu integrace Mercosuru [30].

2.5.4 Čína

Vzájemný vztah EU a Číny je datován již od roku 1975, a řídí se Dohodou o obchodu a spolupráci z roku 1985. Pro zdůraznění partnerských vztahů bylo v roce 2003 zahájeno strategické partnerství, které bylo posléze revidováno v roce 2010. Zabývá se otázkami týkajícími se zahraničních věcí, bezpečnosti a globálních výzev jako je např. změna klimatu.

Čína a EU jsou velmi významnými obchodními partnery. EU je pro Čínu největším obchodním partnerem, zatímco Čína je pro EU největším zdrojem dovozu. Neustále však existuje problém, že přístup na čínský trh není pro evropské firmy zrovna snadný. Proto se EU snaží tlačit na Čínu, aby více otevřela své trhy evropským výrobkům, poskytovatelům služeb, investicím, a aby odstranila diskriminační praktiky v obchodních otázkách.

Samozřejmě i mezi Čínou a EU jsou pořádány summity. Od čtrnáctého summitu EU-Čína v únoru 2012 je vzájemná institucionální architektura založena na třech pilířích: politickém, ekonomickém a obchodním. Velmi často je diskutována také otázka dodržování lidských práv v Číně. Je všeobecně známo, že v tomto ohledu je Čína naprosto lhostejným státem a nikdy nedošlo k žádnému výraznému zlepšení situace v této oblasti, což je v dnešní době poměrně palčivý problém. I přesto však nikdy mezi EU a Čínou nedošlo k žádným velkým rozporům a EU velmi stojí o prohlubování vzájemných vztahů [31].

2.5.5 Rusko

Rusko je pro EU, co by největší světová ekonomika, velmi významným obchodním partnerem. Stejně vazby ale platí i naopak – EU je pro Rusko zdrojem finančních prostředků z prodeje energetických surovin a zároveň je také důležitým investorem.

V prvé řadě je tedy důležité zmínit obchodní partnerství mezi EU a Ruskem. Země EU jsou největším obchodním partnerem Ruska. Objem obchodů mezi oběma zeměmi v posledních letech prudce vzrůstá. EU v roce 2011 do Ruska exportovala zboží za více než 108,4 miliard eur, naopak z Ruska do zemí EU bylo dovezeno zboží za 199,5 miliard eur. Státy EU z Ruska dovážejí především ropu a zemní plyn, které se spolu s ostatními surovinami na celkovém objemu importů podílí zhruba dvěma třetinami. Oproti tomu evropské firmy jednoznačně vedou v přímých zahraničních investicích v Rusku – obstarají přibližně tři čtvrtiny z nich.

Z historického hlediska měla pro vzájemný obchod zcela zásadní význam Dohoda o strategickém partnerství – tzv. Partnership and Cooperation Agreement, PCA. Tato dohoda byla podepsána v roce 1994 a v platnost vstoupila 1. prosince 1997. Byla uzavřena na období deseti let, po roce 2007 byla automaticky prodloužena, což se děje i nadále a to na roční bázi. Dohoda upravuje politické a hospodářské vztahy mezi EU a Ruskem. Jedním z hlavních cílů PCA mezi EU a Ruskem je tedy podpora obchodu a investic. Od července 2008 EU jedná s Ruskem o nové rámcové dohodě, která by měla nahradit již přes deset let starou PCA. Nová dohoda by měla být detailnější a měla by pokrýt více oblastí. Jednání o nové dohodě byla přerušena krátce po zahájení kvůli konfliktu mezi Ruskem a Gruzii v srpnu 2008, na podzim téhož roku však byla opět obnovena.

V rámci PCA došlo v roce 2003 ještě k jedné významné události. Na summitu v Petrohradu v květnu 2003 se EU a Rusko dohodly na posílení spolupráce vytvořením čtyř "společných prostorů" na základě společných hodnot a sdílených zájmů. Tyto čtyři prostory se týkají následujících oblastí: hospodářství; svoboda, bezpečnost a právo; vnější bezpečnost; výzkum, vzdělávání a kultura.

Dále je důležité zmínit, že Rusko až donedávna nebylo členem Světové obchodní organizace (World Trade Organization – WTO). Stalo se jím 22. srpna 2012. Přistoupení Ruska je pro EU velmi důležité, vždy jej velmi intenzivně podporovala. Důvody proč jsou zřejmé - EU je hlavním obchodním partnerem Ruska a Rusko je třetím největším obchodním

partnerem EU. Jak prohlásil komisař EU pro obchod Karel De Gucht [34]: „*Přistoupení Ruska k WTO je významným krokem pro jeho další začleňování do světového hospodářství. Usnadní investice a obchod, pomůže urychlit modernizaci ruského hospodářství a přinese mnoho obchodních příležitostí pro ruské i evropské společnosti. Jsem přesvědčen, že Rusko bude dodržovat mezinárodní obchodní pravidla a normy, k nimž se zavázalo.*“

Oproti veškerým obchodním vztahům jsou však asi nejdiskutovanější oblastí vzájemné energetické vztahy. EU je největším trhem nejen pro ruskou ropu, ale především pro zemní plyn. Některé státy jsou na dovozech zemního plynu z Ruska dokonce stoprocentně závislé, jedná se o Pobaltské republiky, Maďarsko a Slovensko. Cílem EU je tedy zajistit plynulost ruských dodávek

Je patrné, že EU a Rusko jsou vzájemně závislé a hluboce propojené ekonomiky. Jednotlivým aspektům vzájemných obchodních a energetických vztahů je věnována především poslední kapitola této diplomové práce.

Vývoj společné zahraniční a bezpečnostní politiky byl poměrně dlouhý proces, který rozhodně nelze nazvat jednoduchým. Ne vždy bylo snadné dospět mezi členskými státy ke shodě. Formálně byla tato politika ustanovena Smlouvou o EU, tzv. Maastrichtskou smlouvou. Pro současnost je však mnohem významnější její poslední reforma, která proběhla skrze Lisabonskou smlouvu. Došlo k vytvoření nového postu Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a tzv. diplomatického útvaru Evropská služba pro vnější činnost, která zastupuje EU po celém světě. Je také důležitým pojítkem mezi EU a jejími významnými partnery. Tato partnerství se profilují především v oblasti obchodu a zde je pro praktickou část této diplomové práce naprosto klíčové partnerství s Ruskem, které je rozvinuto i v dalších důležitých oblastech.

3 Postavení Ruska ve světové ekonomice

Rusko, oficiálním názvem Ruská federace, je největším státem světa. Svou rozlohou zabírá podstatnou část východní Evropy a většinu severní Asie. Už jen jeho velikost je faktorem, který jej předurčuje do role důležitého hráče na poli světové ekonomiky. Není to totiž až tak dávná historie, kdy Rusko, jakožto SSSR (Svaz sovětských socialistických republik), tvořilo největší protiváhu USA.

Tato kapitola je pojata širěji, než jen z ekonomického hlediska. První část kapitoly se zabývá politicko-ekonomickým vývojem Ruska od dob studené války až do současnosti, protože důsledky tohoto historického vývoje jsou zjevné i v dnešním světovém uspořádání. Druhá část kapitoly je již věnována ruské ekonomice a postavení Ruska ve světě ohledně vývozu nerostných surovin. Rovněž je zahrnuto členství Ruska ve WTO a vztahy s významnými obchodními partnery.

3.1 Studená válka a rozpad SSSR

Po skončení druhé světové války došlo k zásadnímu rozdělení Evropy na Východ a Západ. Západní Evropě se dostalo hospodářské pomoci ze strany USA v podobě Marshallova plánu. Francie a SRN dokázaly překonat nepřítelství a jejich spolupráce se stala základem hospodářské i politické integrace, ze které vzešla dnešní EU. Avšak SSSR a země východní Evropy pomoc USA z politických důvodů odmítly. V lednu 1949 byla založena Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), která měla být socialistickou ekonomickou unií. Na prvním místě rozvoje socialistických zemí byl v souladu se zájmy SSSR rozvoj těžkého průmyslu založeného na plánovaném hospodářství, které bylo naprosto nepružné a neschopné reagovat na nové podněty a situace. Země RVHP tak začaly zaostávat za zeměmi západní Evropy. Vzájemné soupeření Východu a Západu vyústilo v 50. letech ve studenou válku. USA a další země založily už v roce 1949 vojenský pakt Severoatlantická aliance (NATO), země Východu Varšavskou smlouvu. Docházelo ke stupňování tempa zbrojení a zvyšování vojenských výdajů na obou stranách. Rovnováha mezi velmocemi, tzn. USA a SSSR, byla založena na vlastnictví jaderných zbraní a strachu z jejich použití.

V dalších letech se SSSR potácel na úrovni státu, kde vládne strach z režimu a zároveň upadá hospodářství, i když v tehdejší době by to nikdo oficiálně nepřiznal. Roku 1985 se do čela země postavil Michail Sergejevič Gorbačov. Došlo k mnoha změnám – země se stala otevřenější a v roce 1989 byl dokonce vyhlášen přechod k tržní ekonomice. Nicméně tento cíl se v tehdejší době stal jen těžko splnitelným. Nedostatečná legislativa vedla k rozsáhlým privatizačním podvodům. Zde lze spatřovat počátky výrazného hospodářského poklesu (v roce 1990 HDP kleslo o deset procent). Rovněž ve vojenské oblasti se politika SSSR stala umírněnější. Gorbačov začal prosazovat zásadu, že vojenská politika by se ze strany obou velmocí měla soustředit na obranu²¹. Dalším důležitým krokem bylo omezení vlivu na evropské socialistické země. Toto vstřícné „gesto“ však neznamenal upevnění autority SSSR, jak bylo zřejmě očekáváno, ale naopak urychlilo rozpad.

Změny v hospodářství SSSR a rovněž politický tlak později vyústily v hlubokou hospodářskou krizi, která gradovala na počátku devadesátých let. Privatizace státního majetku, slabý soukromý sektor a převod kolchozů a sovchozů²² na akciové společnosti měl za následek nedostatek potravin. Obyvatelům země rapidně klesala životní úroveň a stát postupně ztrácel autoritu. Právě tehdy vstoupil na politickou scénu Boris Nikolajevič Jelcin, který byl v květnu 1990 zvolen předsedou ruského parlamentu. V Litvě, Lotyšsku a Estonsku zároveň vítězily síly, které požadovaly odtržení od SSSR. Litva vyhlásila samostatnost 11. března 1990. Jednotky ministerstva vnitra se pokusily zvrátit toto litevské rozhodnutí, ale vzápětí všechny tři pobaltské republiky vystoupily ze SSSR. I když se ústřední moc země vedená Gorbačovem snažila o vytvoření nové svazové smlouvy na demokratickém základě, tak veškeré tyto pokusy skončily neúspěšně. Následně byl prezidentem země zvolen Jelcin a komunistická strana SSSR byla zakázána²³. Dne 14. listopadu 1991 byla zrušena ústava země, 25. prosince 1991 Gorbačov odstoupil z funkce prezidenta a 31. prosince 1991 byla existence SSSR ukončena [9, str. 52-53].

²¹ V prosinci 1987 SSSR podepsal smlouvu o likvidaci raket krátkého a středního doletu v Evropě, na jejímž základě bylo v roce 1990 staženo z Evropy 2500 raket, z toho dvě třetiny sovětských. SSSR přijal i jednostranné moratorium na použití jaderných zbraní a byla podepsána smlouva o likvidaci části jaderné výzbroje.

²² Dva typy zemědělských podniků, sovchoz jako státní forma zemědělského hospodářství, která měla sloužit jako vzor uplatňování vědeckotechnických znalostí pro kolektivní formu - kolchoz. V obou případech šlo o velké zemědělské podniky, do kterých zemědělci museli vstoupit, a ve kterých pracovalo obyvatelstvo jedné i více vesnic [39].

²³ Aktivita komunistické strany byly oficiálně obnoveny až po roce a půl od jejího zákazu. V březnu roku 1993 byla oficiálně registrována u ruského ministerstva spravedlnosti pod názvem Komunistická strana Ruské federace. Současným lídrem strany je Gennadij Zjuganov, který rovněž pravidelně kandiduje v prezidentských volbách [73].

S rozpadem SSSR vyvstala možnost pro některé oblasti, především ty s velkým nerostným bohatstvím, že by opustily federaci. Jednalo se například o Baškortostán, Tatarstán²⁴ a některé oblasti Uralu a Sibiře. Takové snahy však nebyly podporovány ani ze strany Ruska, ani ze strany zemí EHS nebo USA. Pobaltské státy však jejich podporu měly. Byla tak vytvořena nová Smlouva o federaci, která byla dne 31. března 1992 podepsána v Moskvě. Nepodepsaly jí Čečensko²⁵ a Baškortostán. Bývalé sovětské republiky, kromě pobaltských, vytvořily Společenství nezávislých států (SNS), které bylo založeno 8. října 1991 Ruskem, Běloruskem a Ukrajinou. Hlavním důvodem pro vznik SNS byla vzájemná hospodářská provázanost [9, str. 44-53].

3.2 Rusko v 90. letech 20. století

Na počátku devadesátých let se Rusko nacházelo v poměrně špatné hospodářské a politické situaci, i když s rozpadem SSSR by se dalo očekávat, že dojde ke zlepšení. Nicméně se tak nestalo a Rusko se pomalu ale jistě začínalo potýkat s prohlubující se hospodářskou krizí²⁶.

Velkou roli při privatizaci ruského hospodářství hrál Mezinárodní měnový fond (MMF), který prosazoval rychlé pokračování tržních reforem, ale nebral v potaz to, že ruské hospodářství se opíralo především o státní dotace a podniky se tak nestíhaly přizpůsobit nově nastoleným podmínkám. V roce 1992 dosáhlo zadlužení ruských podniků 40 miliard rublů. Rozpočtový deficit dosáhl miliardy a kurz dolaru 500 rublů za dolar. Roční inflace se pohybovala kolem 2000 procent. HDP, národní důchod a průmyslová výroba poklesly o dvacet procent. S poklesem životní úrovně o třicet procent se nevyhnutelně začala objevovat

²⁴ V r. 1919 byla založena Autonomní Baškirská Sovětská Republika. V roce 1992 byl název změněn na **Republiku Baškortostán** neboli Baškirsko. RB se nachází v centru Ruska, na pomezí evropské části země a Asie. Jde o region s vysoce rozvinutým průmyslem i zemědělstvím. Je také významným vědeckým a kulturním centrem s politickou a sociální stabilitou a se značným ekonomickým potenciálem [40].

Tatarstán se nachází v centru Ruska na území Východoevropské roviny, na soutoku řek Volhy a Kamy, v centru industriální oblasti Ruska. Vzdálenost přes území ze severu na jih je 290 km, ze západu na východ 460 km. Republika nemá hranice se zahraničím [41].

²⁵ Čečensko, oficiálně Čečenská republika, je autonomní republika Ruské federace na severním Kavkaze. V době rozpadu SSSR vyhlásila skupina čečenských představitelů samostatnost republiky, která trvala od roku 1991 do 1994, i když žádný stát nezávislost oficiálně neuznal. V roce 1992 odmítlo Čečensko podepsat přidružovací smlouvu s Ruskou federací, což Rusko neuznalo a v roce 1994 zahájilo válku, která měla za cíl ovládnout Čečensko. Válka skončila v roce 1996 de facto vítězstvím povstalců. Další pokus Rusko zahájilo v roce 1999 a nyní je většina čečenského území pod kontrolou proruských sil. Obě války zemi zcela zruinovaly, v posledních letech zde však probíhá masivní rekonstrukce, která nabrala na intenzitě především od roku 2007, kdy byl promoskevským čečenským prezidentem zvolen Ramzan Kadyrov [42].

²⁶ HDP poklesl mezi lety 1989-1997 o 45 procent, Rusko se tak vrátilo na úroveň sedmdesátých let [10, str. 43].

sociální nerovnost mezi společenskými vrstvami, tzv. sociální polarizace. Dále došlo k liberalizaci cen, a to opět v rámci reformy. Cenová hladina vylétla v lednu 1992 na 250 procent oproti lednu 1991 a zvyšovala se o třicet procent měsíčně.

V průběhu roku 1993 se krize nadále prohlubovala. Měsíční inflace byla na úrovni osmnácti procent, zadlužení Ruska se zvýšilo na 83 miliard dolarů a jeden dolar měl hodnotu 1244,47 rublů. Pomoc ze strany západu, ve kterou země doufala, byla pouze ve formě humanitární a potravinové pomoci a půjček. Následující tabulka ukazuje stav ruského hospodářství v roce 1993 v porovnání s několika vyspělými ekonomikami.

Tabulka 3.1 Stav ruského hospodářství v roce 1993

Stát	HDP (v mld. dolarů)	HDP na osobu
USA	6710	25690
Německo	1910	23520
Francie	1240	21600
Velká Británie	947	16300
Rusko	313	2100

Zdroj: [9, str. 59]

Vzhledem k rostoucímu zadlužení byla část majetku Ruska předána obyvatelstvu ve formě privatizačních šeků. Majetek z těchto šeků se však brzy soustředil do rukou úzké skupiny lidí, tzv. oligarchů²⁷. Jednalo se o skupinu velmi bohatých lidí, kteří svůj majetek nezískali zcela legální cestou. Ruští oligarchové ovládli především nerostné bohatství a dosáhli tak značného politického vlivu, včetně vlivu na prezidenta Jelcina. Vrcholem vlády oligarchů byla léta 1996-1999, kdy měli zřejmě vliv i na znovuzvolení Jelcina do prezidentského úřadu v roce 1996.

V roce 1996 však státní dluh dosáhl výše 120,4 miliardy dolarů. Rostla nezaměstnanost, vysoká inflace vedla k poklesu kupní síly a ke znehodnocení úspor, korupce doslova „kvetla“ a ve veřejném sektoru se nedostávalo peněz v podstatě na nic, ať už se jednalo třeba o školství či zdravotnictví. Průmyslová výroba se snížila téměř o polovinu oproti roku 1991.

²⁷ Tento výraz pochází z řečtiny a vznikl spojením slov *óligon* (málo) a *archó* (panovat).

K opravdu vážné finanční krizi došlo v Rusku v roce 1998. Mnoho velkých finančních ústavů zbankrotovalo. Krize téměř zničila střední vrstvu a ještě více prohloubila propast mezi bohatými a chudými²⁸.

Popularita prezidenta Jelcina tak začala klesat, protože za téměř deset let jeho vlády se situace jen zhoršovala, a to nejen z hlediska ekonomického. Vliv měl i válečný konflikt v Čečensku, ve kterém se projevila neschopnost vlády, protože povstalci, dá se říci, zvítězili. Rovněž se začaly vyskytovat separatistické tendence regionů bohatých na nerostné suroviny.

V roce 2000 hrozil zemi naprostý rozklad a navíc se blížily prezidentské volby. Rusko se dostalo do stavu roztržité bývalé velmoci a HDP klesl na 60 procent stavu z roku 1990. V této situaci byl v roce 2000 do čela země zvolen nový prezident Vladimir Vladimirovič Putin²⁹ [9, str. 58-61].

3.3 Rusko v novém tisíciletí

Po nástupu prezidenta Putina do úřadu se Rusko začalo měnit. Vzestup ekonomiky byl založen na rozvoji těžebního a zpracovatelského průmyslu a energetiky. Dalším, velmi rázným krokem, bylo omezení moci oligarchů. Někteří byli dokonce donuceni uprchnout ze země. Jednou z nejvýraznějších kauz, která se vleče až do dnešní doby, je případ Chodorkovskij a jeho firma Jukos³⁰, která byla rozprodána firmám blízkým polostátním podnikům. Chodorkovskij byl odsouzen za daňové úniky, kterých se měl dopustit během nepřehledné situace v devadesátých letech. Oligarchové, kteří neutekli nebo ještě nebyli stíháni, byli prakticky donuceni podřídit své aktivity zájmům státu, tzn. zájmům Ruska. Ovšem i v této situaci se vytvořila vrstva velmi bohatých lidí. Jednalo se o lidi, kteří stáli v čele velkých státních podniků, kde získali i patřičný vliv, protože tyto podniky se staly

²⁸ V roce 1998 pouze 18 procent ruských občanů dostávalo mzdu pravidelně, 25 procent nepravidelně a 57 procent vůbec [10, str. 43].

²⁹ Vladimir Vladimirovič Putin – působil v KGB (Výbor státní bezpečnosti), což byla hlavní sovětská tajná služba. Putin z KGB odešel v roce 1992 s hodností podplukovníka v záloze. V roce 1996 se stal náměstkem vedoucího administrativy ruského prezidenta. Poté byl jmenován vedoucím Hlavní kontrolní správy prezidentské administrativy. V červenci 1998 se stal ředitelem Federální bezpečnostní služby, a současně, od března 1999, byl také tajemníkem Bezpečnostní rady Ruské federace. V srpnu 1999 byl jmenován předsedou ruské vlády. 31. prosince 1999, po demisi prezidenta Borise Jelcina, se stal úřadující hlavou státu. 26. března 2000 byl 52,94 procenty voličů zvolen ruským prezidentem. Oficiálně se ujal funkce 7. května 2000 [43].

³⁰ Společnost Jukos vznikla v 90. letech jako výsledek privatizace, která probíhala za vlády prezidenta Jelcina. V dubnu roku 2003 se Jukos spojil se společností Sibneft, ale sloučení nebylo dokončeno, protože Chodorkovskij byl v tu dobu zatčen [44].

novou páteří ruské ekonomiky. Nastolením tohoto systému byl stav v roce 2007 takový, že stát měl ve svém držení akcie v hodnotě 318 miliard eur. V plynárenském podniku Gazprom držel 50 procent, v ropném podniku Rossněft 75,16 procent a v letecké společnosti Aeroflot 51,12 procent akcií. Dále stát plně vlastní ruské železnice.

Prostředky získané primárně díky rostoucím cenám ropy³¹ jsou od roku 2004 součástí strategie ekonomického a společenského rozvoje Ruska. V roce 2004 byl zřízen stabilizační fond, který měl pomoci řešit dva problémy – zajištění proti případnému poklesu cen ropy a zabránit nadměrnému přílivu peněz do ekonomiky, který by mohl způsobit inflaci. V lednu 2008 byl fond rozdělen na dvě části:

- Fond národního blahobytu (FNB) – má zhodnocovat kapitál pro budoucí generace;
- Rezervní fond – vytváří záruky proti nepříznivému vývoji cen ropy.

K 1. lednu 2010 bylo v Rezervním fondu 60,52 miliard dolarů a ve FNB 91,56 miliard dolarů.

I když růst ruské ekonomiky byl z větší části založen na rostoucích cenách ropy a zemního plynu, tak je třeba zdůraznit i určité ekonomické reformní kroky, ke kterým bylo přikročeno. Jednalo se např. o devalvaci rublu, restrukturalizaci podniků, zjednodušení celního systému (několik desítek sazeb bylo nahrazeno čtyřmi základními, výrazně se tak omezily možnosti celních úniků). V roce 2001 byla také zavedena rovná daň ve výši 13 procent a byla snížena podniková daň z 35 na 24 procent, což mělo podnítit rozvoj malých a středních podniků. Pozornost se soustředila také na průmysl, státní podpora směřovala do leteckého, automobilového a zbrojního průmyslu.

Politika prezidenta Putina začala mít výsledky. Rusko splatilo dluhy u Pařížského klubu věřitelů³². HDP na osobu v roce 2003 vzrostlo na 8648 dolarů, životní úroveň obyvatel se začala zvyšovat. V roce 2006 byl hospodářský růst 7,7 procenta a zahraniční investice v Rusku dosáhly v roce 2007 hodnoty 81 miliard dolarů, což bylo zásadní především průmysl, který nutně potřeboval modernizaci. Následující tabulka 3.2 představuje ucelený přehled toho, jak vládl prezident Putin a čeho bylo dosaženo [9, str. 61].

³¹ V roce 2004 se barel ropy Brent prodával za 38 dolarů, v roce 2005 za 54 dolarů, v roce 2006 za 65 dolarů, v roce 2007 cena přesáhla 72 dolarů a v roce 2008 cena dospěla k hranici 140 dolarů [10, str. 44].

³² Pařížský klub je neformální skupina oficiálních věřitelů, jejichž úkolem je najít koordinované a udržitelné řešení platebních potíží, kterým čelí dlužnické země, viz [45].

Tabulka 3.2 Stav Ruska na počátku a konci vlády prezidenta Putina

	Rok 2000	Rok 2008
Subjekty federace	89	89
Války, mírotvorné aktivity	Válka v Čečensku, vojenské kontingenty v Kosovu, Abcházii a Tádžikistánu	Mírotvorné mise v Abcházii a Jižní Osetii
Devizové rezervy ve zlatě	15 miliard dolarů	490,7 miliardy dolarů
HDP	5,35 triliónů rublů	32,988 miliard rublů
Stav státních financí	Deficit 57,9 miliard rublů (1,8 % HDP)	Přebytek k roku 2007 1 trilión 782 miliardy rublů (5,5 % HDP)
Vnější zadlužení země	137 miliard dolarů	44,84 miliard dolarů
Inflace	25,06%	11,9%
Kurz dolaru	28,31 rublu	23,8 rublu
Průměrný důchod	612,5 rublů	3682 rublů
Průměrný plat	1830 rublů	15059 rublů
Bohatí	4,3 % obyvatelstva	7 % obyvatelstva
Nejchudší	29,9%	14,8%
Oligarchové	Abramovič, Čubajš, Berezovskij, Alekperov, Vjachirev	Děripaska, Abramovič, Lisin, Fridman, Mordašov
Cena ropy (průměrná exportní)	175 dolarů za tunu	609 dolarů za tunu
Cena plynu	85,9 dolarů za 1000 m ³	233,7 dolarů za 1000 m ³

Zdroj: [9, str. 61]

V říjnu 2008 byl ruskou vládou schválen důležitý dokument – Koncepce dlouhodobého sociálně-ekonomického rozvoje Ruské federace do roku 2020. Cílem je vytvoření „přitažlivého způsobu života, inovačního prostředí a dosažení pozice globálního lídra.“ První etapa (2008-2012) má vést k realizaci a rozšíření stávajících globálních konkurenčních výhod, kterými Rusko disponuje, tzn. energetika, doprava, zemědělský sektor a zpracování přírodních zdrojů. Ve druhé etapě (2013-2020) bude hlavní zvyšování globální konkurenceschopnosti ekonomiky postavené na rozvoji nejmodernějších technologií (bio a nanotechnologií). Cílem této koncepce je upevnění pozice Ruska ve světové ekonomice a formování rovnovážné sociální struktury společnosti [9, str. 61-66]

Právě v roce 2008, kdy zároveň končilo druhé volební období prezidenta Putina, začala v Rusku zajímavá politická rošáda. Odstupující prezident Putin velmi silně podporoval, jakožto svého nástupce, prvního místopředsedu vlády Dmitrije Medveděva. Ve volbách v únoru 2008 byl Medveděv zvolen prezidentem Ruska a získal 70,28 procent hlasů. Do úřadu nastoupil v květnu 2008. V tomto čtyřletém prezidentském období se Putin chopil funkce předsedy ruské vlády. V roce 2011 byl opět navržen jako kandidát na prezidenta země.

Posléze v březnu 2012 vyhrál prezidentské volby (63,6 procent hlasů) a od května téhož roku se stal opět prezidentem Ruska. Odstupující prezident Medveděv se stal předsedou vlády a oba do svého úřadu nastoupili v květnu 2012. Prezident Putin bude stát v čele země až do roku 2018, protože v roce 2008 byla schválena změna ústavy a prezidentské funkční období bylo prodlouženo ze čtyř na šest let (tato změna byla navržena současným předsedou vlády Medveděvem). Prakticky se toto dění dá shrnout tak, že prezident Putin vládne Rusku již od roku 2000, kdy ho pouze na jedno období vystřídal jím navrhovaný a podporovaný kandidát.

Pro většinu Rusů jsou stále podstatné výsledky, i když jich třeba nebylo dosaženo úplně korektní cestou. Západ kritizuje Rusko za nedostatek demokracie, ale faktem je, že s nástupem prezidenta Putina, který vzal vládu nad Ruskem opravdu pevně do svých rukou, se země sjednotila a začala být z ekonomického hlediska opět důležitým světovým hráčem. Putinova vláda byla, a především stále je, obviňována z omezování svobody médií. Což je samozřejmě považováno za velmi podstatný problém a Rusko tak čelí oprávněné zahraniční kritice. Za naprosto alarmující věc se dá považovat fakt, že od roku 2000 bylo v Rusku zavražděno devatenáct novinářů³³. Výbor na ochranu novinářů hodnotí Rusko jako jednu z nejnebezpečnějších zemí pro výkon novinářského povolání, horší situace je už snad jen v Iráku či v Alžírsku [46]. Jako příklad lze uvést asi nejvýraznější případ posledních let, jedná se o vraždu novinářky a aktivní kritičky Kremlu a prezidenta Putina Anny Politkovské. Podstatnou část její práce tvořila kritika postupů Ruska v Čečensku. Údajní viníci této vraždy sice byli odsouzeni, ale stále není jasné, kdo si její smrt objednal, viz [47].

Ohledně budoucí politické situace žádný vývoj nenaznačuje, že by na ruské politické scéně došlo k nějakým výraznějším změnám. Opozice není dostatečně silná na to, aby dokázala ovlivnit směřování země. Navíc, hlavní opoziční vůdci jsou často nuceni uprchnout do zahraničí, v opačném případě jsou zatýkáni, aby bylo omezeno jejich působení na veřejnost a nevznikaly tak protivládní tlaky. Tyto postupy jsou reakcí na protesty, které v Rusku začaly již v roce 2011 po parlamentních volbách, kdy opětovně zvítězila provládní strana Jednotné Rusko, viz [50]. V důsledku těchto událostí nelze očekávat, že by prezident či vláda změnili svůj postoj, protože by mohlo dojít k oslabení jejich pozice. V podstatě z jejich strany ani neexistuje důvod, protože když srovnáme Rusko na počátku devadesátých let a Rusko dnes, tak jeho ekonomickou pozici je možné označit jako nesrovnatelně silnější.

³³ Stav k říjnu 2011.

V následující tabulce je deset zemí, které se nejvíce podílely na světovém HDP v roce 2010, Rusko se nachází na sedmé pozici.

Tabulka 3.3 Deset zemí s největším podílem na světovém HDP, 2010

	Země	Podíl na světovém HDP v roce 2010, v %
1.	EU	20,45
2.	USA	19,737
3.	Čína	13,61
4.	Japonsko	5,815
5.	Indie	5,4
6.	Německo	3,957
7.	Rusko	2,996
8.	Brazílie	2,944
9.	Velká Británie	2,944
10.	Francie	2,897

Zdroj: Economy Watch [51], vlastní zpracování

3.4 Ekonomická charakteristika Ruska

Rusko v současném světě bezpodmínečně patří mezi významné ekonomické hráče, proto je důležité soustředit se podrobněji na jeho ekonomiku. V této části je zahrnuta nejen ekonomická charakteristika země, ale rovněž struktura ruské ekonomiky a podíly jednotlivých sektorů, na kterou bezprostředně navazují podkapitoly o postavení Ruska ve světovém obchodu s nerostnými surovinami, vstupu Ruska do WTO a hlavních obchodních partnerech Ruska.

Ruská ekonomika se ve své novodobé historii potýkala s mnohými problémy. Je to nejen zaostalost celkové infrastruktury, která vyžaduje nemalé investice, ale jejím asi nejzásadnějším problémem je, že stále zůstává výrazně surovinově orientovanou, což snižuje její konkurenceschopnost. Mezi základní neřešené problémy ruské ekonomiky patří [65]:

- Sociální nerovnováha; velice pomalu se snižuje diferenciací mezi příjmy horních a dolních deseti procent obyvatel, mezi pracovníky rozpočtové sféry a podnikatelským sektorem, mezi jednotlivými regiony země;
- Krajně nepříznivá demografická situace, která se střednědobě až dlouhodobě stává faktorem ohrožujícím bezpečnost země;

- Nízká konkurenceschopnost ruského průmyslu; korupce; závislost na importu; nízký růst produktivity práce ve srovnání s tempem růstu mezd;
- Nedostatečné investice do výrobní infrastruktury;
- Nízká diversifikace ekonomiky; vysoká závislost na exportu surovin.

I přes tyto problémy však základní makroekonomické ukazatele v Tabulce 3.4 naznačují, že další vývoj ruské ekonomiky by mohl být i nadále pozitivní. Nasvědčuje tomu především vývoj ukazatele inflace, růstu HDP nebo třeba poklesu nezaměstnanosti. Stejně tak export má rostoucí tendenci. Dalšími pozitivními ukazateli jsou ceny ropy (stále mají rostoucí tendenci), devizové rezervy (k 1. červenci 2012 dosáhly 514 mld. USD) a velice nízký státní dluh (cca 11 procent HDP) [65].

Tabulka 3.4 Základní makroekonomické ukazatele

	2008	2009	2010	2011	1.- 6. 2012
Počet obyvatel (mil. osob)	142	141,9	141,9	142,9	143,1
Inflace (%)	13,3	8,8	8,8	6,1	3,2
HDP (%)	5,6	-7,8	4,3	4,3	4,4
Export (mld. USD)	470,8	303,4	400	516	264,7
Import (mld. USD)	291,5	191,8	248,7	305,3	154,6
Nezaměstnanost (mil. osob)	5,8	6,3	5,6	5	4,1
HDP v mld. rublů (běžné ceny)	41 540	38 797	45 166	54 369	30 010
HDP na ob. v tis. rublů	292	275	318	380,5	209

Zdroj: Businessinfo [65]

Existuje i několik faktorů, ve kterých má Rusko výhodu např. oproti EU nebo USA. Velmi zajímavé shrnutí údajů těchto ekonomik za rok 2011 vytvořila společnost European Business Consortium [66]. Ruský rozpočet skončil v roce 2011 v přebytku ve výši 0,8 procenta HDP, v Eurozóně byl deficit 6,2 procenta a v USA dokonce 9,6 procenta. HDP Ruska vzrostl v roce 2011 o 4,3 procenta. V Eurozóně činil růst HDP 1,5 procenta a v USA 1,6 procenta. Tyto údaje nasvědčují tomu, že Rusko se s hospodářskou krizí, která svého vrcholu dosáhla v průběhu roku 2009, dokázalo vypořádat lépe.

Pozice ruské ekonomiky se však dá zhodnotit jako značně nestabilní, a to především z důvodu její závislosti na vývozu surovin. Ceny těchto surovin, zejména ropy, jsou

kolísavého charakteru, jednou dlouhodobě rostou a pak zase začnou klesat. Navíc Rusko se nemůže neustále spoléhat na příjmy z prodeje ropy, jejíž zdroje nejsou nevyčerpatelné.

Situace v tomto roce, ale ani v těch následujících, nebude pro ruskou ekonomiku jednoduchá vzhledem k ekonomické situaci v EU, která stále zůstává hlavním ekonomickým partnerem Ruska. Hlavním úkolem ruské vlády se tak stává podpora domácích a přilákání zahraničních investic. Bez soukromých investic není možné vybudovat moderní a fungující ekonomiku.

3.5 Struktura ruské ekonomiky

Ruskou ekonomiku lze jednoduše rozdělit na tři základní sektory, které se podílí na tvorbě HDP – tzv. A, I, S. Jedná se o zemědělství (A), průmysl včetně stavebnictví (I) a služby (S). Pro dnešní dobu je charakteristický rostoucí podíl trhu služeb a z následující tabulky je patrné, že i na tvorbě ruského HDP se podílí více než z poloviny. Nicméně i přes tento vysoký podíl služeb je Rusko charakteristické spíše svou průmyslovou sférou.

Tabulka 3.5 Podíl jednotlivých sektorů na tvorbě HDP v roce 2011 (v %)

HDP	Zemědělství	Průmysl a stavebnictví	Služby
100	4,2	37	58,8

Zdroj: Businessinfo [65]

3.5.1 Průmysl

Ruský průmysl byl rovněž postižen hospodářskou krizí v roce 2009, což je patrné na poklesu výroby napříč všemi obory v Tabulce 3.6. Od roku 2010 je však zaznamenán soustavný růst. Právě v roce 2010 bylo tempo růstu průmyslové výroby velmi výrazné, a to o 8,2 procenta. Podíl na tom měly víceméně všechny sektory, nejvíce výroba dopravních prostředků, výroba elektrických a optických přístrojů, gumárenský průmysl a výroba plastických hmot. Následující rok růst poněkud zpomalil na 4,7 procenta. Vysoké tempo růstu si ve srovnání s ostatními zachoval jen sektor výroby dopravních prostředků – 24,6 procenta. Pro první polovinu roku 2012 se tempo růstu průmyslu zpomalilo, pozitivní dynamika však přetrvávala a dle dostupných údajů vzrostl o 3,1 procenta. Vysoké tempo růstu opětovně zaznamenalo odvětví výroby dopravních prostředků (21,1 procenta), méně dynamicky, ale

nadále roste také průmysl stavebních hmot, potravinářský průmysl nebo výroba elektrických a optických přístrojů. Některé obory však zaznamenaly i záporné hodnoty, jednalo se o textilní a kožedělný průmysl.

Tabulka 3.6 Struktura průmyslu a přírůstky jednotlivých oborů, v %

	2008	2009	2010	2011	1.-6. 2012
Průmysl celkem	102,1	89,2	108,2	104,7	103,1
Dobývání nerostných surovin	100,2	99,4	103,6	102	100,9
Zpracovatelský	103,2	84,8	111,8	106,5	104,5
Potravinářský	101,1	99,4	105,4	101	106,4
Textilní	95,5	83,8	112,1	102,6	94,6
Kožedělný	101,7	99,9	118,7	108,6	87,8
Dřevozpracující	101,4	79,3	111,4	104	102,5
Papírenský a polygrafický	100,8	85,7	105,9	101,8	106
Koksování, raf. a zpracování ropy	102,7	99,4	105	102,9	102,2
Chemický	95,8	93,1	114,6	105,2	101,1
Gumárenský prům. a výr. plastických hmot	112,5	87,4	121,5	113,1	103,2
Průmysl stavebních hmot	103,1	75,2	110,7	109,3	108,5
Výr. kovů a kovodělných výrobků	99,8	85,3	112,4	102,9	106
Výroba strojů a zařízení	104	68,5	112,2	109,5	104,5
Výroba elektrických a optických přístrojů	92,1	67,8	122,8	105,1	106
Výroba dopravních prostředků	109,5	62,8	132,2	124,6	121,1
Výroba elektřiny, plynu a vody	101,4	96,1	104,1	100,1	101,8

Zdroj: Businessinfo [65]

Hlavním tahounem růstu bylo strojírenství a hlavně již zmíněná výroba dopravních prostředků. Na rozvoj průmyslu má také vliv problematická dostupnost dlouhodobých úvěrů a nízká úroveň investic, což lze označit jako zásadní problém. Pokud do budoucna nedojde ke zlepšení situace, tak ruský průmysl bude moci jen stěží obnovit svou zastaralou infrastrukturu a investovat do inovací, bez kterých se jen těžko obejde z důvodu, aby byl konkurenceschopný. Dalším, již několikrát zmíněným problémem je, že ruská ekonomika je závislá na vývozu nerostných surovin. Takže i co se týká průmyslové výroby, tak nejdůležitějším souborem odvětví ruského průmyslu je palivo – energetický komplex (PEK), jehož podíl na přidané hodnotě celého HDP se odhaduje na 30 procent (z toho ropný komplex – 18 procent, plynový komplex – 9 procent, výroba elektrické energie – 2 procenta, uhelný komplex – 1 procento) [65].

3.5.2 Zemědělství

Podle údajů agentury CzechTrade zpracovaných na základě ruských statistik se celkový objem zemědělské výroby v roce 2011 zvýšil o více než 20 procent. Za to v roce 2010 se oproti předchozímu snížil o téměř 12 procent (zejména vzhledem k dlouhé zimě, suchým letním měsícům a ničivým požárům). V roce 2011 se ztráty podařilo překonat, ale v roce 2012 bylo Rusko opět postiženo extrémním suchem, což nevyhnutelně způsobilo další ztráty a objem zemědělské výroby se dostal na úroveň 94,65 procent roku 2011.

Ruské zemědělství se kromě neovlivnitelných výkyvů způsobených nepříznivým počasím potýká také s chronickými a dlouhodobě neřešenými problémy (nízká úrodnost zemědělské půdy, zastaralé technické zařízení, nedostatečné finanční zajištění podniků). Ke zlepšení situace v zemědělství měla přispět realizace státního programu „Rozvoj zemědělství a regulace trhu se zemědělskými výrobky a potravinami na léta 2008-2012“ navazující na národní projekt rozvoje zemědělskopotravinářského komplexu z roku 2006. Státní program má tři základní směry - urychlení rozvoje živočišné výroby (podpora produkce mléka, cukru, drůbežního a vepřového masa, rozšíření počtu chovného skotu), podpora rozvoje malých forem hospodaření (např. rodinné mléčné farmy) a zajištění přijatelného bydlení pro mladé zemědělské odborníky a jejich rodiny. Podle hodnocení ruského ministerstva zemědělství je implementace pětiletého programu úspěšná. Od roku 2006 do roku 2011 se celková zemědělská produkce zvýšila o 28,8 procent, živočišná výroba o 22,5 procent a rostlinná výroba o 31,9 procent.

V roce 2011 byl vypracován navazující program rozvoje zemědělství do roku 2020. Hlavními prioritami jsou rozvoj infrastruktury, rozvoj malých forem hospodaření a export. V souvislosti se vstupem Ruska do Světové obchodní organizace (22. srpna 2012, viz samostatná subkapitola) je hlavním úkolem pro zemědělský průmysl posílení konkurenceschopnosti domácí produkce. Nový program rozvoje zemědělství obsahuje detailní plány rozvoje za účelem adaptace domácího zemědělství ke vstupu do Světové obchodní organizace.

Dalším důležitým dokumentem na podporu ruského zemědělství je „Doktrína o potravinové bezpečnosti Ruska“, která byla prezidentem podepsána v lednu 2010. Jejím

základním cílem je zajištění soběstačnosti v produkci základních potravin, jako jsou maso, mléko, obilí v objemu okolo 85 – 95 procent, a to v průběhu následujících pěti let³⁴ [65].

3.5.3 Služby

I přes všeobecný útlum sektoru služeb kvůli hospodářské krizi je zřejmé, že ruský sektor služeb nabírá na významu. Podíl tohoto sektoru se pohybuje v průměru okolo 60 procent, ale i tak Rusko služby spíše dováží ze zahraničí, především z EU.

Na základě údajů za rok 2011 se v případě vývozu služeb z Ruska na prvních třech místech vyskytují dopravní služby (31,5 procenta), obchodní služby (29 procent) a služby v oblasti stavebnictví (5,8 procenta). Cílová teritoriální struktura je logicky odvoditelná. Největší podíl směřoval do EU (38,7 procenta) a do zemí SNS (18,9 procenta).

V dovozu služeb mají dlouhodobě dominantní postavení služby související s cestováním. Jejich podíl se v roce 2011 pohyboval okolo 36,1 procenta. Na druhém místě se vyskytují různé obchodní služby (21,4 procenta) a za nimi následuje doprava (17 procent). Největším dovozcem služeb jsou země EU (45,1 procenta) [65].

3.6 Postavení Ruska ve světovém obchodu s nerostnými surovinami

Rozmístění nerostných surovin ve světě je značně nerovnoměrné. Jsou státy, které disponují velkými zásobami (Rusko), ale jsou i státy, které si značné vlastní zásoby šetří a navíc další ještě dováží (USA). Rovněž existuje skupina států, které se plně orientují na vývoz jedné suroviny, v tomto případě lze zmínit OPEC (Organizace zemí vyvážejících ropu)³⁵. Je však mnoho států, které jsou zcela závislé na dovozu nerostných surovin, jedná se o většinu evropských zemí nebo také Japonsko.

³⁴ V roce 2011 se podařilo vyplnit ukazatele v oblasti obilí, cukru, brambor, zeleniny a drůbeže. RF by měla být soběstačná v oblasti vepřového masa v průběhu 2-3 let, pokud jde o mléčný a masný skot do roku 2020.

³⁵ Mezinárodní organizace OPEC byla založena v roce 1960 v Bagdádu. Zakládajícími zeměmi byly Írán, Irák, Kuvajt, Saudská Arábie a Venezuela. Cílem OPEC je koordinovat a sjednotit ropné politiky mezi členskými zeměmi, zajistit spravedlivé a stabilní ceny, pravidelné dodávky ropy do spotřebitelských zemí atd. V současné době má OPEC dvanáct členů – Alžírsko, Angola, Ekvádor, Írán, Irák, Kuvajt, Libye, Nigérie, Katar, Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty a Venezuela.

Obecně se nerostné suroviny dělí do několika skupin: **Paliva**, což jsou suroviny jako ropa, zemní plyn a uhlí. Podstatné je, že tyto suroviny jsou označovány jako neobnovitelné zdroje. Další skupinou jsou **rudý** (železná ruda, vzácné kovy) a **suroviny nerudné**, např. chemické nebo stavební.

V případě Ruska hraje klíčovou roli ropa a zemní plyn. Export těchto surovin tvoří základ ruské ekonomiky. Z komplexu PEK, který již byl zmíněn v části o ruském průmyslu, pochází přes 30 procent příjmů federálního rozpočtu, 20-25 procent objemu HDP a 60 procent exportních příjmů Ruska. Proto není nic překvapivého na tom, že ruský energetický sektor je z větší části pod státní kontrolou. Dominance státu ve dvou největších energetických společnostech, Gazprom (zemní plyn) a Rosněft (ropa) umožňuje, že jejich zisky jsou nástrojem státní ekonomické politiky [10, str. 45].

Významné těžební oblasti se v Rusku nacházejí v oblasti Volžsko-uralské, Západosibiřské, Pečorské, Černomořské, novější naleziště jsou také na Sachalinu, viz Příloha č. 1. Další oblastí s potenciálem těžby těchto surovin je Arktida. Jenomže toto území je z teritoriálního hlediska dosti sporné. Nároky si činí také USA, Kanada, Dánsko a Norsko, které s Arktidou rovněž hraničí. Rusko by se tak v budoucnu mohlo dostat do sporu se státy, které jsou nejen členy NATO, ale Dánsko je navíc také členem EU. Jak uvádí Balabán [10, str. 62], tak není divu, že všichni považují území Arktidy za své, protože podle expertních odhadů se zde nachází okolo 13 procent světových neobjevených zásob ropy a 30 procent zemního plynu.

Jak lze vyčíst z následujících tabulek, Rusko patří mezi vedoucí země v těžbě jak ropy, tak i zemního plynu, stejně tak co se týká exportu těchto surovin. Krom Ruska je největším těžitelem ropy Saudská Arábie, která má rovněž její největší zásoby a je také největším exportérem. Oproti tomu USA, které jsou na předních příčkách spotřeby, jsou zároveň největším importérem ropy.

Tabulka 3.7 Top 5 zemí – ropa, 2011

	Těžba	Spotřeba (ropa po zpracování)	Export	Import	Rezervy
1.	Rusko	USA	Saudská Arábie	USA	Saudská Arábie
2.	Saudská Arábie	EU	Rusko	Čína	Venezuela
3.	USA	Čína	Irák	Japonsko	Kanada
4.	Írán	Japonsko	Írán	Indie	Írán
5.	Čína	Indie	Nigérie	Jižní Korea	Irák

Zdroj: The World Factbook [70], vlastní zpracování

Tabulka 3.8 Top 5 zemí – zemní plyn, 2011

	Těžba	Spotřeba	Export	Import	Rezervy
1.	Rusko	USA	Rusko	EU	Rusko
2.	USA	Rusko	Norsko	Japonsko	Írán
3.	EU	EU	Katar	USA	Katar
4.	Kanada	Írán	EU	Německo	Turkmenistán
5.	Írán	Čína	Kanada	Itálie	Saudská Arábie

Zdroj: The World Factbook [70], vlastní zpracování

Největším importérem zemního plynu je EU. Většina dodávek do EU pochází právě z Ruska, které zároveň disponuje největšími zásobami zemního plynu. Je zjevné, že pozice Ruska je v této oblasti velice silná. Do budoucna bude hodně záležet na tom, kdo „vyhraje závod“ o Arktidu a bude mít právo vytěžit její zásoby ropy a zemního plynu. To však bude velmi náročné na technologie i finanční zdroje, ale s postupným oteplováním a zvyšující se dostupností tohoto regionu se tato možnost stává čím dál tím více pravděpodobná.

3.7 Vstup Ruska do Světové obchodní organizace

Plnění závazků přijatých v rámci přístupového procesu do Světové obchodní organizace (World Trade Organization, WTO)³⁶ je povinností každého nového člena. Společně s novými možnostmi, například v oblasti přístupu zboží na ruský trh, by měl vstup Ruska do WTO znamenat i přínos v oblasti celní, tedy z pohledu celních procedur a s tím souvisejícím usnadňováním obchodu. Z pohledu EU, co by největšího obchodního partnera Ruska, by očekávaným důsledkem vstupu Ruska do WTO mělo být zjednodušení a zvýšení vzájemné obchodní výměny.

Rusko bylo do srpna roku 2012 největší ekonomikou stojící mimo struktury WTO. Přístupový proces byl zahájen v roce 1993 a do roku 1999 probíhala přípravná fáze. Intenzivnější jednání byla zahájena od roku 2000. Rusko přijalo v rámci přístupového procesu do WTO řadu závazků, které je povinno ode dne vstupu plnit. Významná část přístupových jednání byla věnována i problematice celních předpisů a postupů. V samotném závěru procesu

³⁶ Světová obchodní organizace (WTO) vznikla v roce 1995 a její hlavní sídlo je v Ženevě. K datu 2. března 2013 bylo jejími členy 159 zemí. Je jedinou celosvětovou mezinárodní organizací, která se zabývá pravidly obchodu mezi národy. Její jádro je tvořeno dohodami WTO, které byly vyjednány a podepsány většinou světových národů a ratifikovány v jejich parlamentech. Cílem je pomoci výrobcům zboží a služeb, exportérům a importérům v jejich obchodní činnosti.

ale vyvstal problém. Gruzie, která již byla členem WTO, několik let blokovala vstup Ruska. Příčinou bylo jak dlouhodobé napětí mezi zeměmi kvůli sporným územím Abcházie a Jižní Osetie, tak i krátká válka mezi zeměmi v roce 2008. V listopadu 2011 však obě země dosáhly vzájemné dohody a politická překážka vstupu byla odstraněna. Vstup Ruska tak byl finálně schválen dne 16. prosince 2011 na ministerské konferenci v Ženevě. Dále muselo dojít k ratifikaci tohoto rozhodnutí ze strany Ruska, a to v průběhu následujících 220 dní. Po oznámení dokončení ratifikace běžela lhůta 30 dní na to, aby se Rusko stalo plnoprávným členem WTO. Stalo se tak 22. srpna 2012 po osmnácti letech přístupového procesu [120].

Důsledků vstupu Ruska do WTO je několik. Jednak se země zásadním způsobem otevřela a vedle toho bude její jednání čitelnější, a to právě přes systém pravidel a závazků, které tvoří základ otevřeného, transparentního a nediskriminačního mnohostranného obchodního systému. Liberalizace zahraničního obchodu plynoucí z členství je zjevná ve snížení průměrné celní sazby u dovozu zboží z 10 procent v roce 2011 na 7,8 procenta nejpozději do roku 2020. U zemědělských produktů se sazba sníží v průměru o 2,4 procenta a u průmyslových výrobků o 2,2 procenta.

Liberalizace se však netýká pouze celních sazeb. Prostřednictvím tzv. netarifních překážek obchodu Rusko regulovalo dovozy a tranzit zboží přes své území způsobem, který v řadě případů neodpovídal pravidlům WTO. Jednalo se o širokou škálu pravidel, které zásadně ovlivňovaly dovoz zboží – celní hodnocení, pravidla původu, interní daně, licenční režim či antidumpingová a ochranná opatření. Tato pravidla už nesmí být používány.

První zajímavostí vstupu Ruska do WTO je, že velmi tvrdšíjně trvalo na tom, že i po svém vstupu bude uplatňovat vývozní cla, což samozřejmě není úplně standardní postup a vzhledem k objemu ruského obchodu tento postoj velmi výrazně ovlivňuje světový obchod. Pod tlakem členů nakonec akceptovalo tzv. trojí závazek: vývozní cla nezvyšovat, postupně je snižovat a u vybraných položek je zcela odstranit. Na konečném seznamu položek zatížených vývozním clem i přesto zůstává přes 700 položek. Nicméně nejpozději do roku 2017 budou cla zcela odstraněna u 495 vyvážených položek, což představuje 70 procent zbožíové působnosti vývozních cel.

Druhou výraznější zajímavostí je vytvoření Celní unie (CU) s Kazachstánem a Běloruskem těsně před ukončením přístupového procesu. Zbylé dvě země přitom nejsou členy WTO. Vzhledem k tomu, že celní unie uplatňuje vůči třetím zemím společnou obchodní

politiku, tak se Rusko muselo zavázat, že své závazky vůči WTO vztáhne i na legislativu celní unie. Proto byla uzavřena smlouva, podle které se závazky kteréhokoli z členů CU ve WTO stávají okamžikem vstupu součástí právního rámce CU. Za pozitivní lze považovat skutečnost, že oba zbývající členové CU jsou rovněž kandidáty na vstup do WTO.

Přístupem Ruska do WTO se jednoznačně upevňuje postavení WTO co by globální organizace, která z hlediska teritoriální působnosti pokrývá 97 procent světového obchodu. Na závěr se však nabízí otázka, jak se bude Rusko, jakožto členský stát WTO chovat, resp. jaké bude zaujímat postoje. Je totiž obvyklé, že Rusko prosazuje své názory ve významných mezinárodních otázkách a jen velmi nerado ustupuje [121].

3.8 Vztahy Ruska s hlavními obchodními partnery

Obchod je pro Rusko zcela klíčovou oblastí, ze které mu plynou finanční příjmy. Jedná se především o zmiňovaný export nerostného bohatství – ropy a zemního plynu. Tento fakt se dá částečně považovat za důvod, proč je EU největším obchodním partnerem, jak je uvedeno v Tabulce 3.9. Rusko je pro EU jejich největším dodavatelem.

Tabulka 3.9 Hlavní obchodní partneři Ruska, 2011

Hlavní importní partneři			Hlavní exportní partneři		Hlavní obchodní partneři	
	Země	%	Země	%	Země	%
1	EU27	35,5	EU27	45,8	EU27	41,9
2	Čína	15,7	Čína	6,5	Čína	9,9
3	Ukrajina	6,6	Ukrajina	3,5	Ukrajina	4,7
4	USA	3,8	USA	3,2	USA	3,4

Zdroj: Russia. EU Bilateral Trade and Trade with the World [52], vlastní zpracování

Nejedná se však jen o export z ruské strany. EU je rovněž největším zdrojem importu. Nejen vzájemnému obchodu je proto podrobně věnována závěrečná kapitola. V této části je pozornost věnována dalším třem hlavním partnerům – Číně, Ukrajině a USA.

3.8.1 Čína

Spolupráce Ruska a Číny je přirozeným důsledkem jejich geografické blízkosti. Pro Rusko je Čína druhým největším obchodním partnerem, ale ze strany Číny se Rusko nachází až na devátém místě (hlavními partnery jsou EU a USA). Hodnoty vzájemného obchodu jsou uvedeny v Tabulce 3.10 na základě čínských statistik. Z Ruska jsou dováženy především nerostné suroviny a polotovary všech druhů. Právě nerostné suroviny tvoří 80 procent ruského exportu do Číny. Nemalou položkou jsou také zbraně³⁷. Z čínské strany je export do Ruska více diverzifikovaný, je tvořen zejména spotřebním zbožím, potravinami, stroji a dopravními prostředky.

Tabulka 3.10 Hodnota exportu z Číny do Ruska a importu z Ruska do Číny, v dolarech

Rok	Celkem	Export do Ruska	Import z Ruska
2008	56 908 610 000	33 075 850 000	23 832 760 000
2009	38 751 550 000	17 518 580 000	21 232 960 000
2010	55 533 110 000	29 612 070 000	25 921 040 000
2011	79 273 390 000	38 903 520 000	40 369 870 000

Zdroj: China Statistical Yearbook 2010, 2011, 2012; vlastní zpracování

Spolupráce těchto dvou zemí je však založena také na velmi silném smluvním rámci. Jedná se o smlouvu „O dobrém sousedství, přátelství a spolupráci“ z roku 2001 a následně o členství obou zemí v Šanghajské organizaci spolupráce³⁸, která byla ustavena rovněž v roce 2001. Jak uvádí Balabán [10, str. 71], jejich spolupráce v rámci této organizace jim umožňuje prohlubovat jejich ekonomický, politický a vojenský vliv na významné části teritoria Eurasie.

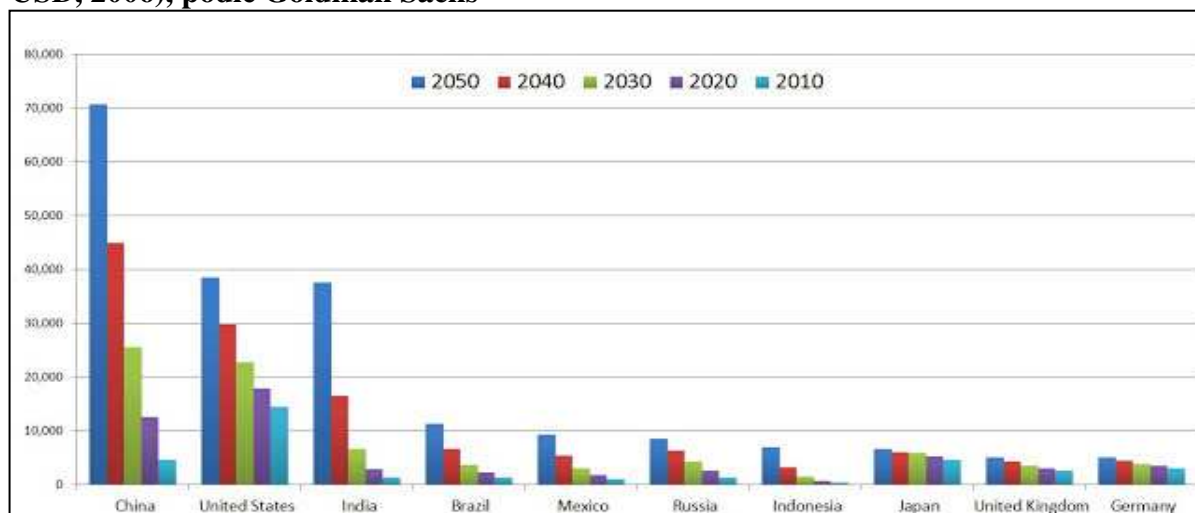
Podstatnou roli na tomto místě hraje také BRIC. Tato zkratka vyjadřuje počáteční písmena z názvu čtyř zemí – Brazílie, Ruska, Indie, Číny a poprvé byla použita ve zprávě americké investiční banky Goldman Sachs v roce 2001 (Jihoafrická republika přistoupila až v roce 2010, poté BRICS). Těchto pět států by se do roku 2050 mělo stát novými tahouny

³⁷ V roce 2012 si Čína objednala ruské zbraně v hodnotě dvou miliard dolarů, což představuje 12 procent ruského exportu zbraní [56].

³⁸ Šanghajská organizace pro spolupráci (SCO), je mezivládní mezinárodní organizace, která byla vyhlášena dne 15. června 2001 v Šanghaji Kazachstánem, Čínou, Kyrgyzstánem, Ruskem, Tádžikistánem a Uzbekistánem. Hlavní cíle SCO jsou posilování vzájemné důvěry a dobré sousedské vztahy mezi zeměmi, podpora účinné spolupráce v politice, obchodu a ekonomice, vědě a technice apod. Země se společně snaží o udržení a zajištění míru, bezpečnosti a stability v regionu, a to směrem k vytvoření nového, demokratického, spravedlivého a racionálního politického a ekonomického mezinárodního řádu [57].

světové ekonomiky a předstihnout by měly i G7³⁹. Na tomto postu by tak nahradily USA, které jsou považovány za centrum světové ekonomiky, a v současné době je jejich pozice značně oslabena důsledky finanční krize. Současný ekonomický vývoj BRICS naznačuje, že by se to opravdu mohlo stát, viz Obrázek 3.1.

Obrázek 3.1 Deset největších ekonomik světa v roce 2050, měřené v HDP (miliardy USD, 2006), podle Goldman Sachs

Zdroj: Blogspot [58]

3.8.2 Ukrajina

Vztahy Ruska a Ukrajiny jsou poměrně komplikovanou záležitostí. Historické souvislosti sahají do dob SSSR, jehož byla Ukrajina součástí. Pro Rusko je Ukrajina třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem s podílem 4,7 procenta, což je nesrovnatelně méně oproti EU, která má podíl 41,9 procenta. Opačně je však situace odlišná, Rusko je pro Ukrajinu hlavním obchodním partnerem (32,4 procenta) a EU je až na druhém místě (29,1 procenta). V Tabulce 3.11 je jasně vidět, že hodnoty jak exportu, tak i importu mají rostoucí tendenci.

Tabulka 3.11 Export z Ukrajiny do Ruska a import z Ruska do Ukrajiny

	Export				Import			
	2000	2005	2009	2010	2000	2005	2009	2010
Obchod se zbožím (mil. USD)	3515,6	7490,1	8494,9	13428	5824,9	12843	13235,8	22198
Obchod se službami (mil. USD)	2049,1	2574,5	3468,1	5157,1	182,5	436,7	658,8	793,5

Zdroj: Statistical Yearbook of Ukraine for 2010 [59]; vlastní zpracování

³⁹ USA, Velká Británie, Francie, Německo, Itálie, Kanada a Japonsko.

Ukrajina je především v posledních letech stavěna do nelehké pozice. Jedná se o střet evropského integračního projektu a eurasijského projektu, de facto o střet EU a Ruska. EU je založena na demokratických hodnotách, vládě práva, politického pluralismu a liberální ekonomice. Oproti tomu Rusko jedná autoritářsky a poměrně centralistickým způsobem. EU se dlouhodobě snaží o rozšiřování směrem na východ, což v současné době spadá do agendy Evropské sousedské politiky a Východního partnerství. V eurasijském projektu jde především o tzv. reintegraci zemí bývalého SSSR. Na Ukrajinu je tak vyvíjen poměrně velký tlak ze strany Ruska, kterému se samozřejmě nelíbí, že se jistým způsobem přidružuje k EU. Občas dojde k jisté demonstraci síly, například v roce 2009 zastavilo Rusko přívod plynu do Evropy, protože obvinilo Ukrajinu, co by tranzitní zemi, z neoprávněného odebrání plynu, za který si nezaplatila. Vzájemné vztahy jsou tak poměrně nevyrovnané. Částečně i proto si Ukrajina bude muset vybrat, jestli se přikloní spíše na stranu EU a bude čerpat výhod formou Asociační dohody, nebo na stranu Ruska a jeho celní unie, kterou tvoří společně s Kazachstánem a Běloruskem. Důležité však jsou dobré vztahy s oběma stranami.

3.8.3 USA

Vzájemný obchod mezi USA a Ruskem se ani zdaleka nenachází na stejné úrovni. Zatímco USA jsou pro Rusko čtvrtým nejdůležitějším obchodním partnerem s podílem 3,4 procenta, Rusko je z pohledu USA až na třináctém místě s podílem 1,2 procenta. Rozdílné hodnoty u exportu a importu v Tabulce 3.12 to jen potvrzují. Hodnota ruského dovozu je podstatně vyšší. Nižší úroveň obchodní výměny mezi zeměmi je dána i historií vzájemných vztahů, které byly ne vždy úplně přátelské a velmi často se v této souvislosti jednalo spíše o vojenskou a bezpečnostní problematiku, která je ve vzájemných vztazích pro obě země mnohem důležitější.

Tabulka 3.12 Zboží: Export z USA do Ruska a import z Ruska do USA, v mil. dolarů

Rok	Export	Import
2008	9 334,6	26 783,0
2009	5 332,1	18 199,7
2010	6 006,4	25 691,0
2011	8 286,1	34 619,0
2012	10 668,3	29 273,5

Zdroj: Trade in Goods with Russia [62]; vlastní zpracování

USA se s Ruskem zřejmě nikdy úplně neshodnou v řadě politických otázek. Ze všech těchto problémových oblastí lze vybrat několik nejvýraznějších příkladů – Srbsko a NATO, Írán a Sýrie. Co se týká Srbska, které je dlouholetým spojencem Ruska a NATO, kde USA hrají roli dominantní země, tak kritika z ruské strany přichází především kvůli způsobu vedené politiky, která bývá označována jako výrazně protisrbská a dále naráží také na bombardování Srbska silami NATO v roce 1999. Související sférou střetu názorů je Kosovo, které nezávislost na Srbsku vyhlásilo v únoru 2008. USA uznaly samostatnost Kosova (stejně tak EU a většina jejích členských států), ale Rusko se samozřejmě postavilo na stranu Srbska, které s tímto tzv. odtržením svého území nesouhlasí a ruská strana jej v tomto názoru podporuje, protože se s podobnými problémy také potýká (např. Čečensko)⁴⁰.

Problematika Íránu je dlouhodobě mezinárodně zdůrazňována především z důvodu jaderné bezpečnosti. Rusko je pro Írán důležitým partnerem kvůli své nekooperativní politice vůči USA ve věci íránského jaderného programu a ne příliš přátelskému postoji vůči Izraeli, jehož jsou USA spojencem. Írán je tak velmi často vystaven sankcím a mezinárodnímu tlaku. Oproti tomu Rusko se podílelo na budování jaderné elektrárny v Busheru, která byla uvedena do provozu v roce 2011. Tato ruská podpora posiluje postavení Íránu, co by regionální velmoci a jakési protiváhy USA v této oblasti, zatímco USA se všemi možnými silami snaží o omezování Íránu na mezinárodním poli.

Občanská válka v Sýrii začala před dvěma lety demonstracemi v rámci Arabského jara. Následovalo celonárodní povstání proti režimu vedenému prezidentem Bašárem al-Asadem. V Sýrii však bohužel nedošlo k okamžitému svržení režimu, ale k ozbrojenému konfliktu, kde na jedné straně stojí jednotky vedené prezidentem a na druhé povstalci, kteří jsou vládním režimem označováni za teroristy. Situace je taková, že pravděpodobnost brzkého konce v podstatě neexistuje, ani jedna strana nehodlá ustoupit. Obecně převládá obecný názor, že tuto situaci nelze vyřešit vojensky. USA zastávají názor, že prezident Asad musí odstoupit, aby bylo ukončeno devastování země i obyvatel. Rovněž se snaží podporovat povstalce, kteří se snaží o svržení režimu. Tato podpora je především materiálního charakteru. Stejně tak ostatní západní země v čele s Francií se snaží o pomoc povstalcům. Oproti tomu Rusko dlouhodobě odmítá jakékoli vměšování do řešení krize a tvrdí, že Sýřané o své budoucnosti musejí rozhodnout sami [74]. Ruský prezident Putin ale jasně prohlásil, že je potřeba co

⁴⁰ Rusko se odvolává především na to, že toto uznání nezávislosti může být příkladem i pro jiné národy, které uznávají princip národa na sebeurčení, což by mohlo vést k dalším konfliktům, které jsou samozřejmě nežádoucí. Právě to je problém Čečenska, které ač by si přálo svou nezávislost na Rusku, tak jí nikdy nedosáhne z důvodu své geopolitické důležitosti.

nejrychleji zastavit vojenské aktivity na území Sýrie. NATO v čele s USA však upozorňují, že pokud dojde k použití chemických zbraní, jejichž přítomnost je v Sýrii veřejným tajemstvím, bude to znamenat zcela zásadní obrat v situaci a velmi se tak zvýší pravděpodobnost zahraniční vojenské intervence [76]. K chemickému útoku mělo již údajně dojít dne 20. března 2013 v syrské provincii Aleppo. O prošetření této události požádala syrská vláda s tím, že ihned obvinila povstalce, kteří zase naopak obvinili syrskou vládu. Šetření se ujala OSN s tím, že primárně je důležité zjistit, jestli k použití chemických zbraní skutečně došlo. Toto šetření je však na počátku a výsledky zatím nejsou známy [77].

I přes neustálé soupeření lze však najít i příklad politiky vzájemného partnerství. Jedná se o období po teroristických útocích na New York a Washington ze dne 11. září 2001. Rusko v čele s prezidentem Vladimírem Putinem vyjádřilo USA plnou solidaritu a připravenost pomoci při boji s terorismem. Dalším příkladem spolupráce z posledních let je podpis nové smlouvy START III. Tato smlouva byla podepsána 8. dubna 2010 v Praze ruským prezidentem Medveděvem a americkým prezidentem Obamou. Smlouva obsahuje omezení amerických a ruských nukleárních sil výrazně pod úroveň stanovenou původní smlouvou START z roku 1991 a Moskevskou smlouvou z roku 2002⁴¹. Smlouva vstoupila v platnost v roce 2011, kdy si ministři zahraničí obou zemí (Hillary Clintonová a Sergej Lavrov) předali ratifikační listiny na summitu o bezpečnosti v Mnichově. Platnost smlouvy byla stanovena na deset let s tím, že povinnosti z ní plynoucí musí být splněny do sedmi let od jejího uzavření. Je tak patrné, že obě země jsou schopny spolupracovat, pokud se jedná o důležité otázky týkající se mezinárodní bezpečnosti. Nicméně nejspíš i přesto bude jejich vzájemný postoj vždy postaven na základech rivality dvou světových mocností [64].

Rusko od počátku devadesátých let, kdy se rozpadl Svaz sovětských socialistických republik, prošlo mnohými změnami. Nepříznivá ekonomická situace se změnila až s nástupem Vladimíra Putina do čela země. Pod jeho vládou se z Ruska opět stala světová velmoc s rostoucí ekonomikou, která je však stále příliš orientovaná na export ropy a zemního plynu a příjmy z něj plynoucí tvoří podstatný podíl příjmů státního rozpočtu. I přes pozitivní

⁴¹ Smlouva START III určuje následující limity:

- 1 550 rozmístěných bojových hlavic, což je asi o 30 procent méně, než byl horní limit bojových hlavic specifikovaných v Moskevské smlouvě;
- 800 rozmístěných i nerozmístěných nosičů mezikontinentálních balistických raket (ICBM), ponorkových odpalovacích zařízení (SLBM) balistických raket a těžkých bombardérů vybavených jadernými zbraněmi;
- 700 rozmístěných ICBM, SLBM a těžkých bombardérů vybavených jadernými zbraněmi [63].

ekonomický vývoj však Rusko stále čelí kritice ze zahraničí kvůli příliš autoritářskému stylu vlády a sporným otázkám v oblasti zahraniční politiky. Jedná se především o problematiku ohledně Íránu, kde jedná de facto v rozporu s USA. Zatímco Rusko je spojencem Íránu, tak USA se snaží jeho pozici co nejvíce omezit z důvodu jeho jaderného programu. Rusko a USA však nejednají ve vzájemných vztazích jen jako rivalové, dokážou najít i společnou řeč, jejímž příkladem je vznik dohody START III.

Rusko lze v rámci světové ekonomiky označit jako velmi silného hráče, i kdyby jako hlavní důvod bylo řečeno jen to, jak obrovskými zásobami nerostných surovin disponuje. Pro chod dnešního světa jsou ropa a zemní plyn naprosto nepostradatelné, což bylo demonstrováno např. v roce 2009, kdy byly zastaveny ruské dodávky zemního plynu do Evropy. Hned několik zemí se toho času potýkalo se silnými mrazy, což samozřejmě vyústilo ve velké obavy z dopadů na obyvatelstvo. Je zjevné, že Rusko velmi dobře ví, jak těžit ze své pozice největšího státu světa a jak demonstrovat to, že mít ho za partnera je velmi důležité, pro některé až nepostradatelné. Zároveň se ale Rusko snaží udržovat dobré vztahy se svými hlavními partnery, minimálně co se týká vzájemného obchodu, což je po 18 letech jednání potvrzeno i jeho členstvím ve WTO. Vztahy mezi EU a Ruskem jsou založeny na vzájemném respektu a potřebě. Proto se obě strany dlouhodobě snaží o udržování stabilních a dobrých partnerských vztahů v oblasti politické, ekonomické i energetické.

Lze tedy říci, že Rusko i přes velmi problematický vývoj dokázalo získat zpět svou pevnou pozici ve světové ekonomice a nic nenasvědčuje tomu, že by o ni mohlo přijít tak, jako o ni přišel bývalý SSSR.

4 Politické, ekonomické a energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem

Vzájemné vztahy EU a Ruska jsou poměrně komplikované. Je to dáno společnou historií, kde stále přetrvávají negativní postoje ze strany některých členských států EU vůči Rusku, které jsou založeny na stále živých vzpomínkách na blokovou minulost. Navíc ne vždy dojde ke shodě v otázkách týkajících se mezinárodní politiky. Zároveň zde ale existuje silné obchodní partnerství. Za nejvýraznější oblast vzájemných vztahů, která zasahuje do sféry politické i ekonomické, lze považovat energetiku, a to především dovoz ruských surovin.

Na úvod této kapitoly lze pro zajímavost na základě studie o vztazích EU – Rusko [78], která vznikla v roce 2007, uvést pět skupin států na základě jejich přístupu k Rusku:

- *Trojští koně* – Kypr, Řecko, nejčastěji brání ruské zájmy v EU a jsou ochotny k tomu použít i veto;
- *Strategičtí partneři* – Francie, Německo, Itálie, Španělsko, udržují s Ruskem jisté „speciální vztahy“, a proto občas nepodpoří společné zájmy EU;
- *Přátelští pragmatici* – Rakousko, Belgie, Bulharsko, Finsko, Maďarsko, Lucembursko, Malta, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, udržují s Ruskem úzké vztahy a staví své obchodní zájmy nad politické cíle;
- *Ledoví pragmatici* – Česká republika, Dánsko, Estonsko, Irsko, Lotyšsko, Nizozemsko, Rumunsko, Švédsko, Velká Británie, rovněž se koncentrují spíše na své obchodní zájmy, ale neváhají Rusko otevřeně kritizovat, pokud se jedná o lidská práva a jiné sporné otázky;
- *Noví studenoválečníci* – Litva, Polsko, vůči Rusku zaujímají nepřátelský postoj a příliš neváhají s blokováním jednání EU a Ruska za použití veta.

Je zjevné, že některé země chovají vůči Rusku pozitivní vztahy a jiné zase ne. V konečném důsledku však EU a Rusko dokážou jednat jako partneři a léta vzájemné spolupráce přinesly výsledky. Tato závěrečná kapitola je proto soustředěna na tři roviny vztahů EU a Ruska – politickou, ekonomickou a energetickou.

4.1 Politické vztahy EU a Ruska

Strategické partnerství s Ruskem je jednou z klíčových priorit zahraniční politiky EU. Právním základem, na němž jsou postaveny současné vztahy, je Dohoda o partnerství a spolupráci, která vstoupila v platnost roku 1997 nejprve na dobu deseti let a po uplynutí této doby byla automaticky obnovena. V červenci 2008 byla zahájena jednání o nové dohodě. Proto je tato subkapitola zaměřena nejprve na Dohodu o partnerství a spolupráci, na kterou bezprostředně navazuje spolupráce v rámci čtyř společných prostorů. Nelze opomenout ani velmi aktuální problematiku, která se týká vízové povinnosti pro ruské občany na území EU. Závěrem je rovněž zmíněno několik politicky velmi citlivých událostí z nedávné minulosti, které negativně ovlivnily vztahy EU a Ruska.

4.1.1 Dohoda o partnerství a spolupráci

V roce 1994 byla mezi EU a Ruskem podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci (Partnership and Cooperation Agreement, PCA), která následně vstoupila v platnost 1. prosince 1997. Vzhledem k tomu, že Rusko se tehdy potýkalo s hlubokým politickým a ekonomickým rozvratem, tak EU jej považovala za slabého partnera, a proto se Rusko přizpůsobilo mnohým požadavkům v ekonomické, humanitární a právní oblasti, které byly v této smlouvě zakotveny. Tato dohoda byla uzavřena na dobu deseti let. Od roku 2007 se každoročně automaticky prodlužuje a bude tomu tak až do doby, kdy bude vyjednána nová dohoda.

Dohoda stanovila hlavní společné cíle a zavedla institucionální rámec bilaterálních styků. Je založena na následujících zásadách a cílech: podpora mezinárodního míru a mezinárodní bezpečnosti, podpora demokratických norem, jakož i politických a hospodářských svobod. Je založena na myšlence vzájemného partnerství a je zaměřena na posilování politických, obchodních, hospodářských a kulturních vazeb. Ustanovení dohody se vztahují na širokou škálu oblastí, včetně politického dialogu, obchodu se zbožím a službami, podnikání a investování, spolupráce ve finanční a legislativní oblasti, vědy a technologie, vzdělávání a odborné přípravy, energetiky, spolupráce v jaderné a vesmírné technologii, oblasti životního prostředí, dopravy a kultury.

Dohoda vytvořila také institucionální rámec pro vzájemný politický dialog, který probíhá na různých úrovních. Na ministerské úrovni se konají zasedání **Rady pro trvalé partnerství**. Tato zasedání probíhají v takových časových intervalech, které jsou nutné k projednání konkrétních záležitostí. K politickému dialogu dochází na setkáních ministrů zahraničních věcí, na setkáních vyšších úředníků EU s jejich ruskými protějšky, na měsíčních setkáních ruského velvyslance při Evropské unii s trojkou Politického a bezpečnostního výboru a na úrovni odborníků. Od roku 2005 dochází k pravidelným konzultacím nad otázkami lidských práv. Členové Evropského parlamentu a ruského parlamentu (Státní дума a Rada federace) se pravidelně setkávají ve **Výboru pro parlamentní spolupráci EU a Ruska** a vyměňují si názory na aktuální témata [79].

Rovněž probíhají pravidelné konzultace mezi EU a Ruskem. Jedná se o summity hlav států a předsedů vlád, které se konají pravidelně dvakrát ročně. Na těchto summitech je definován strategický směr, jímž se mají vztahy ubírat. Jako velmi důležitý lze označit summit z června 2008, který proběhl v ruském městě Chanty Mansiysk⁴². Právě na tomto summitu se obě strany dohodly na zahájení jednání o nové dohodě, která by měla nahradit stávající prodlužovanou dohodu. Jednání byla přerušena krátce po zahájení kvůli konfliktu mezi Ruskem a Gruzíí v srpnu 2008. Na podzim roku 2008 došlo k jejich obnovení. EU a Rusko se na summitu dohodly na okruhu témat, kterými se budou během jednání o nové dohodě zabývat – *jedná se o otázky vnější bezpečnosti, energetiku, obchodní vztahy, problematiku dodržování lidských práv v Rusku, práci ruské justice a vztahy v oblasti vědy, vzdělávání a kultury* [9, str. 80]. Zatím poslední společný summit se konal v Bruselu. Jednalo se celkově o třicátý summit a proběhl ve dnech 20. – 21. prosince 2012. Vedoucí představitelé v průběhu summitu jednali o dosavadním pokroku při přípravě nové dohody mezi EU a Ruskem, o partnerství pro modernizaci EU-Rusko, o obchodních záležitostech v souvislosti s přistoupením Ruska k WTO v srpnu roku 2012, o spolupráci v oblasti energetiky, o otázce víz a mobility, o letectví, spolupráci v oblasti řešení krizí a civilní ochrany, jakož i o otázkách týkajících se lidských práv a právního státu [81].

Jednání o nové dohodě trvají už více než čtyři roky a zatím nic nenasvědčuje tomu, že by byla v dohledné době ukončena. Všechna jednání o nové dohodě by se však měla řídit určitými základními principy, které jsou zmíněny ve zprávě z října 2012, která obsahuje

⁴² Jedná se o administrativní středisko Chanty-mansijského autonomního okruhu. Jakožto středisko naftového průmyslu se řadí mezi nejbohatší města Ruska. Ve městě sídlí český honorární konzulát [80].

doporučení ohledně nové dohody mezi EU a Ruskem pro Radu, Komisi a Evropskou službu pro vnější činnost [82]:

- Během jednání je třeba podporovat evropské zájmy a hodnoty;
- Pro udržování strategického partnerství je potřeba, aby se obě strany řídily demokratickými principy;
- Ekonomická modernizace Ruska by měly být spojena s politickými reformami, zajištěním fungujícího právního státu a bojem proti korupci;
- Zdůrazňována je rovněž svoboda sdělovacích prostředků, svoboda projevu a shromažďování [83].

4.1.2 Čtyři společné prostory EU a Ruska

Na summitu v Petrohradu v květnu 2003 se EU a Rusko dohodly na posílení spolupráce v rámci Dohody o partnerství a spolupráci a na základě společných hodnot a sdílených zájmů. Výsledkem bylo vytvoření následujících *čtyř společných prostorů*:

1. **Společný hospodářský prostor** (The Common Economic Space) – cílem je vzájemná kompatibilita hospodářství EU a Ruska za účelem podpory investic a obchodu. Hlavním cílem je vytvoření integrovaného trhu mezi EU a Ruskem na základě sbližování předpisů, což v tomto případě není podmíněno harmonizací ruských norem a standardů s unijním *acquis*. Dvoustanná dohoda o podmínkách přistoupení Ruska k WTO, která byla uzavřena na jaře 2004, je také důležitým mezníkem pro vzájemné hospodářské vztahy. Do společného hospodářského prostoru je zahrnuta také spolupráce v oblasti energetiky a životního prostředí. Tyto oblasti konkrétně spadají do rozvoje panevropských přepravních, energetických a telekomunikačních sítí. Součástí rozvoje tohoto prostoru je rovněž energetický dialog mezi EU a Ruskem.

2. **Společný prostor svobody, bezpečnosti a práva** (The Common Space on Freedom, Security and Justice) – v roce 2005 se EU a Rusko dohodly na cílech spolupráce v rámci tohoto prostoru, jejichž naplňování je založeno na dodržování lidských práv. EU i Rusko čelí společným hrozbám terorismu, nelegálního přistěhovalectví a přeshraniční trestné činnosti, včetně obchodování s lidmi a drogami. Pro to, aby těmto problémům mohly

efektivně čelit je důležitá fungující soudní a policejní spolupráce. V roce 2010 byly zahájeny reformy v oblasti soudnictví, vězeňského systému a vymáhání práva. Co se týká vízového režimu, tak dne 11. dubna 2011 přijala Rada tři rozhodnutí, v nichž Komisi pověřila, aby s Ruskem zahájila jednání o změně dohod o zjednodušení vízového režimu, viz podkapitola 4.1.3 o vízovém režimu EU a Ruska.

3. Společný prostor spolupráce v oblasti vnější bezpečnosti (The Common Space on External Security) – cílem je prohloubení spolupráce v oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti, přičemž není opomenut význam mezinárodních organizací, jako jsou Organizace spojených národů (OSN), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a Rada Evropy. Rovněž je k dispozici značný prostor k tomu, aby EU a Rusko spojily své síly v oblasti prevence konfliktů, při řešení krizí a obnově po ukončení konfliktů. Hlavními oblastmi zájmu jsou země, které v současnosti procházejí mnohými změnami. Jedná se např. o Tunisko, Egypt, Libyi a Sýrii. Pozornost je však soustředěna i na místní regionální oblasti, např. na Podněstří. Především se tedy jedná o přetrvávající regionální konflikty ve společném sousedství.

4. Společný prostor pro výzkum, vzdělávání a kulturu (The Common Space on Research, Education and Culture) – cílem je podpora vědecké, vzdělávací a kulturní spolupráce, a to zejména prostřednictvím výměnných programů. Tyto programy jsou nápomocné především v posilování ekonomických a intelektuálních schopností, což je zároveň doprovázeno tvorbou silnějších mezilidských vazeb a lepšímu sociálnímu porozumění mezi oběma národy. Příkladem toho, co může být v této oblasti dosaženo, je rozhodnutí spolufinancovat „Evropský institut pro studium“ na MGIMO⁴³, který bude poskytovat pokročilé kurzy o EU pro ruské odborníky.

Pokrok dosažený prostřednictvím naplňování cílů čtyř společných prostorů je pravidelně přezkoumáván a zveřejňován v tzv. Progress Reports (Zprávy o pokroku)⁴⁴. Dále byly na moskevském summitu v květnu 2005 přijaty tzv. *Road Maps*, které jsou používány jako krátkodobé a střednědobé nástroje pro realizaci čtyř společných prostorů. Tyto nástroje jsou založeny na vzájemné spolupráci, stanovují další specifické cíle a také specifikují

⁴³ MGIMO - Moscow State Institute of International Relations, česky Státní institut mezinárodních vztahů v Moskvě.

⁴⁴ Zprávy o pokroku jsou ve své současné podobě k dispozici od roku 2007. Zatím poslední Zpráva o pokroku za rok 2012 byla vydána v březnu 2013.

opatření nezbytná pro to, aby společné prostory mohly být plně realizovány. Veškerá tato agenda probíhá ve střednědobém časovém horizontu [85].

V roce 2010 bylo mezi EU a Ruskem zahájeno **Partnerství pro modernizaci** (Partnership for Modernisation, PfM), které staví na dosavadních výsledcích v rámci společných prostorů s cílem prohloubit vazby mezi ekonomikami EU a Ruska (zejména po hospodářské krizi). PfM se týká především takových politik, které nezpůsobují příliš mnoho konfliktů (např. podpora malých podniků, doprava, energetická účinnost, inovace, prosazování práv duševního vlastnictví). Jsou však zahrnuty i takové politiky, které by mohlo být obtížnější prosadit (efektivní fungování soudnictví, boj proti korupci) [83].

4.1.3 Vízový režim mezi EU a Ruskem

Společným dlouhodobým cílem EU a Ruska je, aby jejich občané mohli krátkodobě vycestovat a nemuseli si kvůli tomu vyřizovat vízum. Na společném summitu v květnu 2003 se EU a Rusko dohodly jednak na přezkumu podmínek pro bezvízový styk, a pak také na zintenzivnění dialogu o vízech na expertní a politické úrovni, což je obsaženo v tzv. *Road Map* pro Společný prostor svobody, bezpečnosti a práva přijaté v květnu 2005. Liberalizace vízového režimu mezi EU a Ruskem nabývá zvláštního významu mimo jiné i kvůli vzájemné obchodní provázanosti [86].

Na summitu v Bruselu v prosinci 2011 byly dohodnuty „*Společné kroky k bezvízovému krátkodobému cestování pro občany EU a Ruska*“. Tyto kroky jsou také jakýmsi druhem *Road Map* a stanovují přesné postupy prací, jejichž výsledkem budou konkrétní opatření v mnoha oblastech, která jsou rozdělena do čtyř bloků:

1. Zabezpečení cestovních dokladů, včetně biometrických údajů;
2. Ilegální migrace, zahrnuje rovněž opatření readmisní politiky;
3. Veřejný pořádek, bezpečnost a soudní spolupráce;
4. Vnější vztahy.

Pro realizaci bezvízového styku mezi EU a Ruskem není stanoveno žádné konkrétní datum. Jedná se v podstatě o neustálý dialog expertů obou dotčených stran, kteří hodnotí dosažený pokrok a na základě toho posuzují, jak dosáhnout dlouhodobého cíle – bezvízového styku v praxi.

Nicméně k určitému zjednodušení cestování mezi EU a Ruskem došlo už v roce 2007, kdy vstoupila v platnost Dohoda o usnadnění udělování krátkodobých víz. Tato dohoda snížila vízový poplatek, usnadnila získání vícenásobná vstupní víza, zredukovala seznam požadovaných dokladů a rovněž bylo upuštěno od víz pro diplomaty. Na správné uplatňování této dohody dohlíží společný výbor EU a Ruska. Pro další zjednodušení cestování se jedná ještě o dalších změnách současné dohody. Cílem je podepsání aktualizované Dohody o usnadnění udělování krátkodobých víz, která by dále měla umožnit také snadnější získání více-ročního a více-vstupního víza pro obyčejné a časté cestovatele [87].

Rusko velmi stojí o bezvízový styk s EU. Postoj Rusů k tomuto tématu výstižně vyjádřila předsedkyně horní komory ruského parlamentu Valentina Matvijenková, která byla ve dnech 18. - 19. března na návštěvě Prahy. Na setkání s předsedou Senátu ČR Milanem Štěchem prohlásila, *že by EU měla zrušit vízovou povinnost pro ruské občany. Česko by v tom podle ní mělo aktivněji pomoci. Víza označila za "anachronismus v současném globálním světě"* [88]. Rusko se aktivně snaží o zrušení víz od roku 2002, ale jak uvedl Nikolaj Kavešnikov (pracovník Moskevského státního institutu mezinárodních vztahů) [89]: *„Zrušení víz není otázka technická, ale politická. Zapotřebí bude shoda mezi všemi 27 státy EU, které mohou mít k Rusku různé výhrady, nijak nesouvisející s vízy.“*

4.1.4 Konflikt s Gruzíí, otázka Kosova a amerického protiraketového systému

K vystupňování napětí mezi Ruskem a západem v čele s EU došlo po bleskové válce s Gruzíí v srpnu 2008. Důsledkem bylo, že Evropská unie na podzim téhož roku odložila, resp. přerušila jednání o nové dohodě PCA na neurčito. Tato jednání byla obnovena ještě v roce 2008. EU se nakonec podařilo vyjednat stažení ruských jednotek z okupovaných území. Vyjednávání byla vedena bývalým francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym. Prezident Medveděv nicméně řekl, že do budoucna počítá s výstavbou dalších vojenských základen na území Abcházie a Jižní Osetie, které byly příčinou tohoto konfliktu. Tato dvě sporná území navíc ústy svých představitelů a pod patronací Ruska na konci srpna 2008 vyhlásila nezávislost, kterou ale kromě Nikaragui žádná jiná země neuznala.

Vztahy Ruska a EU zkomplikovala také plánovaná výstavba amerického systému protiraketové obrany v České republice a Polsku, o které se velmi aktivně jednalo v letech 2007-2008. Rusko tehdy zostřílo svou zahraničně-politickou rétoriku a mluvilo o zarputilém

vnucování amerického protiraketového systému Evropě, které povede k odvetným opatřením ze strany Ruska. V reakci na zvolení Baracka Obamy americkým prezidentem tehdejší ruský prezident Dmitrij Medveděv dokonce pohrozil nové americké administrativě i Unii rozmístěním strategických raket na západní hranici Ruska. Ke stavbě amerických základů však nakonec nedošlo, protože projekt byl ze strany USA pozastaven a tato poněkud výbušná politická situace se uklidnila.

Rovněž vyhlášení nezávislosti srbské provincie Kosovo v únoru 2008 bylo poněkud rozporuplnou událostí, jak již bylo zmíněno v části o vztazích Ruska s USA v předchozí kapitole. Nezávislost Kosova byla postupně uznána většinou států Evropy i USA, v rámci EU neuznalo kosovskou nezávislost pět států – Řecko, Rumunsko, Španělsko, Slovensko a Kypr. Nicméně Rusko v této otázce vždy stálo na straně Srbska a velmi často je nezávislost Kosova zmiňována při obhajobě nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie, jejichž nezávislost byla oproti Kosovu uznána jen několika málo státy v čele s Ruskem⁴⁵ [90].

4.2 Ekonomické vztahy mezi EU a Ruskem

Ekonomické vztahy EU a Ruska jsou velmi silné, a to především v oblasti vzájemného obchodu. Jak již bylo zmíněno, rámec těchto vztahů je tvořen Dohodou o partnerství a spolupráci z roku 1997. Mezi hlavní cíle této dohody tedy patří nejen podpora obchodu a investic, ale i rozvoj harmonických hospodářských vztahů mezi EU a Ruskem. Nová dohoda, o které se jedná už od roku 2008, by měla poskytnout ucelená, stabilní, předvídatelná a vyvážená pravidla pro bilaterální obchodní a investiční vztahy.

EU byla rovněž silným zastáncem Ruska během jeho přístupového procesu k WTO, který byl završen jeho přijetím dne 22. srpna 2012. Členství Ruska ve WTO je silným impulsem pro další rozvoj vzájemných hospodářských vztahů.

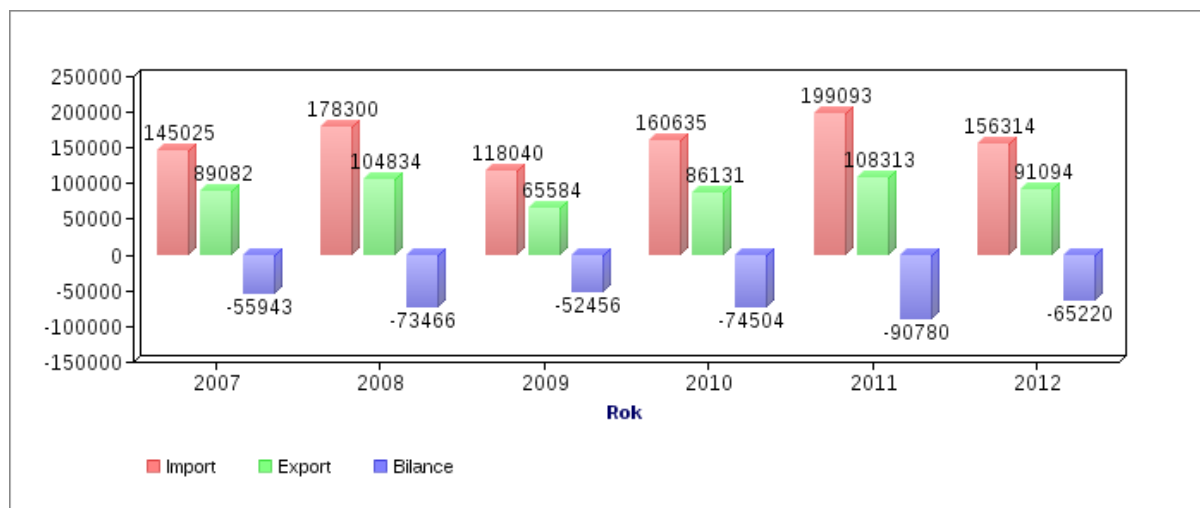
⁴⁵ Nezávislost Abcházie a Jižní Osetie byla uznána Ruskem, Nikaraguou, Venezuelou a Nauru. V případě Abcházie ještě také Vanuatu a Tuvalu.

4.2.1 Bilaterální obchod EU a Ruska

Rusko je třetím největším obchodním partnerem EU s podílem 9,4 procenta (první jsou USA s podílem 13,9 procenta a na druhé pozici se nachází Čína s podílem 13,1 procenta). Oproti tomu EU je pro Rusko suverénně nejdůležitějším obchodním partnerem s podílem 41,9 procenta, Čína je na druhém místě s podílem 9,9 procenta.

Na základě Grafu 4.1 lze říci, že **import z Ruska** má rostoucí tendenci. Ač dostupné údaje uvádějí hodnoty pouze za první tři čtvrtletí roku 2012 tak je pravděpodobné, že výsledná hodnota importu do EU bude vyšší než v roce 2011. Zároveň je v grafu jasně vidět pokles v roce 2009, který byl způsoben nejen ekonomickou krizí.

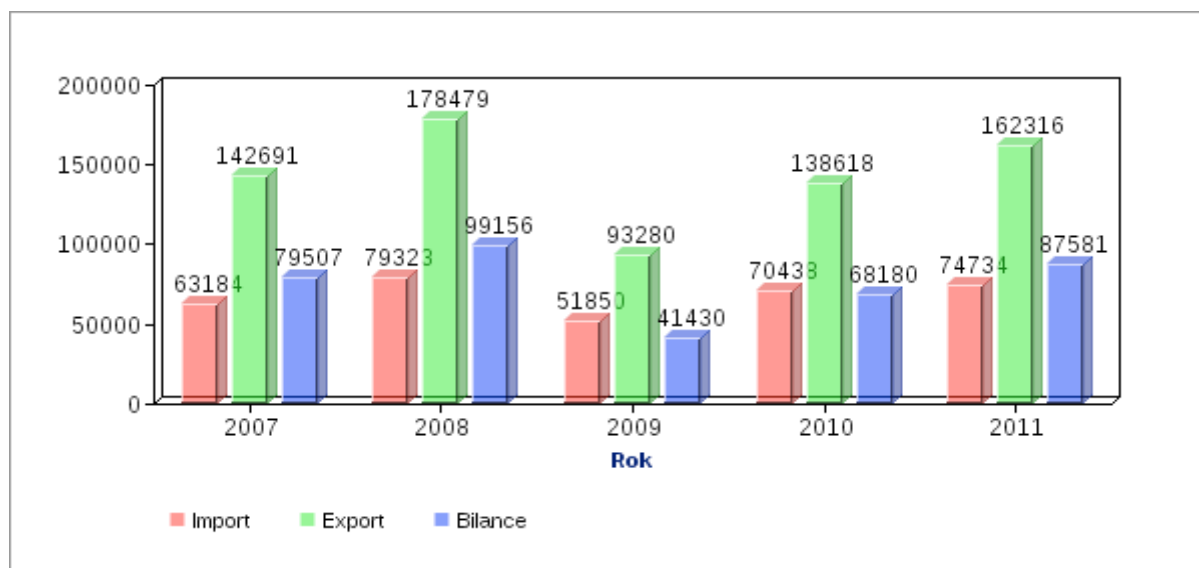
Graf 4.1 Obchod mezi EU a Ruskem: Import z Ruska a export do Ruska, v tis. Euro

Zdroj: EU Bilateral Trade and Trade with the World [52], vlastní zpracování

Nicméně pokud srovnáme hodnoty importu a exportu, tak obchodní bilance se z pohledu EU stabilně nachází v negativních hodnotách a na základě uvedených údajů nic nenasvědčuje tomu, že by se tento trend změnil. Oproti tomu obchodní bilance z pohledu Ruska je kladná, jak ukazuje Graf 4.2. Její rostoucí trend jen potvrzuje růst exportu z Ruska do EU.

Graf 4.2 Obchod mezi EU a Ruskem: Import z EU a export do EU, v tis. Euro

Zdroj: EU Bilateral Trade and Trade with the World [52], vlastní zpracování

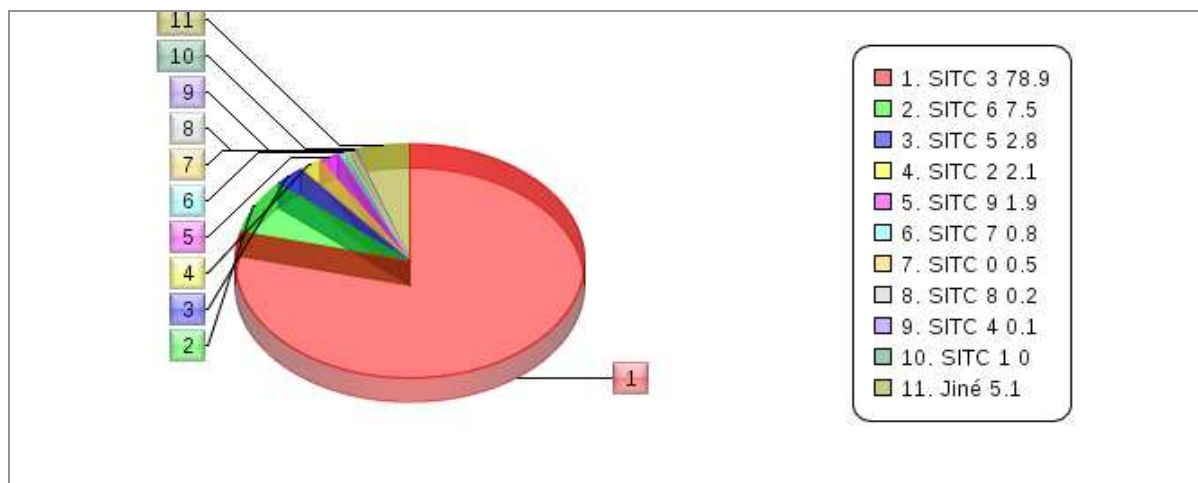
Co se týká vzájemné výše obchodní výměny, tak ruský export ten evropský jednoznačně převyšuje, a to téměř dvojnásobně. Reflektuje to tedy vzájemné obchodní postavení EU a Ruska, tzn. EU je v pozici hlavního obchodního partnera. Stejně jako v předchozím grafu je i zde patrný značný pokles vzájemného obchodu v roce 2009.

Nezastupitelnou pozici má EU kromě sféry obchodu také v oblasti **investic**. Odhaduje se, že až 75 procent zahraničních investic v Rusku pochází z členských států EU. V roce 2011 činil objem zahraničních investic vložených do ruské ekonomiky asi 190,6 mld. USD což je o 66,2 procent více než v roce 2010. Zahraniční investice nejčastěji směřovaly do finančního sektoru (45,6 procent), zpracovatelského průmyslu (21,6 procent), do velkoobchodu a maloobchodu (11,6 procent) a do těžebního průmyslu (9,8 procent). Během roku 2012 se příliv zahraničních investic zpomalil. Celkový objem zahraničních investic za první pololetí činil 74,8 mld. USD, což znamená meziroční snížení o téměř 15 procent. Částečně lze tento pokles přisuzovat politické nejistotě investorů, která byla způsobena konáním prezidentských voleb v březnu 2012. Mezi největší zahraniční investory z EU patří: Kypr, Nizozemí, Lucembursko, Německo, Velká Británie, Irsko a Britské Panenské ostrovy. Dále také Čína, Japonsko a USA. Na tyto země připadá více než 73 procent všech zahraničních investic v Rusku. Příčinou významného podílu Lucemburska, Kypru a Britských panenských ostrovů

na zahraničních investicích je repatriace ruského kapitálu dříve nakumulovaného v off-shore⁴⁶ zónách, kde podléhal minimálnímu zdanění. Odhaduje se, že zhruba polovina zahraničního kapitálu je ve skutečnosti ruského původu [91].

Produktová skladba importu a exportu mezi EU a Ruskem je viditelná v Grafu 4.3 a následně v Grafu 4.4. V obou grafech je využito rozdělení produktů podle mezinárodní klasifikace SITC⁴⁷. **Importu z Ruska do EU** jednoznačně dominuje skupina SITC 3, která zahrnuje minerální paliva, maziva a příbuzné materiály. Důvodem je import ruského zemního plynu a ropy do EU – za rok 2011 byly dovezeny suroviny a paliva v hodnotě 165,451 mil. Euro [93]. Ostatní skupiny zboží jsou zastoupeny v mnohem menší míře a např. skupina SITC 1 není zastoupena vůbec. Celková hodnota importu z Ruska byla v roce 2011 rovna hodnotě 199,4 mld. Euro.

Graf 4.3 Import EU z Ruska podle kategorií SITC 2011, v %

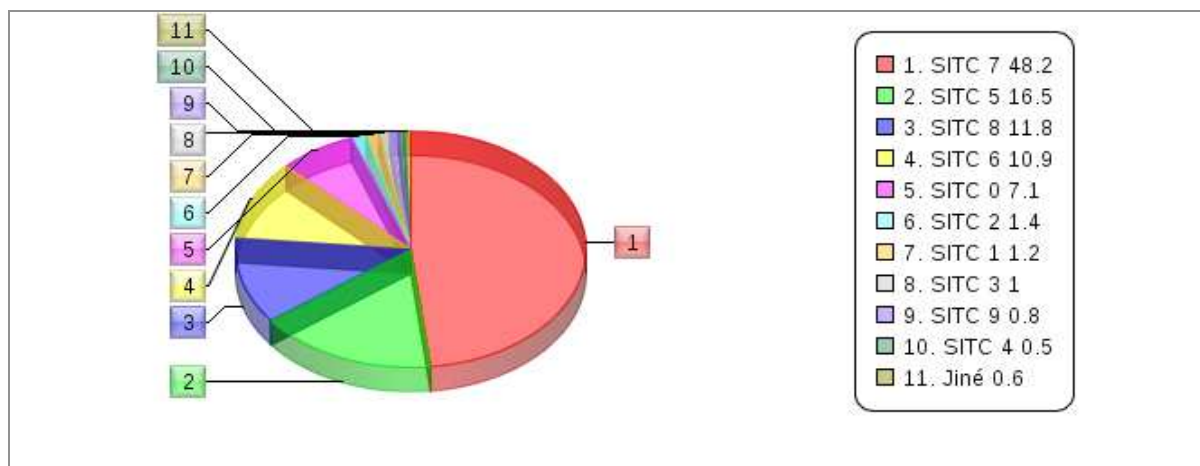
Zdroj: EU Bilateral Trade and Trade with the World [52], vlastní zpracování

⁴⁶ Pojem „offshore centrum“, resp. „offshore podnikání“ představuje podnikání, které je prováděné v jedné zemi a které se týká podnikatelů, resp. majetku z jiné země, přičemž úřady v prvně zmíněné zemi na toto podnikání z různých důvodů nevalují daňovou povinnost a ani jej žádným jiným způsobem nezatěžují. Jedná se vlastně o podnikání prostřednictvím od daně osvobozené nebo jinak zvýhodněné zahraniční společnosti [96].

⁴⁷ V obou grafech je využito rozdělení produktů podle mezinárodní klasifikace SITC. Jedná se o Standardní mezinárodní klasifikaci zboží (Standard International Trade Classification), jejíž čtvrtá revize byla přijata statistickou komisí OSN v roce 2006. Tato mezinárodní klasifikace umožňuje celosvětové srovnání statistik zahraničního obchodu a produkty třídí celkem do deseti skupin: 0 - potraviny a živá zvířata; 1 - nápoje a tabák; 2 - suroviny nepoživatelné, s výjimkou paliv; 3 - minerální paliva, maziva a příbuzné materiály; 4 - živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky; 5 - chemikálie a příbuzné výrobky jinde neuvedené; 6 - tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu; 7 - stroje a dopravní prostředky; 8 - průmyslové spotřební zboží; 9 - komodity a předměty obchodu jinde nezatříděné [92].

Oproti tomu export není tak jednostranně zaměřený, podíly jednotlivých skupin jsou o trochu vyrovnanější. **Export EU do Ruska** je téměř z poloviny (48,2 procent) tvořen skupinou SITC 7, ve které jsou zahrnuty stroje a dopravní prostředky. Na druhém místě následuje skupina SITC 5 - chemikálie a příbuzné výrobky jinde neuvedené, která je na třetím místě následována skupinou SITC 8 – průmyslové spotřební zboží. Celková hodnota exportu do Ruska dosáhla v roce 2011 hodnoty 108,4 mld. Euro.

Graf 4.4 Export EU do Ruska podle kategorií SITC 2011, v %

Zdroj: EU Bilateral Trade and Trade with the World [52], vlastní zpracování

Pro úplnost je třeba uvést i nejdůležitější obchodní partnery jak EU, tak i Ruska. Mezi hlavní obchodní partnery EU v roce 2011, co se týče importu, patřily **Čína** (podíl 17,1 procenta), **Rusko** (11,6 procenta) a na třetím místě byly **USA** (11,1 procenta). Export z EU směřoval v největší míře do **USA** (16,9 procenta), **Švýcarska** (9 procent) a **Číny** (8,7 procenta). Rusko se nacházelo až na čtvrté pozici s podílem 7 procent. Celkově je však na třetím místě (9,4 procenta) za **USA** (13,9 procenta) a **Čínou** (13,1 procenta).

Rusko v roce 2011 importovalo z EU (35,5 procenta), Číny (15,7 procenta) a Ukrajiny (6,6 procenta). Rovněž export směřoval primárně do EU (45,8 procenta), Číny (6,5 procenta) a na Ukrajinu (3,5 procenta). Pro Rusko je **EU** celkově nejdůležitějším obchodním partnerem s podílem 41,9 procenta. Na druhém místě je následována **Čínou** (9,9 procenta) a na třetím místě **Ukrajinou** (4,7 procenta). Na tomto místě lze konstatovat, že na základě uvedených údajů je bilaterální obchod mezi EU a Ruskem nepostradatelnou součástí jejich vzájemných vztahů [52].

4.2.2 Postoj EU k přistoupení Ruska k WTO

Konečné schválení v případě přistoupení státu k WTO spadá do rozhodovací pravomoci Generální rady a Konference ministrů členů WTO. Než EU schválila přistoupení Ruska v rámci WTO, tak nejprve musel proběhnout intraunijní schvalovací proces, který probíhá standardně vždy při přijímání nových členů WTO a má tři stupně. Prvním schvalujícím orgánem je Výbor pro obchodní politiku, následuje COREPER a poslední v pořadí je Rada pro vnější vztahy (Foreign Affairs Council, FAC). Výstupem tohoto procesu je návrh Rozhodnutí, které musí být schváleno členskými státy a teprve pak může EU zaujmout stanovisko ve WTO.

V případě Ruska se jednalo o souhlasný postoj, jenž byl přijat na zasedání Rady pro vnější záležitosti před zahájením VIII. Konference ministrů členů WTO v Ženevě, která proběhla ve dnech 15. - 17. prosince 2011, viz Rozhodnutí Rady o postoji, který se má zaujmout jménem Evropské unie v rámci příslušných orgánů Světové obchodní organizace k přistoupení Ruské federace ke Světové obchodní organizaci, které je obsaženo v Příloze č. 2 [95]. Souhlas se vstupem Ruska do WTO byl očekáván, protože EU vždy byla jeho silným podporovatelem.

4.2.3 Vliv ruských společností v EU

Osou ekonomických vztahů mezi EU a Ruskem jsou nepochybně dodávky ropy a plynu z Ruska. Ač je energetickým vztahům mezi EU a Ruskem věnována poslední část této kapitoly, tak tato část spadá jak do ekonomických, tak i energetických vztahů, a proto tvoří pojítko mezi oběma subkapitolami.

„Právě energetický sektor hraje v této oblasti dominantní roli. Vzájemná liberalizace energetických trhů je poměrně konfliktním tématem a EU vnímá jako problém rostoucí snahu Gazpromu⁴⁸ vstupovat do národních firem na zpracování a distribuci surovin a tím ekonomicky pronikat do jednotlivých zemí EU. V Itálii, Německu a Francii má přístup ke konečnému spotřebiteli. Kontroluje tranzitní cesty, staví zásobníky zemního plynu i elektrárny“ [9, str. 83-84]. Míru vlivu společnosti Gazprom v EU lze zhodnotit na základě Přílohy č. 3, která obsahuje dceřiné a přidružené společnosti Gazprom v EU. Je přítomna

⁴⁸ Státem vlastněný Gazprom je největším světovým producentem zemního plynu. Společnost má podíl dvacet procent na světovém trhu se zemním plynem a ovládá dvacet procent světových rezerv zemního plynu.

v téměř všech členských zemích EU, ve zmíněné Itálii, Francii a Německu vlastní až stoprocentní podíly v domácích společnostech, stejně tak i v dalších zemích.

Další významnou společností je Lukoil. Je to největší nezávislá společnost produkující ropu v Rusku. Drtivá většina ze zemí, kde Lukoil provozuje svou maloobchodní síť, se nachází v Evropě. Zejména pak v EU, viz Příloha č. 3, ve které je uveden přehled majetku společnosti Lukoil v EU. Proto i když se EU dlouhodobě snaží o snížení závislosti na Rusku, tak i přesto tyto ruské společnosti budou mít vždy výrazný vliv na běh věcí v energetickém sektoru EU.

4.3 Energetické vztahy mezi EU a Ruskem

Je zjevné, že energetika tvoří jádro vzájemných vztahů. Proto je tato závěrečná část věnována nejprve politické úrovni spolupráci v rámci energetického dialogu EU a Ruska a následně dlouhodobé perspektivě vzájemných vztahů EU a Ruska v oblasti energetiky. Následuje podrobný pohled na vzájemnou závislost EU a Ruska, včetně subkapitoly věnované stavbě nových plynovodů – Nord Stream, South Stream a evropskému projektu Nabucco.

4.3.1 Energetický dialog EU-Rusko

Energetický dialog byl založen na šestém summitu EU-Rusko v Paříži dne 30. října 2000. Cílem energetického dialogu je zajistit spolehlivost, bezpečnost a předvídatelnost energetických vztahů na volném trhu v dlouhodobém horizontu a rovněž zvýšit důvěru a transparentnost na obou stranách. Aspekt vybudování důvěry na všech úrovních je velkým úspěchem dialogu a pomohl překonat spor s Ukrajinou z počátku roku 2009.

V rámci energetického dialogu bylo realizováno mnoho společných projektů, viz [116]. Jedním z konkrétních výsledků, kterých bylo dosaženo v rámci energetického dialogu, byla dohoda o **mechanismu včasného varování** z roku 2009. Cílem tohoto mechanismu je zaručit včasné vyhodnocení možných rizik a problémů týkajících se dodávek energie. Rovněž zajišťuje rychlou reakci v případě mimořádné situace, nebo pokud hrozí taková situace. V případě významného narušení nebo přerušení dodávek zemního plynu, ropy nebo elektřiny z Ruska do EU, musí obě strany co nejrychleji zhodnotit situaci a vypracovat

doporučení. Pokud daná situace nemůže být řešena na základě těchto doporučení, tak se uskuteční konzultace v rámci expertní pracovní skupiny fungující v rámci mechanismu včasného varování. **Expertní skupina** se skládá ze zástupců EU a Ruska, včetně členů skupiny zabývající se energetickými strategiemi, prognózami a scénáři a skupiny zabývající se vývoji na trhu. Mechanismus včasného varování také umožňuje zřízení monitorovací skupiny, aby přezkoumala okolnosti mimořádné situace a objektivně je zaznamenala a vyhodnotila. **Monitorovací skupina** se skládá ze zástupců obou stran, zástupců energetických společností, mezinárodních energetických organizací a nezávislých odborníků. Mechanismus včasného varování byl v únoru 2011 aktualizován a umožňuje koordinátorům energetického dialogu efektivní provádění společných akcí zaměřených na překonání mimořádné situace, zmírnění jejích následků a předcházení těmto situacím v budoucnu [117].

Kromě aktualizace mechanismu včasného varování byly v únoru 2011 podepsány ještě další dva dokumenty, které by měly zlepšit energetický dialog. Jedná se o *společné prohlášení o vytvoření společného poradního sboru pro sektor plynu a o dosažení společné shody na přípravě „Roadmap“ v oblasti energetické spolupráce mezi EU a Ruskem do roku 2050*. Tento plán by se měl soustředit na analýzu různých potenciálních scénářů a jejich případný dopad na energetické vztahy EU a Ruska, zhodnotit dlouhodobé příležitosti a rizika v oblasti energetické nabídky a poptávky a přezkoumat veškerý možný potenciál pro dlouhodobou spolupráci v oblasti energetiky.

Samotná struktura energetického dialogu mezi EU a Ruskem je následující: Dialog je veden současným komisařem pro energetiku Güntherem Oettingerem a ruským ministrem pro energetiku Sergejem Šmatkem. Řídící roli má Stálá rada partnerství v oblasti energetiky (Permanent Partnership Council on Energy), která se skládá z evropského komisaře pro energetiku, zástupců aktuálního a budoucího předsednictví EU a ruského ministra pro energetiku. Práce je prováděna v rámci *čtyř tematických skupin* – Skupiny zabývající se energetickými trhy a strategiemi, Skupiny pro elektřinu, Skupiny zabývající se energetickou účinností a inovacemi a Skupiny pro jadernou energii [118].

4.3.2 Dlouhodobá perspektiva vzájemných vztahů EU a Ruska v oblasti energetiky

Tato dlouhodobá perspektiva je plánem EU a Ruska v oblasti energetické spolupráce do roku 2050. Energetické politiky EU a Ruska se sice liší, ale existují oblasti, ve kterých jsou si blízké a mohou si tak být i vzájemně prospěšné. EU a Rusko jsou úzce propojeny prostřednictvím husté energetické sítě, zejména pokud jde o plyn, ropu a elektřinu. Vzájemná závislost je zřejmá i z finančního hlediska. Přestože obě strany budou pokračovat v jejich snahách o diverzifikaci, tak spolupráce v rámci stávající a nové infrastruktury bude i nadále oboustranně výhodná.

Dlouhodobý plán počítá s tím, že do roku 2050 by EU a Rusko měly být součástí společného trhu s energií. Takový trh bude vyžadovat postupné sbližování pravidel, standardů a trhů z obou stran. Strategickým cílem do roku 2050 by mělo být dosažení celoevropského energetického prostoru s fungující síťovou infrastrukturou, s otevřenými, transparentními, efektivními a konkurenceschopnými trhy, které přispívají k zajištění energetické bezpečnosti a dosažení cílů udržitelného rozvoje EU a Ruska. Cíle pro jednotlivé sektory jsou obsaženy v dílčích tematických částech plánu – jedná se o sektory elektřiny, plynu, ropy, obnovitelných zdrojů a energetické účinnosti.

Vize tohoto plánu vyžaduje pravidelné a společné hodnotící postupy. V této souvislosti by se společné aktivity v oblasti vyhodnocování možných energetických scénářů měly skládat z poskytování pravidelně revidovaného a strukturovaného obrazu možných a očekávaných rovin budoucí spolupráce, včetně potenciálních dopadů. V rámci tohoto plánu jsou shrnuty určité doporučení, opatření a milníky, které jsou rozděleny do tří skupin, a to do roku 2020, 2030 a 2050. Pro představu lze uvést několik příkladů: Rozvoj společného systému včasného varování v rámci mechanismu včasného varování do roku 2020. Do roku 2030 by mělo dojít k prohloubení a koordinaci spolupráce s mezinárodními výzkumnými centry v otázkách budoucích scénářů v rámci energetických vztahů EU a Ruska. Do roku 2050 by mělo fungovat společné hodnocení energetických scénářů tak, aby bylo dosaženo cílené strategické spolupráce. Podrobněji o tomto dlouhodobém plánu a jednotlivých cílech viz *Roadmap: EU-Russia Energy Cooperation until 2050* [119].

4.3.3 Vzájemná závislost EU a Ruska

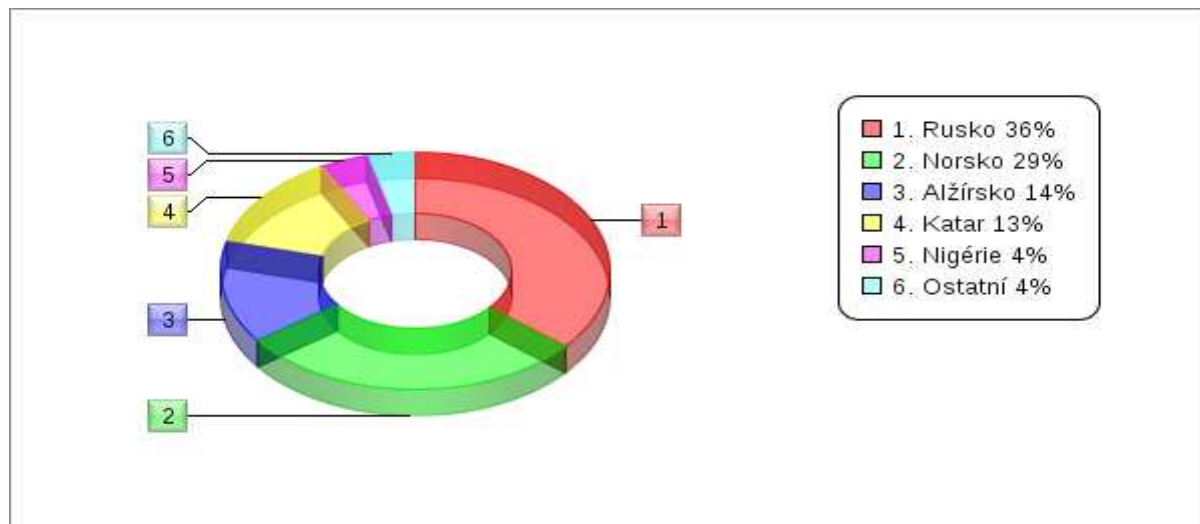
Energetické vztahy mezi EU a Ruskem jsou dlouhodobě založeny na vzájemné závislosti (interdependenci). Plynovody a ropovody z Ruska směřují především na západ, tzn. do EU, která je solidním obchodním partnerem hradícím včas a pravidelně platby za dodávky hlavních energetických surovin – nejen ropy a zemního plynu, ale také uhlí. Rusko potřebuje tyto finanční prostředky (a také další evropské investice) k modernizaci energetické infrastruktury, rozvoji nových nalezišť ropy a plynu, a to především v hůře dostupných oblastech na severu a východu země. Rusko má poměrně velký zájem na diverzifikaci svých dodávek plynu do Evropy, které chce dosáhnout prostřednictvím snížení závislosti na tranzitních zemích. Příkladem je úspěšná výstavba plynovodu Nord Stream, který byl otevřen 8. listopadu 2011. Vede po dně Baltského moře a přivádí plyn přímo do Německa, tzn. bez rizik spojených s vedením přes tranzitní země. Dalším plánovaným projektem je plynovod South Stream z Ruska přes Černé moře na Balkán a do Itálie. Pro EU to bude znamenat dva relativně protichůdné efekty: Na jednu stranu se zvýší energetická bezpečnost EU tím, že dojde k diverzifikaci transportních energetických cest. Onou „druhou stranou této mince“ je negativní dopad na zájmy některých členských zemí EU, protože dojde ke snížení jejich politického a ekonomického významu pro Rusko. Jako příklad lze uvést Polsko, kterému se trasa plynovodu Nord Stream zcela vyhýbá [10, str. 66-67].

Závislost EU na dovozu nerostných surovin je zřejmá, na jejím území se nenacházejí žádná dostatečně významná naleziště na to, aby byla schopná fungovat nezávisle na importu energetických surovin. EU vlastní pouze asi dvě procenta světových zásob ropy a čtyři procenta zemního plynu, které lze využít v průběhu následujících dvaceti let. Země EU disponují také přibližně čtyřmi procenty světových zásob uhlí [104]. EU je proto nucena dovážet energetické suroviny, a to i z jiných zemí než jen z Ruska. V případě ropy se jedná především o Norsko, Saudskou Arábii, Libyi, Kazachstán a Írán. Co se týká uhlí tak to kromě Ruska pochází hlavně z Jihoafrické republiky, Austrálie, Kolumbie, USA a Indonésie, viz [101, str. 42-44]. Nicméně interdependenci EU a Ruska na poli energetiky lze na úvod demonstrovat jednak Grafem 4.5, který znázorňuje import zemního plynu do EU podle země původu, a rovněž několika údaji:

- Z Ruska pochází - 36 procent z celkového importu zemního plynu, 31 procent z celkového importu ropy a 30 procent z celkového importu uhlí;

- Do EU směřuje – 80 procent ruského exportu ropy, 70 procent ruského exportu zemního plynu a 50 procent ruského vývozu uhlí [102].

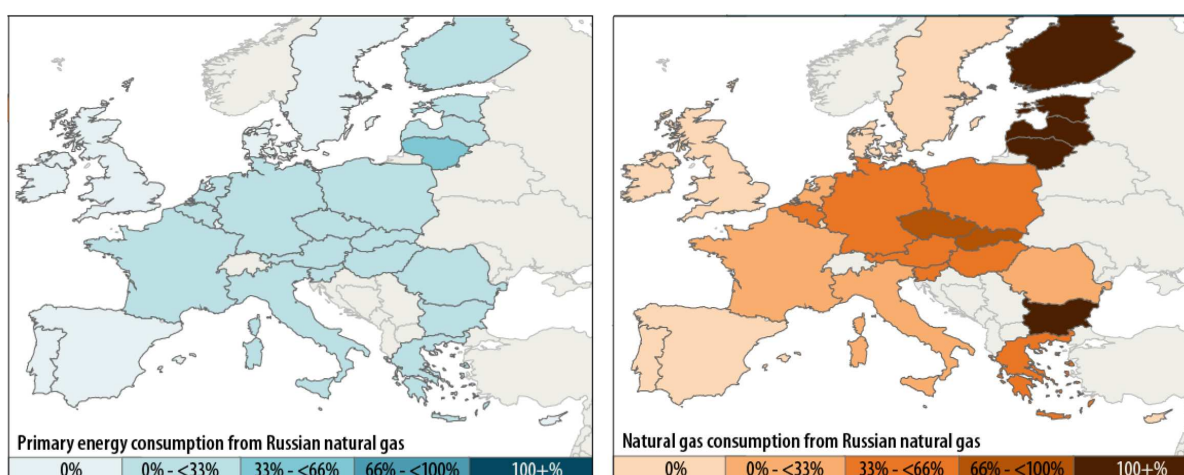
Graf 4.5 Import zemního plynu do EU podle země původu, v %

Zdroj: Europe's Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification [103], vlastní zpracování

Je zjevné, že plynulost dodávek energetických surovin je velmi důležitou oblastí. Nicméně EU se v posledních letech koncentruje především na dodávky zemního plynu z Ruska. Tato problematika je ze strany odborné veřejnosti nejvíce sledována. Proto se i tato část o vzájemné závislosti EU a Ruska dále soustředí jen na sektor zemního plynu. Na Obrázku 4.1 je patrná míra závislosti jednotlivých zemí EU na ruském plynu.

Obrázek 4.1 Závislost EU na ruském zemním plynu

Zdroj: Europe's Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification [103]

Jeho levá část je tvořena spotřebou primární energie⁴⁹ z ruského plynu, podíl nepřesahuje 40 procent pro žádnou zemi EU. Pravá část znázorňuje přímou spotřebu ruského zemního plynu a je zde jasně vidět stoprocentní závislost některých zemí [103]. Na ruském zemním plynu jsou plně závislé Slovensko, Rumunsko, Bulharsko a Pobaltské země. Za nimi je Rakousko (82 %), Maďarsko (81 %), Česká republika (75 %), Německo (45 %), Itálie (37 %) a Francie (21 %) [104].

Důvodem proč se EU tak soustředí právě na sektor zemního plynu je zabezpečení plynulých dodávek, protože tomu není tak dávno, kdy se EU musela potýkat s jejich přerušením, které mělo přímý dopad na obyvatele. Důvodem byly spory mezi Ruskem a Ukrajinou (tranzitní země) během českého předsednictví v lednu 2009. Ukrajina byla obviněna, že z potrubí nelegálně odčerpává plyn, který byl určen pro evropské zákazníky. Šestého ledna pak došlo k úplnému zastavení dodávek plynu do Rumunska, Bulharska, Řecka, Makedonie, Srbska a Chorvatska. Krátce na to přestal plyn do Evropy proudit úplně, což byl samozřejmě problém, protože některé země (např. Bulharsko) neměly dostatečné zásoby na to, aby se s takovým výpadkem vyrovnaly. Po mnoha peripetiích došlo 20. ledna 2009 k obnově dodávek. Tato situace jen potvrzuje energetickou závislost EU na Rusku a její snahu o diverzifikaci zdrojů [105].

Jak uvádí Tichý ve svém článku „*Vztahy mezi EU a Ruskem v sektoru zemního plynu*“ [104], interdependenci jako rámec vztahů mezi EU a Ruskem lze shrnout do několika závěrů:

1. Finanční závislost Ruska na evropském trhu je výrazná a tvoří podstatnou část ruského rozpočtu i podílu na exportu, nehledě na významný podíl na tvorbě HDP. Vzájemnou závislost mezi Ruskem a EU lze označit jako asymetrickou v neprospěch Ruska. Zatímco zranitelnost EU by v důsledku zastavení importu plynu byla relativně menší, neboť část energetické spotřeby může nahradit jinými dodavateli (zvýšený import norského či severoafrického plynu) či jinými zdroji energie (jaderná energie, LNG). Zranitelnost Ruska by byla zasažena daleko více, neboť to by své finanční příjmy nemělo čím nahradit. Zároveň Rusko v současnosti, ale ani v krátkodobém či střednědobém časovém horizontu nedisponuje plnohodnotnou alternativou, jde-li o přesměrování plynu.

2. Rusko je ve výhodnější pozici vůči většině nových členských států EU, které jsou dlouhodobě závislé na dodávkách energetických komodit, zejména plynu z Ruska. Jedná

⁴⁹ Primární energie je základním zdrojem energie používaným pro výrobu elektřiny.

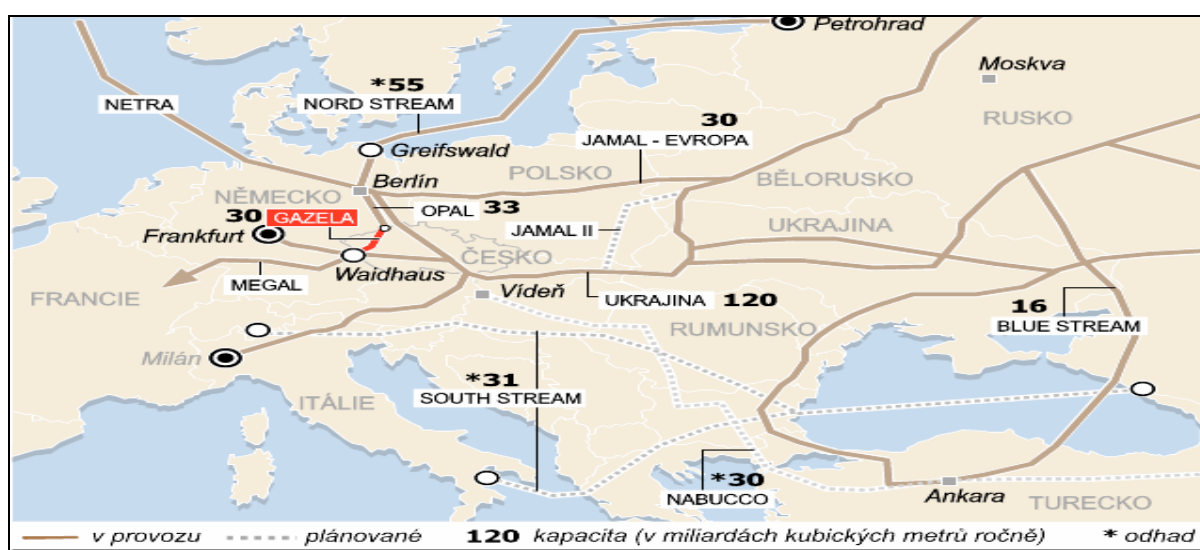
se o asymetrickou interdependenci v jejich neprospěch, protože pro tyto země by úplné zastavení energetických dodávek mohlo mít katastrofální následky (leden 2009 lze brát jako varování). Zároveň výrazná závislost na ruském plynu činí tyto nové členské státy silně zranitelné vůči případnému využívání energetických komodit ze strany Ruska.

3. Asymetrická interdependencence a vysoká citlivost způsobují konflikt ve vztazích mezi EU a Ruskem. Obě strany jsou proto velmi citlivé vůči ukončení energetického obchodu. Tento poměr vede v důsledku obav z jednostranného přerušení energetických vztahů k přijetí takových opatření (na straně EU snížení energetické závislosti a zmírnění finanční závislosti na straně Ruska), která přinesou zlepšení pozice jednoho vůči druhému. Vzájemná zranitelnost naopak posiluje energetickou spolupráci mezi EU a Ruskem.

4.3.4 Nové plynovody

Zemní plyn z Ruska je do Evropy, resp. do EU dodáván výhradně skrze plynovody. EU se v zájmu zajištění své energetické bezpečnosti snaží o zajištění nových přepravních cest pro zemní plyn, který by nepocházel z Ruska. Oproti tomu ruská strana se také snaží o budování nových přepravních cest pro svůj plyn s tím rozdílem, že chce sice zachovat jejich směr do EU, ale chce se vyhnout tranzitním zemím. Konkrétně se jedná o stavbu tří nových plynovodů – Nord Stream (již v provozu), South Stream a Nabucco, jejichž trasy jsou viditelné v následujícím Obrázku 4.2.

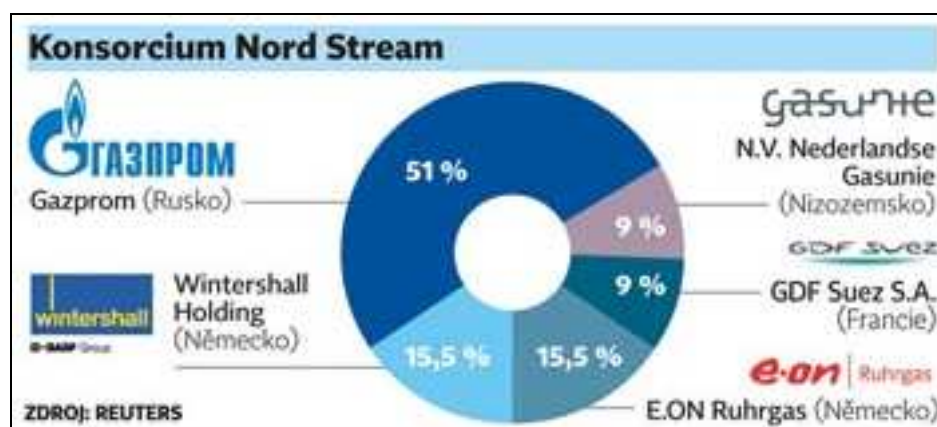
Obrázek 4.2 Evropské plynovody

Zdroj: Finanční noviny [106]

Plynovod **Nord Stream** byl otevřen 8. listopadu 2011. Jedná se o první plynovod, který vede přímo z Ruska do EU, konkrétně do Německa a obchází tak veškeré tranzitní země. I když se jedná o ruský projekt se společností Gazprom v čele, tak jeho realizace byla tak finančně náročná, že si vyžádala i účast evropských společností, viz Obrázek 4.3. Tento projekt sice zajišťuje stabilnější dodávky především pro Německo, kde ústí, ale na druhou stranu zvyšuje zranitelnost celé střední Evropy, protože do něj byla přesunuta část dodávek, které plynuly přes Polsko, Slovensko a ČR. Tyto země tak hlavně přišly o značnou část tranzitních poplatků a především Polsko i o část politického a ekonomického vlivu [107]. Tento problém byl částečně vyřešen zprovozněním plynovodu **Gazela** (14. ledna 2013), který vede po českém území. Jedná se v podstatě o dokončení projektu Nord Stream. Gazela spojuje plynovody Opal na severu Německa a Megal na jihu, je na čtyřech místech propojena s českou přepravní soustavou a má tak strategickou roli v případě přerušení dodávek plynu z Ruska přes Ukrajinu, což se stalo v roce 2009 [108]. Soustava plynovodů může dodávat plyn oběma směry, tedy z Německa do i z ČR a na Slovensko. Plynovod tak diverzifikuje zdroje v rámci Evropy. Prioritně je plynovod tranzitní, může být ale využíván i pro potřeby ČR [109].

Obrázek 4.3 Podíly jednotlivých společností

Zdroj: Ihned.cz [107]

Druhým ruským projektem je plynovod **South Stream**, v němž má společnost Gazprom opět padesátiprocentní podíl. Dále se tohoto projektu účastní společnosti z Bulharska, Srbska, Maďarska, Rakouska, Itálie, Německa, Francie a Slovinska, viz [111]. Výstavba tohoto plynovodu začala v prosinci 2012 a nejprve by měla být vybudována jeho podmořská část v délce 925 kilometrů, která povede Černým mořem do bulharského přístavu

Varna. Původně měl South Stream, jehož trasa pokračuje po opuštění bulharského území přes Srbsko a Maďarsko, končit v rakouském Arnoldsteinu. Nakonec ale mezinárodní konsorcium, v němž má ještě dvacetiprocentní podíl italský koncern Eni a patnáctiprocentní německý Winterhall a francouzský Edf, rozhodlo o tom, že konečnou stanicí projektu bude italské Tarvisio, kam plynovod dorazí cestou přes Slovinsko, viz Příloha č. 5. Plynovod se tak opět vyhýbá Ukrajině, včetně jejích teritoriálních vod. Plnohodnotné zajištění dodávek zemního plynu pomocí plynovodu South Stream je plánováno na rok 2017 [110].

Stavba plynovodu **Nabucco** je evropským projektem a příkladem snahy o diverzifikaci zdrojů, který by měl být transportní cestou pro kaspický plyn do Evropy. To vše bez účasti Ruska. Nicméně tento projekt se již od počátku potýká s mnohými problémy. Od projektu již odstoupily dvě společnosti, britská BP a německá RWE. Přidala se ale společnost Sah Deniz II, která bude těžit strategickou surovinu ve stejnojmenném ázerbájdžánském nalezišti⁵⁰. Dále se projektu účastní společnosti z Bulharska, Turecka, Maďarska, Rakouska a Rumunska, viz [113]. Podstatně vyšší cena oproti původně plánované (12 až 15 mld. Euro místo plánovaných 8 mld.) zapříčinila, že délka plynovodu byla zkrácena z původně plánovaných 3300 kilometrů na současných 1300 kilometrů. Realizovat by se tedy měla trasa „Nabucco West“, tzn. přeprava z Turecka přes Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko do Rakouska, viz Příloha č. 6. Konečné rozhodnutí o trase je očekáváno v červnu 2013. Rovněž došlo ke snížení přepravní kapacity – z původních 32 miliard kubických metrů plynu ročně na cca 16 miliard kubíků [112]. Jak je uvedeno na stránkách plynovodu Nabucco, tak samotná stavba začne ve chvíli, kdy bude dosaženo všech potřebných finálních rozhodnutí ohledně přepravy plynu a bude trvat čtyři až pět let [115].

Politické, ekonomické a energetické vztahy EU a Ruska jsou velmi rozsáhlou oblastí. Vzájemná spolupráce je primárně zakotvena v Dohodě o partnerství a spolupráci z roku 1997, na jejíž revizi se pracuje již od roku 2008. Kromě snah o spolupráci existují i konfliktní

⁵⁰ Ruský monopolní vývozce plynu Gazprom se však snaží cestu EU k novému plynovodu zkomplikovat. Do budoucna srazí dostatek plynu od Ázerbájdžánu. Šéf Gazpromu Alexej Miller totiž v září 2010 podepsal s ázerbájdžánským státním podnikem SOCAR v rámci návštěvy ruského prezidenta Dmitrije Medvěděva v Baku dohodu, podle níž v roce 2011 zdvojnásobil svůj odběr zemního plynu na dvě miliardy krychlových metrů. Ve smlouvě je dále stanoveno, že od roku 2012 pak bude moci kupovat ještě více. Gazprom si tak do budoucna pojistil ázerbájdžánské dodávky pro svůj projekt plynovodu South Stream, který má konkurovat evropskému projektu Nabucco [114].

témata, které vzájemné vztahy narušují, např. konflikt Ruska s Gruzíí v roce 2008. Nicméně i přesto jsou obě země nepostradatelnými partnery v rámci ekonomické spolupráce, kde Rusko je třetím nejdůležitějším obchodním partnerem EU a v opačném případě je EU nejvýznamnějším obchodním partnerem Ruska. Jádrem vzájemných vztahů, na kterém je založena i fungující politická a ekonomická spolupráce, je vzájemná energetická spolupráce, jež je založena na vzájemné závislosti. EU se nemůže obejít bez dodávek ruských surovin a Rusko se nemůže obejít bez finančních prostředků, které za tyto suroviny obdrží. Rovněž zahraniční investice směřují především do energetického sektoru, což je patrné na projektech nových plynovodů. Zejména v případě ruského plynovodu Nord Stream, který byl zatím jako jediný plně realizován, je viditelný zájem zemí EU o spolupráci a účast v tomto projektu i přes to, že EU má svůj vlastní projekt plynovodu – Nabucco.

Je více než jasné, že EU a Rusko se vzájemně potřebují a spolupráce by měla být i v budoucnu podporována. Jakákoliv jiná varianta by byla vzhledem ke všem zmíněným faktům pro obě strany krajně nevýhodná.

5 Závěr

Rusko od doby, kdy se rozpadl Svaz sovětských socialistických republik, prošlo mnohými změnami, a to jak na úrovni politické, tak i na úrovni ekonomické. Počátek devadesátých let je spojen s prohlubující se hospodářskou krizí, která zapříčinila naprostou nekonkurenceschopnost ruské ekonomiky. Nicméně s nástupem Vladimíra Putina do prezidentského úřadu v roce 2000 se Rusko začalo měnit. Ač prezident Putin zavedl velmi důsledný způsob vlády a západ jej za to mnohokrát kritizoval, tak ruská ekonomika se stabilizovala, začala růst a v roce 2010 se nacházela na sedmé pozici v rámci deseti zemí, které se nejvíce podílí na světovém HDP. Zásadním problémem, který by mohl ruskou ekonomiku do budoucna ohrozit, je její příliš jednostranná orientace na export nerostných surovin. Právě příjmy z jejich exportu tvoří jádro příjmů ruské ekonomiky: Palivo-energetický komplex je zdrojem 30 procent příjmů federálního rozpočtu, 20-25 procent objemu HDP a 60 procent exportních příjmů Ruska, viz subkapitola o postavení Ruska ve světovém obchodu s nerostnými surovinami.

V úvodu práce byl stanoven cíl – charakterizovat nejen současné postavení Ruska ve světové ekonomice a mezinárodně politických vztazích, ale také vyhodnotit úroveň a formu vzájemných vztahů Ruska a Evropské unie. Cíle mé diplomové práce byly naplněny především ve třetí a čtvrté kapitole, které jednoznačně potvrzují, že Rusko je v současné době opět velmi silným ekonomickým hráčem s nemalým vlivem, který nyní může být uplatňován také v rámci WTO, do které bylo přijato dne 22. srpna 2012 po téměř dvou desetiletích jednání. Co se týká úrovně a formy vztahů EU a Ruska, je nutné položit si otázku, která vychází ze stanovené *hypotézy*: Jedná se skutečně o partnerství nebo o určitou vzájemnou závislost? Obě strany se v oblastech obchodu i energetiky snaží spolupracovat jako partneři, protože dobře vědí, že úroveň interdependence v těchto oblastech je již příliš vysoká na to, aby mohly zaujmout jiný postoj. Vysokou interdependenci EU a Ruska potvrzuje subkapitola 3.2.1 týkající se bilaterálního obchodu mezi EU a Ruskem a následně subkapitola 3.3.3, která dokazuje vzájemnou závislost EU a Ruska. V rámci subkapitoly 3.3.3 lze konkrétně odkázat na Obrázek 3.1, který jednoznačně vykresluje závislost EU na ruském zemním plynu. Zde je však třeba podotknout, že i přes veškeré snahy o partnerskou spolupráci, dochází při krizových situacích i k jisté „*demonstraci síly*“, jako příklad lze použít situaci z počátku roku 2009, kdy byly přerušeny dodávky ruského plynu do Evropy kvůli sporu Ruska a Ukrajiny.

Smluvně jsou vzájemné vztahy založeny na Dohodě o partnerství a spolupráci z roku 1997 a již několik let se jedná o nové dohody. Nicméně v současné době je zřejmě nejdiskutovanější otázkou stavba nových plynovodů, protože energetická spolupráce tvoří těžiště vzájemných vztahů. Plynovod Nord Stream, který je jako jediný v provozu, je ukázkou spolupráce na politické, ekonomické i energetické úrovni. Nemalá část prostředků na jeho realizaci pochází ze zemí EU, které jsou si dobře vědomy nepostradatelnosti dobrých vztahů s Ruskem. Jako příklad lze uvést Německo, kde plynovod Nord Stream ústí. V konsorciu Nord Stream mají významný podíl dvě německé společnosti, konkrétně se jedná o Winterhall a E-on, obě se stejným podílem 15,5 procenta. Oproti úspěšnosti plynovodu Nord Stream je evropský projekt plynovodu Nabucco značně problémový a lze se domnívat, že v budoucnu by mohlo dojít k situaci, že bude zcela nahrazen opět ruským projektem plynovodu South Stream, který je již budován a hlavně se ani zdaleka nepotýká s takovými komplikacemi jako Nabucco. Dlouhodobé snahy EU o diverzifikaci zdrojů jsou tak značně ohroženy, protože i přesto, že jsou budovány nové cesty na přepravu plynu, tak se stále jedná převážně o ruský plyn. Rusko totiž velmi dobře ví, že má v EU spolehlivého partnera, a proto se snaží o přímou dopravu plynu na její území bez problémů způsobovaných tranzitními zeměmi. Tato energetická závislost EU na Rusku je zároveň obchodní závislostí Ruska na EU, která je jeho nejvýznamnějším obchodním partnerem s celkovým podílem 41,9 procenta. Do EU totiž kromě jiného zboží směřuje 80 procent ruského exportu ropy, 70 procent ruského exportu zemního plynu a 50 procent ruského vývozu uhlí. Právě import zemního plynu z Ruska se podílí 36 procenty na celkovém importu této suroviny do EU (následuje Norsko s 29 procenty a Alžírsko se 14 procenty), viz subkapitola 3.3.3 o vzájemné závislosti EU a Ruska.

Na závěr lze konstatovat, že EU a Rusko jsou prokazatelně natolik hluboce propojené, že by v budoucnu ani pro jednu stranu nebylo výhodné, aby spolu mocensky či jakýmkoliv jiným způsobem soupeřily. Jednoduše řečeno, vzájemně se potřebují a spolupráce by měla být i nadále podporována z obou stran.

Seznam literatury

Knižní publikace:

- [1] FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 803 s. ISBN 978-807-3252-236.
- [2] LACINA, Lubor a Jan OSTŘÍŽEK. *Učebnice evropské integrace*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Barrister, 2011, 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0.
- [3] JANÍČEK, Ladislav, Miloš DRDLA a Karel RAIS. *Instituce, ekonomická, bezpečnostní a sociální politika*. 1. vyd. Praha: Computer Press, 2002, 294 s. ISBN 80-722-6819-8.
- [4] WEIDENFELD, Werner. *Evropská unie od A do Z: Příručka evropské integrace*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1997, 398 s. ISBN 80-718-4413-6.
- [5] BINDI, Federiga M. *The foreign policy of the European Union: Assessing Europe's role in the world*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2010, 367 s. ISBN 978-081-5701-408.
- [6] ZLÝ, Bohumír. *Evropská unie a integrační procesy od A až do Z: výkladový slovník*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Ostrava: Montanex, 2001, 117 s. ISBN 80-722-5045-0.
- [7] NUGENT, Neill. *The government and politics of the European Union*. 6. ed., rev. Basingstoke, Hampshire [u.a.]: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-023-0000-025.
- [8] BALDWIN, Richard E. a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 478 s. ISBN 978-80-247-1807-1.
- [9] GREGOR, Jan a Miroslava ŠAFRÁNKOVÁ. *Rusko členem EU?: (historické, kulturní, geopolitické a socioekonomické aspekty)*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010, 138 s. ISBN 978-808-6708-935.
- [10] BALABÁN, Miloš a Antonín RAŠEK. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, 133 s. ISBN 978-802-4617-213.
- [11] KARÁSKOVÁ, Ivana. *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu*. 1. vyd. Praha: Matfyzpress, 2011, 134 s. ISBN 80-737-8149-2.

[12] *Lisabonská smlouva: konsolidovaný text Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy*. Praha, 2008, 508 s. ISBN 978-808-7041-383.

Internetové zdroje a elektronické monografie:

[13] Smlouvy. *EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie* [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#founding>.

[14] Tři pilíře EU. *Encyklopedie* [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: <http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=6&tema=44>.

[15] Společná zahraniční a bezpečnostní politika. *Europa: Přehledy právních předpisů EU* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0025_cs.htm.

[16] Analýza dopadů Lisabonské smlouvy. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>.

[17] PŘEHLED: Jak šel čas při ratifikaci Lisabonské smlouvy. *IDnes.cz* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/prehled-jak-sel-cas-pri-ratifikaci-lisabonske-smlouvy-pdh-/domaci.aspx?c=A090218_104724_domaci_jw.

[18] Vítězství Lisabonské smlouvy v Irsku - 03/10/2009. *Evropská komise* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/news/eu_explained/091003_1_cs.htm.

[19] Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. *Europa: Přehledy právních předpisů EU* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0009_cs.htm.

[20] Vysoký představitel pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku / Evropská služba pro vnější činnost. *Rada Evropské unie* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Background-HighRepresentative_CS.pdf.

[21] Evropská unie ve světě. *Evropská unie: Vnější činnost* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/what_we_do/index_cs.htm.

- [22] Společná bezpečnostní a obranná politika. *Europa: Přehledy právních předpisů EU* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0026_cs.htm.
- [23] Společná bezpečnostní a obranná politika. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_bezpecnostni_a_obranna_politika.html.
- [24] *European Defence Agency* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: <http://www.eda.europa.eu/>.
- [25] United States of America. *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/us/index_en.htm.
- [26] Kjótský protokol. *Evropská komise: Zastoupení v České republice* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_219_cs.htm.
- [27] EU relations with the African, Caribbean and Pacific Group of States (ACP). *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/acp/index_en.htm.
- [28] European Union (EU) and Latin America. *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/la/index_en.htm.
- [29] The EU and the Rio Group. *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/la/riogroup_en.htm.
- [30] Mercosur – (Common Market of the South). *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/mercosur/index_en.htm.
- [31] China. *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/china/index_en.htm.
- [32] Russia. *European Union: External Action* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/russia/index_en.htm.

- [33] Russia. *European Commission: Trade* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/russia/index_en.htm.
- [34] EU vítá přistoupení Ruska k WTO po 18 letech jednání. *Evropská komise: Zastoupení v České republice* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/12_906_cs.htm.
- [35] Evropská unie a svět. *Euroskop.cz* [online]. [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet/>.
- [36] Bojová uskupení Evropské unie a vztah k České republice. *Ministerstvo obrany a Armáda České republiky* [online]. [cit. 2013-2-13]. Dostupné z: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=13642>.
- [37] The role of EU Battlegroups in European defence. *Isis Europe: International Security Information Service, Europe* [online]. [cit. 2013-2-18]. Dostupné z: http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/publications-downloads/esr56_EUBattlegroups-June2012%20MH_2.pdf.
- [38] EU Battlegroups. *European Parliament* [online]. [cit. 2013-2-18]. Dostupné z: https://http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/eu_battlegroups/_eu_battlegroups_en.pdf.
- [39] Sovětský svaz v době stalinismu. *Dějepis.com* [online]. [cit. 2013-2-20]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=022&pod=2>.
- [40] Základní informace o Republice Baškortostán. *BusinessInfo.cz* [online]. [cit. 2013-2-20]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zakladni-informace-baskortostan-480.html>.
- [41] Republika Tatarstán. *BusinessInfo.cz* [online]. [cit. 2013-2-20]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/republika-tatarstan-zakladni-informace-406.html>.
- [42] Čečensko. *CHECHNYA.cz* [online]. [cit. 2013-2-20]. Dostupné z: http://www.cecna.cz/?cz_info=.
- [43] Životopis Vladimira Putina. *Hlas Ruska* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: http://czech.ruvr.ru/2012_05_06/73889277/.
- [44] Yukos. *Khodorkovsky: Biography* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: <http://www.khodorkovsky.com/biography/yukos/>.

- [45] Paris Club Website. *Paris Club* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: <http://www.clubdeparis.org/en/>.
- [46] Politkovská – dva výstřely ve výtahu – dodnes neznáme vraha. *ČT24* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/138674-politkovska-dva-vystrely-ve-vytahu-dodnes-nezname-vraha/>.
- [47] Russian Reporter's Murder Was Meant as a Message, Investigator Says. *The New York Times* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2012/11/10/world/europe/russian-investigator-speaks-about-anna-politkovskaya-killing.html?_r=0.
- [48] MEDVĚDĚV Dmitrij Anatoljevič. Životopis. *Hlas Ruska* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: http://czech.ruvr.ru/2012_05_23/75758030/.
- [49] Změna ruské ústavy dostala zelenou od všech regionů. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=623166>.
- [50] Ruská opozice v defenzivě: domácí vězení, Sibiř, hladovka. *ČT24* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/214457-ruska-opozice-v-defenzive-domaci-vezeni-sibir-hladovka/>.
- [51] GDP Share of World Total (PPP) Data for All Countries. *Economy Watch* [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/economic-statistics/economic-indicators/GDP_Share_of_World_Total_PPP/#yearListing.
- [52] Russia. EU Bilateral Trade and Trade with the World. *DG Trade* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf.
- [53] Value of Imports and Exports by Country (Region) of Origin/Destination. *China Statistical Yearbook 2012* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2012/indexeh.htm>.
- [54] Value of Imports and Exports by Country (Region) of Origin/Destination. *China Statistical Yearbook 2011* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexeh.htm>.
- [55] Value of Imports and Exports by Country (Region) of Origin/Destination. *China Statistical Yearbook 2010* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2010/indexeh.htm>.

- [56] Čína si v roce 2012 objednala ruské zbraně v hodnotě přesahující 2 miliardy USD. *Hlas Ruska* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: http://czech.ruvr.ru/2013_02_20/Cina-si-v-roce-2012-objednala-ruske-zbrane-v-hodnote-presahujici-2-miliardy-USD/.
- [57] Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation. *The Shanghai Cooperation Organization* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: <http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp>.
- [58] Taletel. *Blogspot* [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: <http://taletel.blogspot.cz/>.
- [59] Statistical Yearbook of Ukraine for 2010. *Social Movement of Ukraine* [online]. [cit. 2013-2-27]. Dostupné z: <http://ecopravo.org.ua/2012/01/10/statistical-yearbook-of-ukraine-for-2010/>.
- [60] Ukraine. EU Bilateral Trade with the World. *DG trade* [online]. [cit. 2013-2-27]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113459.pdf.
- [61] EU – Ukraine – Russia Relations: Problems and Prospects. *Razumkov Centre* [online]. [cit. 2013-2-27]. Dostupné z: http://www.razumkov.org.ua/eng/files/category_journal/NSD_133-134_eng_1.pdf.
- [62] Trade in Goods with Russia. *United States Census Bureau* [online]. [cit. 2013-2-27]. Dostupné z: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4621.html>.
- [63] Nová smlouva START mezi USA a Ruskou federací podepsána v Praze. *Velvyslanectví USA v České republice* [online]. [cit. 2013-3-1]. Dostupné z: <http://czech.prague.usembassy.gov/start.html>.
- [64] Smlouva START vstupuje v platnost. Rusko a USA mají snížit arzenály o třetinu. *Ihned.cz* [online]. [cit. 2013-3-1]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-49788690-smlouva-start-vstupuje-v-platnost-rusko-a-usa-maji-snizit-arzenaly-o-tretinu>.
- [65] Rusko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. [cit. 2013-3-4]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19086.html>.
- [66] Stav ruské ekonomiky v roce 2011. *European Business Consortium* [online]. [cit. 2013-3-4]. Dostupné z: <http://www.business-consortium.cz/podnikani-rusko/stav-ruske-ekonomiky-v-roce-2011/>.

- [67] Russian Agriculture in 2012: Preliminary Results. *AGROINFO* [online]. [cit. 2013-3-6]. Dostupné z: <http://agroinfo.info/en/news/rassian-agriculture-in-2012/>.
- [68] Ministerial Conference approves Russia's WTO membership. *World Trade Organization* [online]. [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_16dec11_e.htm.
- [69] Dohoda s Gruzii otevírá Rusku dveře do WTO. *EurActiv.cz* [online]. [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/dohoda-s-gruzii-otevira-rusku-dvere-do-wto-009306>.
- [70] Guide to Country Comparisons: Energy. *The Word Factbook* [online]. [cit. 2013-3-9]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html>.
- [71] Brief History. *Organization of the Petroleum Exporting Countries* [online]. [cit. 2013-3-10]. Dostupné z: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm.
- [72] Výskyt ropy v současnosti. *Petroleum.cz* [online]. [cit. 2013-3-10]. Dostupné z: <http://www.petroleum.cz/ropa/vyskyt-ropy-soucasnost.aspx>.
- [73] Brief Information. *Communist Party of the Russian federation* [online]. [cit. 2013-3-21]. Dostupné z: <http://cprf.ru/about-us/>.
- [74] Rusko kritizovalo "Přátele Sýrie" za podporu "extremistů". *České noviny.cz* [online]. [cit. 2013-3-21]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/rusko-kritizovalo-pratele-syrie-za-podporu-extremistu/908124>.
- [75] Blíží se vyvrcholení konfliktu v Sýrii? Povstalci obsadili hranice s Tureckem a Irákem. *Ihned.cz* [online]. [cit. 2013-3-21]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet-blizky-vychod/c1-56652950-blizi-se-vyvrcholeni-konfliktu-v-syrii-povstalci-obsadili-hranice-s-tureckem-a-irakem>.
- [76] Chemický útok v Sýrii zůstává záhadou. OSN se ho pokusí objasnit. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-3-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/chemicke-zbrane-v-syrii-0vr-/zahranicni.aspx?c=A130321_172114_zahranicni_pps.
- [77] OSN prošetří použití chemických zbraní v Sýrii. *ČT24* [online]. [cit. 2013-3-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/219793-osn-prosetri-pouziti-chemickych-zbrani-v-syrii/>.

- [78] POPESCU, Mark Leonard. A power audit of EU-Russia relations [online]. London: European Council on Foreign Relations, 2007 [cit. 2013-03-22]. ISBN 978-190-6538-002. Dostupné z: http://ecfr.3cdn.net/1ef82b3f011e075853_0fm6bphgw.pdf.
- [79] Ruská federace. *Evropský parlament* [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_6.4.2.pdf.
- [80] O městě Khanty Mansiysk. *Oficiální webové stránky města Khanty Mansiysk* [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: <http://www.admhmansy.ru/>.
- [81] Třicátý summit EU-Rusko: další postup. *Evropská rada* [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/30th-eu-russia-summit-a-way-forward?lang=cs>.
- [82] Report containing the European Parliament's recommendations to the Council, the Commission and the European External Action Service on the negotiations of the new EU-Russia Agreement (2011/2050(INI)). *European Parliament* [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2012-0338&format=XML&language=EN>.
- [83] EU-Russia relations: towards a new agreement? *Library of the European Parliament* [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: <http://libraryeuroparl.wordpress.com/2012/12/10/eu-russia-relations-towards-a-new-agreement/>.
- [84] EU-Russia Summit, Brussels, 20-21 December 2012. *European Union External Action* [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/russia/summit_en.htm.
- [85] Political framework. *Delegation of the European Union to Russia* [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/political_relations/political_framework/index_en.htm#.
- [86] Visa Issues. *Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union* [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z: <http://www.russianmission.eu/en/visa-issues>.
- [87] Visas and Readmission. *Delegation of the European Union to Russia* [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/fields_cooperation/visas_readmission/index_en.htm.
- [88] Matvijenková chce se Zemanem projednat víza pro Rusy. *ČT24* [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/219442-matvijenkova-chce-se-zemanem-projednat-viza-pro-rusy/>.

- [89] EU a Rusko jsou blíže ke vzájemnému zrušení víz. *ČT24* [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/153550-eu-a-rusko-jsou-blize-ke-vzajemnemu-zruseni-viz/>.
- [90] Vztahy Evropské unie a Ruska. *EurActiv.cz* [online]. [cit. 2013-3-25]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/link-dossier/vztahy-evropske-unie-a-ruska-000047>.
- [91] Rusko: Investiční klima. *BusinessInfo.cz* [online]. [cit. 2013-3-27]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-investicni-klima-19091.html>.
- [92] Glossary: Standard International Trade Classification (SITC). *European Commission* [online]. [cit. 2013-3-27]. Dostupné z: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Standard_international_trade_classification_\(SITC\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Standard_international_trade_classification_(SITC)).
- [93] Russia. *DG Trade* [online]. [cit. 2013-3-27]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111720.pdf.
- [94] Working Party seals the deal on Russia's membership negotiations. *World Trade Organization* [online]. [cit. 2013-3-27]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_10nov11_e.htm.
- [95] ROZHODNUTÍ RADY o postoji, který se má zaujmout jménem Evropské unie v rámci příslušných orgánů Světové obchodní organizace k přistoupení Ruské federace ke Světové obchodní organizaci. *EUR – Lex: Přístup k právu Evropské unie* [online]. [cit. 2013-3-27]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0720:FIN:CS:PDF>.
- [96] Offshore centrum: Ráj pro vaše podnikání? *Měšec.cz* [online]. [cit. 2013-3-29]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/offshore-centrum-raj-pro-vase-podnikani/>.
- [97] Companies with Gazprom's participation and other affiliated entities. *Gazprom* [online]. [cit. 2013-3-29]. Dostupné z: <http://www.gazprom.com/about/subsidiaries/list-items/>.
- [98] Russian Business Expansion. *Center for Security Studies* [online]. [cit. 2013-3-29]. Dostupné z: <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-34.pdf>.
- [99] Russian energy investments in Europe. *University of Turku* [cit. 2013-3-29]. Dostupné z: http://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/yksikot/PEI/raportit-ja-tietopakettit/Documents/Ehrstedt_Vahtra_42008.pdf.

- [100] Annual Report 2011. *Lukoil Company* [online]. [cit. 2013-3-29]. Dostupné z: http://www.lukoil.com/materials/doc/Annual_Report_2011/LUKOIL_AR_2011_ENG.pdf.
- [101] Energy, Transport and Environment Indicators. *Eurostat* [online]. [cit. 2013-3-30]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-12-001/EN/KS-DK-12-001-EN.PDF.
- [102] EU-Russia Energy Relations. *European Commission* [online]. [cit. 2013-3-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm.
- [103] Europe's Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification. *Federation of American Scientists* [online]. [cit. 2013-3-30]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42405.pdf>.
- [104] Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. *Central European Political Studies Review* [online]. [cit. 2013-3-31]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=451>.
- [105] Zemní plyn, energetická bezpečnost a vztahy s Ruskem. *EurActiv.cz* [online]. [cit. 2013-3-31]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/zemni-plyn-energeticka-bezpecnost-a-vztahy-s-ruskem-000057>.
- [106] Evropské plynovody. *Finanční noviny* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://www.financninoviny.cz/zpravy/index_img.php?id=250849.
- [107] Nord Stream už funguje, ale energetická bezpečnost střední Evropy je stále nejistá. *Ihned.cz* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-53610430-nord-stream-obira-sousedy-o-penize-i-o-konkurenci>.
- [108] Nord Stream je hotov. Plynovod Gazela za 10 miliard propojil Rusko s Německem. *Ihned.cz* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-59119710-nord-stream-je-hotov-plynovod-gazela-za-10-miliard-propojil-rusko-s-nemeckem>.
- [109] Plynovod Gazela startuje, posílí energetickou bezpečnost země. *ČT24* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/210865-plynovod-gazela-startuje-posili-energetickou-bezpecnost-zeme/>.
- [110] Gazprom začíná stavět South Stream, konečná je v Itálii. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=765453>.

- [111] Project Structure. *South Stream* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.south-stream.info/en/pipeline/structure/>.
- [112] Smrt plynovodu Nabucco se odkládá. *Česká pozice* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.ceskapozice.cz/zahranici/geopolitika/smrt-plynovodu-nabucco-se-odklada>.
- [113] Shareholders. *Nabucco Gas Pipeline* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/shareholders_link.
- [114] Rusko chce dohodou s Ázerbájdžánem o nákupu plynu vyšachovat EU. *ČT24* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/100385-rusko-chce-dohodou-s-azerbajdzanem-o-nakupu-plynu-vysachovat-eu/>.
- [115] Timeline and Overview. *Nabucco Gas Pipeline* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/timeline_steps.
- [116] Joint projects. *European Commission* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/projects_en.htm.
- [117] Early Warning Mechanism. *European Commission* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/dialogue/warning_en.htm.
- [118] Eu-Russia Energy Dialog. *European Commission* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/dialogue/dialogue_en.htm.
- [119] Roadmap: EU-Russia Energy Cooperation until 2050. *European Commission* [online]. [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/doc/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf.

Interní zdroje poskytnuté Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky:

- [120] BALÁS, Dr. Péter P. DDG TRADE. Russia as a new member of the WTO.
- [121] JENÍKOVÁ, Milena. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Vstup Ruska do WTO – příležitost pro všechny.

Seznam zkratek:

ACP	Země Afriky, Karibiku a Pacifiku
BG	Bojové skupiny Evropské unie
BRIC	Brazílie, Rusko, Indie, Čína
BRICS	Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jihoafrická republika
COREPER	Výbor stálých zástupců
CU	Celní Unie
EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EDA	Evropská obranná agentura
EEAS	Evropská služba pro vnější činnost
EP	Evropský parlament
ESUO	Evropské sdružení uhlí a oceli
ESVČ	Evropská služby pro vnější činnost
EU	Evropská unie
FND	Fond národního blahobytu
HDP	Hrubý domácí produkt
ICBM	Mezikontinentální balistické rakety
KGB	Výbor státní bezpečnosti
LNG	Zkapalněný zemní plyn
LS	Lisabonská smlouva
MERCOSUR	Společný jižní trh
MGIMO	Státní institut mezinárodních vztahů v Moskvě
NATO	Severoatlantická aliance
NTA	Nová transatlantická agenda
OBSE	Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě
OPEC	Organizace zemí vyvážejících ropu
OSN	Organizace spojených národů
PCA	Dohoda o partnerství a spolupráci
PEK	Palivo-energetický komplex
PFM	Partnerství pro modernizaci
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
SLBM	Ponorková odpalovací zařízení

SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TEC	Transatlantická ekonomická rada
TEP	Transatlantické hospodářské partnerství
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
WTO	Světová obchodní organizace

Seznam použitých tabulek

Tabulka 3.1	Stav ruského hospodářství v roce 1993.....	36
Tabulka 3.2	Stav Ruska na počátku a konci vlády prezidenta Putina.....	39
Tabulka 3.3	Deset zemí s největším podílem na světovém HDP, 2010.....	41
Tabulka 3.4	Základní makroekonomické ukazatele.....	42
Tabulka 3.5	Podíl jednotlivých sektorů na tvorbě HDP v roce 2011 (v %).....	43
Tabulka 3.6	Struktura průmyslu a přírůstky jednotlivých oborů, v %.....	44
Tabulka 3.7	Top 5 zemí – ropa, 2011.....	47
Tabulka 3.8	Top 5 zemí – zemní plyn, 2011.....	48
Tabulka 3.9	Hlavní obchodní partneři Ruska, 2011.....	50
Tabulka 3.10	Hodnota exportu z Číny do Ruska a importu z Ruska do Číny, v dolarech.....	51
Tabulka 3.11	Export z Ukrajiny do Ruska a import z Ruska do Ukrajiny.....	52
Tabulka 3.12	Zboží: Export z USA do Ruska a import z Ruska do USA, v mil. dolarů.....	53

Seznam použitých obrázků

Obrázek 2.1	Pilířová struktura, tzv. Maastrichtský chrám.....	12
Obrázek 3.1	Deset největších ekonomik světa v roce 2050, měřené v HDP (miliardy USD, 2006), podle Goldman Sachs.....	52
Obrázek 4.1	Závislost EU na ruském zemním plynu.....	74
Obrázek 4.2	Evropské plynovody.....	76
Obrázek 4.3	Podíly jednotlivých společností.....	77

Seznam použitých grafů

Graf 4.1	Obchod mezi EU a Ruskem: Import z Ruska a export do Ruska, v tis. Euro.....	65
Graf 4.2	Obchod mezi EU a Ruskem: Import z EU a export do EU, v tis. Euro.....	66
Graf 4.3	Import EU z Ruska podle kategorií SITC 2011, v %.....	67
Graf 4.4	Export EU do Ruska podle kategorií SITC 2011, v %.....	68
Graf 4.5	Import zemního plynu do EU podle země původu, v %.....	74

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb, - autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB – TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. dubna 2013

Kateřina Kalužová
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1	Hlavní těžební oblasti ropy a zemního plynu v Rusku
Příloha č. 2	Rozhodnutí Rady
Příloha č. 3	Gazprom – dceřinné a přidružené společnosti v zemích EU
Příloha č. 4	Přehled majetku společnosti LUKOIL v Evropě
Příloha č. 5	Trasa plynovodu South Stream
Příloha č. 6	Trasa plynovodu Nabucco West

Příloha č. 1

Hlavní těžební oblasti ropy a zemního plynu v Rusku

Zdroj: Petroleum [72]

Poznámka:

Mezi hlavní roponosné oblasti v Rusku patří:

Timan - Pečorská pánev, zde mezi největší ložiska ropy patří:

- Samotlorské ložisko 125 mld. m³
- Priobskoje ložisko 80 mld. m³

V oblasti Volha – Ural je nejvýznamnější:

- Romaskinské ložisko přes 100 mld. m³

Černomořská a kaspická oblast:

- ložisko Kurmangaz (přes 40 mld. m³)

Zauralská západosibiřská pánev s největšími ložisky:

- Ljantorské (přes 80 mld. m³) a Fjodorovskoje (80 mld. m³)

Ložiska ropy byla nalezena také v okolí Sachalinu:

- ložisko Ayash se zásobami okolo 30 mld. m³

Příloha č. 2

EVROPSKÁ KOMISE

V Bruselu dne 10.11.2011
KOM(2011) 720 v konečném znění

2011/0320 (NLE)

Návrh

ROZHODNUTÍ RADY

**o postoji, který se má zaujmout jménem Evropské unie v rámci příslušných orgánů
Světové obchodní organizace k přistoupení Ruské federace ke Světové obchodní
organizaci**

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

1. SOUVISLOSTI NÁVRHU

Přehled podmínek přistoupení Ruské federace k WTO

I. ÚVOD

Členové Světové obchodní organizace (WTO) a Ruská federace dospěli do závěrečné fáze jednání o dohodě o podmínkách, na jejichž základě je Ruské federaci umožněno přistoupení k organizaci. Došlo k tomu po osmnácti letech jednání, která začala v roce 1993, kdy Ruská federace podala žádost o přistoupení k WTO. Dříve než bude EU moci formálně podpořit přistoupení Ruské federace k WTO, musí dojít ke schválení podmínek přistoupení Ruské federace prostřednictvím rozhodnutí Rady.

Následuje shrnutí podmínek přistoupení.

II. SHRUTÍ PODMÍNEK PŘISTOUPENÍ RUSKÉ FEDERACE K WTO PODLE ODVĚTVÍ

Dovozní cla

Celková průměrná konečná vázaná celní sazba Ruské federace je 7,6 %.

Průměrná konečná vázaná celní sazba pro průmyslové zboží činí 7,9 %, ale v jednotlivých odvětvích se pohybuje od nulového cla u výrobků podle dohody o informačních technologiích (ITA) přes nízké průměrné sazby u léčiv a zdravotnického zařízení (4,3 %), zemědělského zařízení (4,6 %), obuvi (5 %), chemických látek a stavebního zařízení (5,2 %) až po nejvyšší průměrné sazby u skla (11,1 %) a keramiky (12,2 %).

Statistiky obchodu za rok 2010 vykazují, že chemické látky, stroje a motorová vozidla jsou třemi klíčovými sektory, které se podílejí více než 60 % na celkovém vývozu z EU do Ruska. V těchto odvětvích se průměrná konečná vázaná celní sazba pohybuje v rozmezí od 5,3 % pro chemické látky, 6,5 % pro stroje a zařízení až po 9,2 % v případě vozidel a jejich částí a součástí.

U zemědělského zboží dosahuje odhadovaná průměrná konečná vázaná celní sazba 11,5 %, přičemž nejvyšší průměrné sazby se týkají rýže (20 %), mléčných výrobků (14,6 %) a rostlinných olejů (11,4 %).

V okamžiku přistoupení nedosáhne 6 992 z 11 327 celních položek listiny Ruské federace pro oblast zboží konečné vázané celní sazby, a bude se proto na ně vztahovat prováděcí období. Ke dni přistoupení Ruské federace k WTO se budou nejdéle plánovaná prováděcí období týkat motorových vozidel (sedm let) a některých chemických látek a nábytku (šest let).

Tyto průměrné vázané úrovně celních sazeb jsou velmi přiměřené, zejména ve srovnání se současnými průměrnými vázanými celními sazbami či dokonce uplatňovanými sazbami ostatních zemí BRIC. Například konečná vázaná celní sazba Číny na průmyslové zboží činí 10 % (průměrná uplatňovaná celní sazba – 8,7 %), Brazílie – 31,4 % (průměrná uplatňovaná celní sazba – 14,1 %) a Indie – 48,5 % (průměrná uplatňovaná celní sazba – 10,1 %).

V oblasti zemědělství je Čína vázaná odhadovanou průměrnou celní sazbou 15,6 % a Indie 31,8% sazbou.

Vývozní cla

Listina Ruské federace pro oblast zboží obsahuje závazné vývozní celní koncese a závazky týkající se široké škály produktů, zejména surovin, včetně ryb a mořských plodů, osiv, minerálních a chemických produktů, ropných a plynárenských produktů, rud kovů a šrotu, plastů, kůže a kožek, dřeva, buničiny, papíru, drahokamů a polodrahokamů.

Služby

Listina specifických závazků Ruské federace v oblasti služeb je velmi uspokojivá a zajišťuje evropským dodavatelům služeb významné tržní příležitosti. Rusko přijme závazky pro přístup na trh a národní zacházení u širokého spektra odvětví služeb, včetně odborných, počítačových a jiných služeb pro podnikání, stavebních, poštovních a kurýrních služeb, telekomunikace, služeb zpravodajských tiskových agentur, dopravních, distribučních, environmentálních a finančních služeb (pojišťovnictví, bankovníctví a obchodování s cennými papíry) a služeb v cestovním ruchu. Rusko rovněž přijalo závazek týkající se převodů fyzických osob poskytujících služby v rámci společností a obchodních návštěv, včetně návštěv osob odpovědných za zřízení obchodní přítomnosti.

Protokolární závazky

V závěrečné mnohostranné fázi procesu přistoupení se členové WTO společně snažili zajistit základní slučitelnost obchodního práva, právních předpisů, správních postupů a institucí Ruské federace a celní unie Ruské federace, Běloruské republiky a Republiky Kazachstán (dále jen „celní unie“), v případech, kdy Rusko předalo své vnitrostátní regulační pravomoci celní unii, s pravidly a dohodami WTO a příslušné závazky stanovili v protokolu o přistoupení a zprávě pracovní skupiny. Pro EU jsou zvláště důležité tyto body:

Obchodní práva

Závazek Ruska uplatňovat veškeré právní předpisy a jiná opatření týkající se dovozu nebo vývozu zboží v souladu s příslušnými ustanoveními Dohody o WTO, včetně Dohody o dovozním licenčním řízení a příslušných ustanovení GATT. Zejména s ohledem na regulaci dovozu alkoholických nápojů, léčiv a výrobků se šifrovací technologií Rusko souhlasilo, že pro zahájení celního řízení nebude vyžadovat dovozní licence ani povolení k výkonu činnosti. Veškerá povolení, předchozí povolení a požadavky na licence, pro které není v rámci ustanovení Dohody o WTO opodstatnění, se odstraní a ode dne přistoupení Ruska k WTO se přestanou používat.

Cenové politiky

Rusko se zavázalo uplatňovat veškerou stávající či budoucí regulaci cen výrobků a služeb způsobem, který je v souladu s Dohodou o WTO, a potvrdilo, že opatření týkající se regulace cen nebudou používána za účelem poskytování ochrany domácí produkci zboží a ani nebudou narušovat provádění závazků Ruska týkajících se služeb. V souvislosti s uplatňováním veškerých poplatků týkajících se železniční dopravy Rusko přijalo závazek poskytnout na dovoz a vývoz zacházení, jež nebude méně příznivé, než zacházení, jež je poskytnuto obdobným, přímo konkurujícím a nahraditelným výrobkům v rámci tuzemské přepravy, a to nejpozději do 1. července 2013. Pokud jde o zemní plyn, Rusko souhlasilo s tím, že zajistí,

aby výrobci a distributoři zemního plynu v Ruské federaci provozovali svoji činnost v souladu s běžnými obchodními úvahami a aby s ohledem na dodávky průmyslovým uživatelům, byly jejich náklady, včetně investic a nákladů na dopravu, návratné, a zároveň byly schopni dosahovat zisku.

Celní režimy a poplatky

V souvislosti s určováním celní hodnoty se Rusko zavázalo uplatňovat své právní předpisy a postupy v souladu s pravidly WTO. Jedná se zejména o to, že Rusko nebude používat žádnou formu minimální hodnoty, jako například referenční ceny, ani pevný sazebník pro určení celní hodnoty zboží. V souvislosti s určením specifických celní prohlášení, vstup nebo výstup některého zboží Rusko poskytlo vyčerpávající seznam takových opatření a přijalo závazek od nich ke dni přistoupení upustit, pokud by byly v rozporu s Dohodou o WTO. Rusko se zavázalo zajistit, že úroveň celních poplatků, včetně poplatků za celní odbavení, nepřesáhne náklady na poskytované služby. V souvislosti s tranzitními režimy Rusko uplatní veškeré své právní předpisy a jiná opatření upravující tranzit zboží (včetně energie), jako například předpisy a opatření upravující poplatky za silniční, železniční a leteckou přepravu zboží v tranzitu, a další celní a jiné poplatky spojené s tranzitem, v souladu s Dohodou o WTO.

Technické překážky obchodu

Rusko se zavázalo zajistit, že všechny technické předpisy, normy a postupy posuzování shody uplatňované na území Ruské federace budou respektovat zásady Dohody o technických překážkách obchodu WTO, včetně transparentnosti, nediskriminace a národního zacházení. Veškerá opatření, která Rusko uplatní v souvislosti s technickými překážkami obchodu, včetně opatření přijatých příslušnými orgány Euroasijského hospodářského společenství a celní unie, musí být v souladu s Dohodou o WTO.

Sanitární a fytosanitární opatření

Rusko se zavázalo vytvořit a uplatňovat všechna sanitární a fytosanitární opatření podle Dohody o WTO ode dne přistoupení k WTO. A konkrétně, sanitární a fytosanitární opatření se musí uplatňovat pouze v rozsahu nezbytném k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin; musí být založena na vědeckých zásadách a hodnocení rizik a podle možnosti rovněž na případných mezinárodních normách, pokynech a doporučeních; nesmí omezovat trh více, než je vyžadováno pro dosažení vhodné úrovně ochrany uplatňované v Ruské federaci; a musí začleňovat uplatňování zásady rovnocennosti.

Obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS)

Rusko přijalo závazek plně uplatňovat ustanovení Dohody TRIPS ode dne přistoupení k WTO, a to včetně ustanovení týkajících se dodržování těchto práv a bez přechodného období.

III. DOPORUČENÍ

Komise předkládá podmínky přistoupení Ruské federace k WTO ke schválení Radě a považuje je za vyvážený a rozsáhlý soubor závazků týkajících se otevření trhu a regulačních závazků, které přinesou značný prospěch Ruské federaci i jejím obchodním partnerům z WTO.

Návrh

ROZHODNUTÍ RADY

o postoji, který se má zaujmout jménem Evropské unie v rámci příslušných orgánů Světové obchodní organizace k přistoupení Ruské federace ke Světové obchodní organizaci

RADA EVROPSKÉ UNIE,

s ohledem na Smlouvu o fungování Evropské unie, a zejména na článek 91, čl. 100 odst. 2 a čl. 207 odst. 4 první pododstavec ve spojení s čl. 218 odst. 9 této smlouvy,

s ohledem na návrh Evropské komise,

vzhledem k těmto důvodům:

- (1) V červnu 1993 vláda Ruské federace požádala o přistoupení k Dohodě o zřízení Světové obchodní organizace (WTO) podle článku XII uvedené dohody.
- (2) Ve dnech 16.–17. června 1993 byla zřízena pracovní skupina pro přistoupení Ruské federace, jejímž úkolem bylo dosáhnout dohody o podmínkách přistoupení přijatelných pro Ruskou federaci a všechny členy WTO.
- (3) Komise jménem Unie vyjednala komplexní soubor závazků ze strany Ruské federace týkajících se otevření trhu a dalších regulačních závazků, které splňují požadavky a cíle Unie a jsou v souladu s úrovní rozvoje Ruské federace.
- (4) Tyto závazky jsou nyní začleněny do Protokolu o přistoupení Ruské federace k WTO.
- (5) Očekává se, že přistoupení k WTO bude mít pozitivní a trvalý přínos pro proces hospodářské reformy a udržitelný rozvoj Ruské federace.
- (6) Z těchto důvodů by měl být protokol o přistoupení schválen.
- (7) Článek XII Dohody o zřízení WTO uvádí, že podmínky přistoupení se stanoví dohodou mezi přistupujícím členem a WTO a že je na straně WTO schvaluje Konference ministrů WTO. Podle ustanovení čl. IV odst. 2 Dohody o zřízení WTO v období mezi zasedáními Konference ministrů vykonává její funkce Generální rada.
- (8) Proto je nezbytné stanovit postoj, který se má zaujmout jménem Unie v rámci příslušných orgánů WTO, ať se bude jednat o Ministerskou konferenci nebo Generální radu WTO.

PŘIJALA TOTO ROZHODNUTÍ:

Jediný článek

1. Postojem, který se má zaujmout jménem Evropské unie v rámci příslušných orgánů WTO k přistoupení Ruské federace k WTO, je přistoupení schválit.
 2. Toto rozhodnutí vstupuje v platnost dnem přijetí.
- V [...] dne [...].

*Za Radu
předseda / předsedkyně*

CS

CS

Příloha č. 3

Gazprom – dceřinné a přidružené společnosti v zemích EU

Země	Společnost + podíl
Bulharsko	Topenergo (100 %) - obchod s plynem a doprava Overgas Inc. AD (50 %) - joint-venture s Overgas HOLDING AD pro obchodování s plynem
Česko	Gas-Invest S.A. (37,5 %) Vemex s.r.o. (Gazprom Germania vlastní 51 %)
Estonsko	Eesti Gaas AS (37,02 %)
Finsko	Gasum Oy (25 %)
Francie	Frangaz (50 %) - joint venture s Gaz de France
Irsko	GPB Finance Plc. - investiční společnost
Itálie	Volta SpA (49 %) - joint venture s italskou energetickou společností Edison S.p.A. Promgas (50 %) - joint venture s ENI (italská nadnárodní ropná a plynárenská společnost)
Kypr	Leadville Investments Ltd (100 %) - investiční společnost Odex Exploration Ltd. (20 %) - ropný průzkum
Litva	Lietuvos Dujos (37,1 %) Kaunas CHP (100 %) Stella Vitae (30 %)
Lotyšsko	Latvijas Gāze (34 %)
Maďarsko	Panrusgáz (40%) - obchodování a přepravu zemního plynu Borsodchem (25 %) - petrochemie DKG-EAST Co (38,1 %) - výroba zařízení pro těžbu ropy a zemního plynu
Německo	Agrogaz GmbH (100 %) Gazprom Germania GmbH (100 %) Wingas GmbH (50 %) - joint venture s Wintershall, dceřiná společnosti BASF, pro přepravu zemního plynu a skladování Wintershall Erdgas Handelshaus GmbH & Co. KG (50 %) - joint venture s Wintershall pro obchodování s plynem
Nizozemsko	Gazprom EP International B.V. (100 %) West East Pipeline Project Investment (100 %) - stavební a investiční společnost
Polsko	EuRoPol Gaz (48 %) - provozovatel polské části plynovodu Yamal-Europe
Rakousko	Centrex Europe Energy & Gas AG (100 %) - vlastněno skrze Gazprombank Sibneft Oil Trade GmbH (100 %) - vlastněno skrze Gazprom Neft ZGG-Zarubezhgazneftchim Trading GmbH (100 %) - společnost obchodující s plynem
Rumunsko	WIEE Romania SRL (50 %) - distribuce plynu
Řecko	Prometheus Gas (50 %)
Slovensko	Slovrusgaz (50 %) - obchod s plynem a přeprava
Slovinsko	Tagdem (7,6 %) - obchod s plynem
Velká Británie	Gazprom UK Ltd (100 %)- investiční společnost Gazprom Marketing and Trading Limited (GM&T) (100 %) - obchodování s energií Sibur International (100 %) - petrochemie

Zdroj: Companies with Gazprom's participation and other affiliated entities [97] a Russian Business Expansion [98], vlastní zpracování

Příloha č. 4

Přehled majetku společnosti LUKOIL v Evropě

Druh majetku	Země
Ropa maloobchod	Belgie, Bulharsko, Kypr, Česká republika, Estonsko, Finsko, Itálie, Řecko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Velká Británie
Petrochemie	Bulharsko
Rafinace ropy	Bulharsko, Rumunsko, Nizozemí, Itálie
Investice a služby	Rakousko, Bulharsko, Kypr, Česká republika, Dánsko, Litva, Nizozemsko, Rumunsko, Velká Británie

Zdroj: Russian energy investments in Europe [99] a Annual Report 2011 [100], vlastní zpracování

Příloha č. 5

Trasa plynovodu South Stream

Zdroj: South Stream [111]

Příloha č. 6

Trasa plynovodu Nabucco West

Zdroj: Nabucco Gas Pipeline [115]